

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**RUSYA FEDERASYONU'NUN UKRAYNA MÜDAHALESİNİN
AVRUPA GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Devrim TAŞKIRAN

KOCAELİ 2019

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**RUSYA FEDERASYONU'NUN UKRAYNA MÜDAHALESİNİN
AVRUPA GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Devrim TAŞKIRAN

Doç. Dr. Poyraz GÜRSON

KOCAELİ 2019

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**RUSYA FEDERASYONU'NUN UKRAYNA MÜDAHALESİNİN
AVRUPA GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Devrim TAŞKIRAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 26-06-2019-18

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Alr Poyraz GÜRSON

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Arda ERCAN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Pelin YANTUR

KOCAELİ 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
SİMGE VE KISALTMALAR.....	V
TABLO VE GRAFİK.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA FEDERASYONU'NUN ÇOK KUTUPLU SİSTEM OLUŞTURMA ÇABALARI.....	5
1.1. BORİS YELTSİN DÖNEMİ(1991-1999).....	5
1.1.1. Dış Politikada Atlantikçi Düşünce.....	5
1.1.2. Dış Politika Konsepti(1993) ve Yakın Çevre Politikası.....	7
1.1.3. Dış Politikada Avrasyacılığın Yükselişi.....	10
1.2. VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ(1999-2008).....	12
1.2.1. Ulusal Güvenlik Konsepti (2000).....	12
1.2.2. Dış Politika Konsepti(2000).....	15
1.2.3. Afganistan ve Irak'ın İşgali.....	16
1.2.4. Renkli Devrimler.....	19
1.2.5. NATO Genişlemesi.....	20
1.3. DMİTRİ MEDVEDEV DÖNEMİ(2008-2012).....	22
1.3.1. Dış Politika Konsepti(2008).....	22
1.3.2. Güney Osetya Savaşı.....	23
1.3.3. Ulusal Güvenlik Stratejisi(2009) ve Askeri Doktrin(2010).....	24
1.4. VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ(2012-2019).....	25
1.4.1. Dış Politika Konsepti(2013) ve Ukrayna Müdahalesi.....	25
1.4.2. Suriye İç Savaşı.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI UKRAYNA'NIN AB VE NATO İLE İLİŞKİLERİ.....	29
2.1. NATO-UKRAYNA İLİŞKİLERİ.....	29

2.1.1. Leonid Kravçuk Dönemi (1991-1994).....	29
2.1.2. Leonid Kuçma Dönemi (1994-2005).....	30
2.1.3. Viktor Yuşçenko Dönemi (2005-2010).....	36
2.1.4. Viktor Yanukoviç Dönemi (2010-2014).....	41
2.2. AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİ.....	42
2.2.1. Leonid Kravçuk Dönemi (1991-1994).....	42
2.2.2. Leonid Kuçma Dönemi (1994-2005).....	44
2.2.3. Viktor Yuşçenko Dönemi (2005-2010).....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA FEDERASYONU'NUN UKRAYNA MÜDAHALESİNİN AVRUPA GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ.....	63
3.1. RUSYA FEDERASYONU'NUN UKRAYNA MÜDAHALESİ.....	63
3.1.1. Ukrayna Krizi.....	63
3.1.2. Rusya Federasyonu'nun Ukrayna Müdahalesi.....	67
3.2. UKRAYNA MÜDAHALESİNİN AVRUPA GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ.....	71
3.2.1. Avrupa'da Soğuk Savaş'ın Sona Ermesinden Sonraki En Büyük Tehlike...	71
3.2.2. Yaptırımlar ve Anlaşmazlıklar.....	74
3.2.3. Galler Zirvesi.....	82
3.2.4. Avrupa'da Savaş Hazırlıkları.....	85
3.2.5. Avrupa Ordusu Fikri.....	93
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA.....	102

ÖZET

2013 yılının sonlarına doğru, Ukrayna eski Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in Avrupa Birliği ile Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklamasının ardından gösterilerle başlamış, Kırım'ın Rusya Federasyonu tarafından ilhakı ile devam etmiş ve günümüzde hâlâ ülkenin doğusundaki çatışmalarla varlığını sürdüren Ukrayna Krizi, bir iç savaş olmaktan çıkmış ve uluslararası bir boyut kazanmıştır. Rusya Federasyonu'nun müdahale ettiği ve buna karşılık olarak da Batı'nın Rusya Federasyonu'na yönelik yaptırımlar uyguladığı bu süreç, artık Avrupa'nın bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı da bu sorunun Avrupa'nın -özellikle de Avrupa Birliği'nin- güvenliğine etkilerinin neler olduğu, aynı zamanda bu sorunun bir iç savaş iken, neden Avrupa açısından bir güvenlik sorunu olarak değerlendirildiği sorularına cevap vermektir. Bu sorulara cevap verilirken izlenecek olan adım ise Rusya'nın müdahalesine neden olan temel etkenleri açıklamaktır.

Bu kapsamda ilk olarak Moskova yönetiminin Kriz'e müdahalesinin temel nedenlerinden birisi olan, Rusya Federasyonu'nun Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan tek kutuplu uluslararası sistemi çok kutuplu sisteme dönüştürme ve oluşturulacak olan çok kutuplu sistemde yeniden bir süper güç olma çabaları anlatılacaktır. Daha sonra ise, Rusya'nın Kriz'e müdahalesinin diğer bir sebebi, Batı'nın en önemli kurumları olan AB'nin ve NATO'nun Ukrayna'ya yönelik genişleme sürecinden bahsedilecektir. Son olarak ise bu unsurların sonucu olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu'nun Ukrayna müdahalesi ve bu müdahalenin Avrupa'da ortaya çıkardığı güvenlik sorunlarına değinilecektir. Sonuç olarak, Rusya'nın Ukrayna müdahalesi ile birlikte AB içerisinde büyük bir güvenlik endişesinin ortaya çıktığı ve dünyanın en güçlü askeri örgütü olan NATO'nun geleceğinin de tehdit altında olduğu görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Güvenliği, Çok Kutupluluk, Ukrayna Krizi

ABSTRACT

Ukraine Crisis, which started after Ukraine's former President Viktor Yanukovich stated that he will not sign the Association Agreement with the European Union towards the end of 2013, continued with the annexation of Crimea by Russian Federation and still keeps its existence at present with clashes in the eastern part of the country, has ceased to be a civil war and gained an international dimension. This process which Russian Federation intervened and in response the West imposed sanctions, has now become a security problem of Europe. The goal of this study is to answer the questions that what are effects of this issue on Europe's -especially European Union's- security, also why this issue was considered as a security problem from the point of Europe, while it was a civil war. By answering these questions, the step to be followed is to explain the main factors causing Russia's intervention

In this context, first of all, it will be explained that Russian Federation's efforts to transform the unipolar international system -which came to existence after the dissolution of the Soviet Union- into multipolar world and its efforts to become a superpower again in the multipolar world. Then, it will be mentioned that another reason for Russia's intervention in the Crisis which the enlargement process of most important institutions of West -EU and NATO- towards Ukraine. And finally, Russian Federation's intervention in Ukraine that emerged as a result of these elements explained above and security problems which were showed up by this intervention in Europe will be addressed. As a result, it will be seen that, with Russia's intervention in Ukraine, a big security concern within the EU has emerged and the future of NATO, which is the most powerful military organization of the world, is under threat.

Key Words: European Security, Multi-polarity, Ukraine Crisis

SİMGE VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AP	Avrupa Parlamentosu
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO	Barış İçin Ortaklık
BMGK	Birleşmiş Milletler Gvenlik Konseyi
CIDOP	Barcelona Centre for International Affairs
DAEŐ	Irak Őam İşlam Devleti
DKSTB	Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi
DT	Dünya Ticaret rgt
ECFR	European Council on Foreign Relations
ENP	European Neighbourhood Policy /Avrupa Komşuluk Politikası
ESJ	European Security Journal
EUEA	European Union External Action /Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisi
G-7	Group of Seven / Yediler Grubu
G-8	Group of Eight / Sekizler Grubu
GUAM	Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma rgt
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IEA	International Energy Agency / Uluslararası Enerji Ajansı
IMF	International Monetary Fund / Uluslar arası Para Fonu
KAİK	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
MSC	Munich Security Conference
MUKREU	Mission of Ukraine to the European Union / Ukrayna Avrupa Birliği

	Misyonu
NATO	North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NPT	Treaty on Non-Proliferation of Nuclear Weapons / Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development / Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OİA	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması
PESCO	Permanent Structured Cooperation on Defence / Savunma Alanında Yapılandırılmış İşbirliği
RF	Rusya Federasyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
VP	Varşova Paktı

TABLO VE GRAFİK

Grafik 1: 1996-2004 Yılları Arasında AB ve BDT Ülkeleriyle Yapılan Ticaretin Ukrayna'nın Toplam Dış Ticaretindeki Payları

Tablo 1: “Ukrayna’ya yönelik atılacak aşağıdaki adımlardan hangisini/hangilerini desteklersiniz?” Sorusuna Bazı AB Üyesi Devletlerin Vatandaşlarının Verdiği Cevaplar

Tablo 2: Polonyalıların NATO’nun Polonya’ya Birliklerini Konuşlandırma Fikrine Yönelik Tutumları (%)

Tablo 3: NATO Üyelerinin Savunma Harcamalarının Ülke GSYİH’lerindeki Payları (%)

GİRİŞ

2013 yılının Kasım ayında, dönemin Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in, Ukrayna ile AB arasında daha yakın ekonomik ilişkileri öngören Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayı reddedip askıya alması üzerine, AB yanlısı Ukraynalılar Kiev'deki Bağımsızlık Meydanı'nda toplanıp Yanukoviç Hükümeti'ni protesto etmeye başlamışlardır. Bunun üzerine Kiev yönetimi, protestoları sona erdirmek için bazı adımlar atmışsa da, atılan adımlar protestoları daha da şiddetlendirmiş ve Yanukoviç ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesi üzerine yeni bir hükümet kurulmuş, bunun üzerine de ülkenin doğusunda ve Kırım'da Yanukoviç yanlısı gruplar yeni hükümete karşı protestolara başlamışlardır.

Gösterilerin zamanla farklı boyutlara ulaştığı Kırım'da, AB'nin Rus birlikleri olarak tanımladığı ancak Rusya'nın reddettiği bazı silahlı gruplar hükümet binalarını ve havaalanını ele geçirmiştir. Kontrolün ayrılıkçıların eline geçmesinin ardından 2014 yılının Mart ayında düzenlenen referandumla birlikte Kırım Rusya'ya katılmıştır.

Kırım'ın Rusya'ya katılımının ardından ülkenin doğusunda, günümüzde hâlâ Ukrayna ordusu ve ayrılıkçı gruplar arasında çatışmaların devam ettiği Donetsk ve Luhansk'ta da referandumlar düzenlenmiş ve bu bölgeler Ukrayna'dan tek taraflı olarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Rusya'nın da müdahale etmiş olduğu bu süreç zamanla AB güvenliği açısından ciddi sorunlar ortaya çıkarmış ve AB içerisinde bazı değişiklikleri zaruri hâle getirmiştir.

Kriz'in Avrupa açısından neden bir güvenlik sorunu olduğunu anlamak için, Kriz'in ortaya çıkışındaki tarihsel nedenlerin incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda da tezin birinci bölümünde, RF'nin Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından izlemiş olduğu dış politika ve RF'nin dış politikasında çok kutuplu bir uluslararası sistem oluşturma ve oluşturulacak olan bu sistemde bir süper güç olarak yer edinme çabalarını öncelik haline getirmesi incelenecektir.

Birinci bölüm bağlamında SSCB'nin dağılmasından sonra, RF'nin ilk dönemlerinde iki farklı düşünce yapısının olduğu görülecektir. Bunlardan ilki, ülkenin

Batı deęerlerinin bir parçası olduęunu belirten Atlantikçi dūřuncedir. Atlantikçi dūřuncenin yōnetimde etkili olması ve ũlkenin içerisinde bulunduęu kōtū ekonomik kořullar ile birlikte, Batı'nın da ekonomik anlamda yūkseliřte olması dıř politikada Batılılařma fikrinin baskın olmasını beraberinde getirmiřtir. Ancak zamanla ũlke içerisinde Batılılařma yōnünde izlenen dıř politikaya yōnelik eleřtirilerin artması ve ekonomik beklentilerin gerçekleřmemiř olması sebebiyle Atlantikçi dūřune yerini, uluslararası sistemin çok kutuplu olması ve Rusya'nın eski Sovyet coęrafyasında dominant olması gerektięini savunan Avrasyacı dūřuneye bırakmıřtır.

Avrasyacı dūřuncenin yōnetimde hākim olması ile birlikte dıř politikada uluslararası sistemin çok kutupluluęa dōnūřtūrōlmesi ve Rusya'nın yeniden bir sūper gū olması hedeflenmeye ve bu hedefe dıř politika belgelerinde yer vermeye bařlanmıřtır. Yeltsin'den sonra devlet bařkanlıęı gōrevine gelen Vladimir Putin dōneminde ise Avrasyacı dıř politikanın devam ettirildięi gōzlenmiřse de, ũlkedeki ekonomik kořullar nedeniyle Batı ile iliřkilerin devam ettirilmesi gerektięi dūřōnũlmüřtūr. Ayrıca Vladimir Putin'in ilk dōneminde dıř politikada etkin kararlar alabilmek için ũlke içerisinde de adımlar atıldıęı gōzlenmiřtir. ũlkenin NATO'ya ũyelięinin de gūndeme getirildięi bu dōnemde, NATO geniřlemesinin devam etmesi ve eski Sovyet coęrafyasında, Renkli Devrimler ile birlikte Batı yanlısı hũkũmetlerin kurulmaya bařlanmasının ardından Batı ile yakınlařma sūreci sekteye uęramıřtır.

2007 yılında ise, Vladimir Putin'in Batı'nın genişleme sūrecini sert bir şekilde eleştirdiği Mũnih Gũvenlik Konferansı'ndan sonra RF'nin, Batı'nın genişleme çabalarına karşı sırasıyla Gũrcistan, Ukrayna ve Suriye mũdahaleleri gibi askeri adımlar attığı gōrũlmũřtūr ve bu adımlarla birlikte Moskova yōnetimi, uluslararası sistemde yeniden dikkate alınması gereken bir aktōr olduğunu ispatlamıştır.

RF'nin Sovyetlerin dağılmasının ardından izlemiş olduğu dış politikaya değinildikten sonra Ukrayna Krizi'nin ortaya çıkmasına neden olan ikinci etken, yani Batı'nın en ũnemli iki kurumu olan NATO'nun ve AB'nin Ukrayna'ya genişleme çabaları incelenecektir. Bu çerçevede de ilk olarak NATO'nun Kiev yōnetimi ile

ilişkilerinden, daha sonra ise gösterilerin başlamasını tetikleyen AB ile olan ilişkilerinden bahsedilecektir.

Bağımsızlığını kazanmasının ardından Ukrayna yönetimi, tıpkı Rusya'nın bağımsızlığının ardından görüldüğü gibi ekonomik gelişmeyi Batı ile ilişkilerin geliştirilmesine dayandırmış, bu doğrultuda Yuşçenko dönemine kadar bir denge siyaseti izlemiş ve hem Batı'ya hem de Rusya'ya eşit mesafede kalmıştır. Yuşçenko'nun Turuncu Devrim ile birlikte iktidara gelmesiyle de dış politikada tamamen Batı'ya endeksli adımların atıldığı görülmüştür.

Ukrayna'nın AB ve NATO ile yakın ilişkiler kurmaya başladığı Yuşçenko döneminde, Batı'nın genişleme sürecinden rahatsızlık duymaya başlayan Moskova yönetimi tarafından, Kiev yönetiminin Batı ile yakınlaşma çabalarına doğalgaz kartı ile müdahale edilmiş ve bu süreç sekteye uğratılmıştır. Yaşanan doğalgaz krizlerinden sonra, doğalgaz krizlerinde etkin bir rol oynayamayan Viktor Yuşçenko, 2010 yılında gerçekleşen başkanlık seçimlerinde aday olmamış ve görevini bu seçimleri kazanan Viktor Yanukoviç'e devretmiştir.

Yanukoviç'in devlet başkanlığı görevine gelmesi ile birlikte dış politikada bloksuzluk politikası benimsenmiş, öte yandan doğalgaz indirimi karşılığında Rusya'nın Karadeniz filosunun Kırım'da 25 yıl daha kalmasına izin veren bir anlaşma imzalanmıştır. Batı ile de ilişkilerin devam ettirildiği Yanukoviç döneminde, Kiev yönetimi AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalama aşamasına gelmişse de bu durum Rusya'nın müdahalesi ile engellenmiş ve Avrupa'da güvelik endişelerine yol açan Ukrayna Krizi'ne giden süreç başlamıştır.

Tezin son bölümünde ise ilk olarak Ukrayna'da gösterilerin iç savaşa dönüşme süreci, bu sürece RF'nin müdahalesi ve bu müdahalenin Avrupa güvenliğine ne gibi etkileri olduğuna değinilecektir. Bu kapsamda da ilk olarak Ukrayna'daki Kriz'in başlama süreci, bu sürece RF'nin müdahalesi ve müdahalenin Avrupa'da ne gibi adımların atılmasına neden olduğundan bahsedilecek ve böylece Rusya'nın müdahalesinin Ukrayna'da yaşayan Rusların korunması amacıyla değil, AB ve NATO'nun genişleme çabalarına yönelik atıldığı anlaşılacaktır.

Müdahalenin Avrupa'ya etkileri incelendiğinde ilk olarak Avrupa'nın Rusya'nın Ukrayna'daki faaliyetlerini durdurmak amacıyla siyasi ve ekonomik yaptırımlara başvurduğu, Avrupa'nın doğusuna askeri takviyelerin yapıldığı görülmüştür. Öte yandan Rusya'nın tutumu, NATO üyesi olmayan ve uzun bir süre tarafsızlık statülerini koruyan ülkelerin NATO'ya üyeliklerini gündeme getirmiştir. Aynı zamanda bu Kriz çerçevesinde RF'ye yönelik verilen ve verilecek tepkiler bağlamında AB ve NATO üyesi ülkeler arasında ciddi fikir ayrılıkları da ortaya çıkmıştır. Bu fikir ayrılıkları ile birlikte, Avrupa'da ortaya çıkan güvenlik endişeleri AB tarafından bazı radikal adımların atılmasını beraberinde getirmiş, atılmış olan bu adımlar da dünyanın en güçlü askeri örgütlenmesi ve Avrupa güvenliğinin garantörü olan NATO'nun geleceğini sorgulanabilir hâle getirmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA FEDERASYONU'NUN ÇOK KUTUPLU SİSTEM OLUŞTURMA ÇABALARI

1.1. BORİS YELTSİN DÖNEMİ(1991-1999)

1.1.1. Dış Politikada Atlantikçi Düşünce

RF'nin ilk Devlet Başkanı olan Boris Yeltsin, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, SSCB'nin son Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un engelleyemeyip Sovyetlerin parçalanmasına yol açan ülkedeki ekonomik sorunların¹ çözümünü Batı, özellikle de ABD, ile iyi ilişkiler geliştirmekte aramış; bu sebeple de başkanlığının ilk dönemlerinde ABD'nin demokrasi geçmişini överek iç ve dış politika uygulamalarında Batı modelini örnek almaya başlamıştır (Kamalov, 2008: 4-5).

SSCB'den miras kalan ve aynı zamanda ülkenin uluslararası sistemdeki konumunu da zayıflatan ekonomik sorunlar dolayısıyla dış yardıma ihtiyaç duyar hâle gelen Yeltsin, ABD'yi yeni hükümete yardım edecek en iyi alternatif olarak görmüştür. Bundan dolayı da 17 Haziran 1992 yılında, ABD Kongresi'nde gerçekleştirilmiş olan ortak bir oturum öncesinde ülkesinin, dünya toplumuna katılma konusunda istekli olduğunu belirtmiştir (Donaldson vd, 2014: 232). Batılılaşma yolunda adımlar atacağıının da sinyallerini veren Yeltsin, Dışişleri Bakanlığı'na Andre Kozirev'in gelmesiyle birlikte Batılılaşma yolunda dış politikada daha rahat hareket edebileceği bir

---

¹ Yevgeni Primakov, ülkeyi Batılılaşmaya zorlayan ve ülkenin uluslararası sistemdeki gücünü kaybetmesine neden olan ekonomik sorunları, GSYİH'nin hızla düşüşü; sanayi üretiminin azalması; bankacılık sisteminin iflası; ödemelerin durması; rublenin kontrol edilemeyen devalüasyonu ve bunun sonucunda tüketici fiyatlarının etkilenmesi; bunların sonucunda da reel gelirin yaklaşık %25 azalması, tasarrufların değer kaybı ve ithalatın azalması sonucu ülkede gıda ve sağlık ihtiyaçlarında kıtlık yaşanması şeklinde sıralamaktadır (Primakov, 2010: 16).

fırsat yaratmıştır. Bunun sonucu olarak Moskova yönetimi, SSCB'nin emperyalist yapısını ve ABD ile var olan nükleer rekabeti ortadan kaldırmak; ABD ve NATO ile işbirliğini geliştirmek; DTÖ ve G-7 gibi uluslararası kurumlara üye olmak gibi konuları temel dış politika hedefleri arasına koymuştur (Kamalov, 2008: 4-5). Rus yönetiminin bu yöndeki görüşünü belirleyen en önemli güç ise, bu dönemde Batı'nın ekonomik ve siyasi anlamda hızlı yükseliş sergilemesi olmuştur (Tsygankov, 2010: 55).

SSCB döneminde de uzun bir dönem Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenmiş olan Kozirev, bu dönemde ülkesinin Batı dünyası ile ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini ve Batı dünyasının Rusya'nın doğal bir dostu olduğunu düşünmekteydi (İsmayılov, 2013: 93).

Öte yandan bu dönemde ABD, tek gerçek küresel güç merkezi olarak tanınmış ve uluslararası toplumun ABD'nin etrafında oluştuğu fikri hâkim kılınmıştır. Bununla birlikte tek kutuplu sistemin, dünyada güvenin; birlik ve beraberliğin geliştirilmesindeki en iyi alternatif sistem olacağı görüşü de bu dönemde yer bulmuştur (CIDOP, 2010: 224). İşte bu düşünce yapısı sonucunda Kozirev döneminde, yakın işbirliği amaçlanan Batılı kurumlar tarafından, Rusya'nın ekonomik bunalımdan kurtulabilmesi için gerçekleştirmeyi planladığı reformlarına kaynak sağlanmış ve bu da kaçınılmaz olarak Batı'ya bağımlılığı beraberinde getirmiştir (Tellal, 2010: 209).

Atlantikçi düşüncenin dominant olduğu dönemde yeni devleti yönetenler, ülkeyi Batı'nın doğal bir parçası olarak görmekle birlikte Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin kendi değerlerine karşı mücadele ettiklerini dahi düşünmüşler ve SSCB'nin çöküşünü yeniden kendi öz değerlerine, yani Batı değerlerine, dönmek için büyük bir fırsat olarak görmüşlerdir (Tsygankov, 2012: 9). Atlantikçi düşünceye sahip bu yönetim, ülkenin kalkınmasını Batı ile kurulacak işbirliğine dayandırmıştır. Aynı zamanda güvenlik sorunlarının savunma harcamalarına sebep olduğunu ve bunun da ülke gelişimini engellediğini savunmuşlar ve bu nedenle de çatışmalardan kaçınılması gerektiği fikrini ileri sürmüşlerdir.

Atlantikçi düşünceyi savunanlar Soğuk Savaş sırasında Batı Bloğu ile yapılan mücadelenin yıkıcı sonuçlarına da vurgu yapmışlardır. Bundan dolayı bu grubun temel

odak noktalarını demokrasi, liberal düşünce ve silahsızlanma gibi konular oluşturmaktaydı. Bunların yanı sıra, bu görüşü savunanlar arasında, AB ve NATO gibi örgütlere üye olunması gerektiğini savunanlar da bulunmaktaydı (Derman, 2016: 287). Aynı zamanda Atlantikçi düşünce, sahip olunan emperyal kimliğin terk edilmesi gerektiğini, çünkü bu kimliğin, yeni devletin uluslararası sistemle bütünleşmesini engellediğini düşünmekteydi. Bununla birlikte bu düşünce, uluslararası sistemle bütünleşmenin, BM Sözleşmesi ve Helsinki Deklarasyonu gibi uluslararası sözleşmelerde ifade edilen ilkelerin ülkede uygulanmasıyla sağlanacağını savunmaktaydı (Memmedli, 2012: 13-14).

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında NATO ile de ilişkilerini güçlendirmeyi amaçlayan Moskova yönetimi, NATO'ya bağlı olan ve eski VP üyeleriyle güvenlik alanında diyalog sağlanması amacıyla oluşturulan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne üye olmuştur (M. Yapıcı, 2009: 276).

1.1.2. Dış Politika Konsepti(1993) ve Yakın Çevre Politikası

Yeltsin'in SSCB'nin dağılmasının ardından izlemiş olduğu Batılılaşma politikası zamanla ülke içerisinde çeşitli grupları rahatsız etmiş ve Moskova yönetimine yönelik eleştiriler² artmaya başlamıştır. Batılılaşma politikasından rahatsız olan gruplar Devlet Başkanı'nı, ülkeyi ABD'nin "küçük müttefiki" haline getirmekle suçlamışlardır. Ülkede muhalefetin sesinin iyice yükselmeye başlaması üzerine, hainlikle suçlanan Yeltsin dış politikada bazı değişiklikler gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Bu değişiklikler arasında eski Sovyet cumhuriyetlerine daha fazla önem verme, NATO'nun Balkanlarda izlemiş olduğu politikalara ve NATO genişlemesine karşı çıkma gibi konular yer almıştır (Kamalov, 2008: 5).

Tepkilerin yükselmeye başladığı bu dönemde Dışişleri Bakanı Andre Kozirev, Batı ile olan olumlu ilişkilerin sonunun geldiğini ifade etmiş, Yeltsin de bu doğrultuda

---

² Bu dönemde yönetimi eleştirenler arasında, daha sonra Dışişleri Bakanı olacak olan Yevgeni Primakov ile birlikte askeri sanayiciler, ordu ve güvenlik güçleri yer almaktaydı (Tsygankov, 2012: 9).

bazı açıklamalarda bulunmuş ve Moskova yönetimi tarafından Batı ile olan ilişkilerin dengelenmesi gerektiği belirtilmeye başlanmıştır (Tsygankov, 2010: 67).

Öte yandan az önce de ifade edildiği gibi Batı'ya, eski Sovyet coğrafyasındaki tutumu nedeniyle Rus yönetimi tarafından tepkiler gelmeye başlamıştır. Örneğin 1992 yılında, AGİT toplantısında Dışişleri Bakanı Kozirev, Batı'yı Sovyet coğrafyasına yönelik tutumundan dolayı uyarılmış ve ülkesinin gerektiği takdirde bu coğrafyadaki çıkarlarını askeri olarak koruyacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte, Yugoslavya'daki savaşa yönelik olarak BM yaptırımlarının sona erdirilmesi gerektiğini bildiren Kozirev, ülkesinin Sırlara yardım yapabileceğini de dile getirmiştir (M. Yapıcı, 2009: 280).

Ülkede görülen bu dış politika değişikliğinin nedenleri incelendiğinde ilk olarak, ülke içerisindeki çeşitli gruplar tarafından Yeltsin yönetimine ve Atlantikçi olarak adlandırılan Kozirev'e karşı eleştirilerin artmasını belirtmek gerekir. Dış politikadaki değişikliğin bir başka nedeni ise, Batı ile ilişkilerin ülke içerisindeki ekonomik sorunlara çözüm olacağı fikrinin gerçekleşmemiş olmasıdır. Bu fikir gerçekleşmemiş olmakla birlikte, Batı ile Rusya arasındaki uçurum ekonomik anlamda daha da artmıştır. Bunun yanı sıra ülkedeki bazı güvenlik birimlerinin, Batı ile olan silahsızlanma politikasından rahatsızlık duymaya başlamaları da, dış politikada değişikliği beraberinde getirmiştir. Dış politika değişikliğinin bir başka nedeni ise, halk arasında yaygın olan Rusya'nın Sovyetlerin varisi olduğu düşüncesidir. Bu düşüncenin sonucu olarak Rus halkı, Yeltsin'in Batılılaşma yönünde izlemiş olduğu dış politikayı güçsüzlük olarak görmekteydiler ve bu durumun RF'yi kötü bir konuma düşürdüğünü düşünmekteydiler. Bunun sonucu olarak hâlihazırda Rus politikacıların yoğun tepkilerine maruz kalmış olan Boris Yeltsin, dış politika konusunda Rus halkının tepkisinden kaçınmak amacıyla dış politikada değişikliğe gitmek zorunda kalmıştır (Kamalov, 2008: 4-6).

Yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü Rusya'da, kendine güvenen ve daha bağımsız bir dış politika izlenmesi gerektiği fikri ortaya çıkmıştır (CIDOP, 2010: 224). Bu fikrin sonucu olarak da değişen dış politikanın temeli eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın etkinliğini artırma gerekliliğine dayandırılmıştır (Kamalov, 2008: 6). Bunun sonucunda da "Yakın Çevre Politikası"nın temelleri ortaya çıkmıştır.

Yakın Çevre Politikası'nın kaynağını oluşturan belge 1993 yılında yayınlanan Dış Politika Konsepti'dir. Konsept ile birlikte RF, uluslararası sistemde yeniden bir süper güç olma umuduyla eski Sovyet cumhuriyetlerinin koruyucusu olma yönünde adımlar atmış, bu çerçevede de dış politikasını Yakın Çevre Politikası ile şekillendirmiştir (Sasaoğlu, 2015: 2). Öte yandan Konsept ile Sovyetlerden bağımsızlığını kazanmış cumhuriyetler, ekonomik ve askeri açıdan yaşamsal çıkar alanı ilan edilmiştir (Tellal, 2010: 206). Aynı zamanda Konsept'te, eski Sovyet coğrafyasında başka aktörlerin yer edinmesinin önlenmesinin amaçlanması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Gülşen, 2018: 10). Ayrıca belgede Rusya'nın BDT³ ile olan bütünleşme sürecinin sekteye uğramasına neden olabilecek herhangi bir adım veya Rusya'nın uluslararası alandaki konumuna zarar verecek bir fiilin tehdit olarak algılanacağı belirtilmiştir (Lomagin, 2014: 126).

Öte yandan Kasım 1993'te ilan edilen ve Karaganov Doktrini olarak bilinen askeri doktrinle de RF, Yakın Çevre düşüncesini güvence altına almış, kendi topraklarını ve BDT ülkelerinin güvenliğini sağlamak amacıyla Rus askerlerinin, gerekli görüldüğü takdirde bu bölgede konuşlandırılabilceğini ilan etmiştir (Tellal, 2010: 206). Belgede NATO her ne kadar doğrudan bir tehdit olarak ifade edilmemişse de, askeri blokların ve birliklerin genişlemesi olarak ifade edilen tehdit unsuru içerisinde NATO'nun ima edildiği düşünülmektedir (Gülşen, 2018: 8).

Bununla birlikte bu dönemde, RF'nin Bosna'daki savaşa yönelik tutumunda da değişiklik olmuştur. Savaşın başlangıcında Sırp'ların koruyuculuğunu reddetmiş, Sırp'lara karşı BM tarafından uygulanan yaptırımlara destek vermiş olan Rusya, parlamentoda muhalefet artmaya başlayınca, ilk olarak savaştaki her üç tarafa da ambargo

---

³ 1991 yılında kurulmuş olan BDT, Sovyetlerin çöküşünden sonra da RF'nin, eski Sovyet coğrafyasını bir arka bahçe olarak gördüğünün en önemli göstergesi olmuştur. 1993 tarihli Dış Politika Konsepti bu ifadeyi kanıtlar niteliktedir. Çünkü bu belgede Orta Asya ve Kafkaslar gibi diğer BDT ülkelerinin Rusya'nın "Yakın Çevre Politikası" kapsamına alınacakları bildirilmiştir. Konseptte BDT'ye yönelik temel hedefler arasında, bu ülkelerle siyasi, iktisadi ve askeri işbirliğinin geliştirilmesi; üye ülkelerin altyapılarının güçlendirilmesi ve BDT sınırlarının korunması gibi ifadeler yer almıştır (Saraçlı, 2015: 72).

uygulanması gerektiğini savunmaya başlamıştır. Daha sonra ise, 1993 yılında ABD'nin Sırlara yönelik askeri güç kullanmasını öngören önerinin karşısında yer almış ve Sırlara yönelik ticari yaptırımları öngören oylamalara katılmaktan kaçınmıştır. 1994 yılında ise, Sırlara yönelik hava saldırılarının kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir (M. Yapıcı, 2009: 283-284).

1.1.3. Dış Politikada Avrasyacılığın Yükselişi

NATO'nun 1995 yılında Sırları bombalamasından sonra Kozirev, milliyetçi kesim ve Devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından, Batı yanlısı bir tutum izlemesi neticesinde sert bir şekilde eleştirilince 1996 yılında istifa etmek zorunda kalmıştır (CIDOP, 2010: 224). Kozirev'in istifası ile birlikte bu göreve Avrasyacı düşüncenin yükselmesine katkıda bulunacak ve dünyanın tek kutupluluktan çok kutupluluğa doğru geçişini savunacak olan Yevgeni Primakov gelmiştir (M. Yapıcı, 2009: 199).

Avrasyacılık düşüncesi, 1917 yılında Rusya'daki sosyalist devrimi takiben ülkeden kaçan Rus entelektüeller tarafından ortaya atılmıştır. Düşüncenin ortaya çıkmasına sebebiyet veren gelişme ise, Rusya İmparatorluğu'nun Batı'ya mı yoksa Doğu'ya mı ait olduğu tartışmasıdır (Munasipova ve Ydyrys, 2015: 58-59).

SSCB'nin dağılmasının ardından ise, düşüncenin dış politikada gerçek anlamda yer edinmesi, Yevgeni Primakov'un Dışişleri Bakanı olması ile gerçekleşmiştir. Bunun öncesinde 1993 yılında kabul edilen "Yakın Çevre Politikası" ile birlikte Avrasyacı dış politikanın temeli atılmışsa da, asıl sıçrama Yevgeni Primakov'un göreve gelmesi ile gerçekleşmiştir. 1996 tarihli Primakov Doktrini⁴ ve 2000'li yıllardan itibaren izlenen dış

---

⁴ 1996 yılında Primakov'un Dışişleri Bakanlığı görevine getirilmesiyle kabul edilen Primakov Doktrini'nde Batı ile ilişkilerin Avrupa temelinde geliştirileceğine vurgu yapılmış, Rusya'nın Batı merkezli Asya politikasından vazgeçtiği ve çok kutuplu dünya fikrini benimsediği belirtilmiştir. Aynı zamanda "Yakın Çevre" yaşam alanı olarak ilan edilmiş, uluslararası sorunlara daha fazla müdahil olunacağı vurgulanmıştır (Mammadov, 2014: 29). Bununla birlikte Primakov Doktrini'nde, BDT ülkelerinin Rusya ile bütünleşmesi gerekli görülürken, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında güç kullanması gerektiği savunulmaktadır (Cohen, 1997: 3).

politika ile birlikte de bu görüş dış politikanın belirleyici unsuru olmaya devam etmiştir (Munasipova ve Ydyrys, 2015: 61). Bu düşünce, Primakov'un göreve gelmesinin ardından, Yeltsin'in ortaya koyduğu yeniden süper güç olma ve çok kutuplu dünya düzeni fikri ile birlikte ülkede çeşitli gruplarca desteklenmeye başlamıştır (Tsygankov, 2010: 99).

Avrupa'dan Asya'ya uzanan bir coğrafyaya sahip olan Rusya'nın, bölgesel bir güç olmasının yanı sıra küresel anlamda da bir güç olmasını ve bu doğrultuda da Rusya'nın uluslararası sistemde dengeleyici bir konuma sahip olmasını amaçlayan (Memmedli, 2012: 41) Avrasyacılar, dış politikanın eski Sovyet coğrafyasına yoğunlaştırılmasını savunmuşlardır (Munasipova ve Ydyrys, 2015: 60) ve Rusya'yı SSCB'nin bir uzantısı olarak görmüşlerdir (Memmedli, 2012: 40).

Bu arada, parlamento seçimlerinde milliyetçilerin üstün gelmesi ile birlikte Rusya'da Batı karşıtı ideoloji dominant konuma gelmiştir ve Avrasyacılık ideolojisi konumunu daha da güçlendirmiştir (İsmayılov, 2013: 92). Avrasyacı düşüncenin hâkim olduğu bu dönemde, çok kutuplu sisteme geçiş aşamasında Çin, Hindistan ve İran gibi Batılı olmayan ve ekonomik anlamda gelişmekte olan ülkelerle yakınlaşmaya önem verilmeyle birlikte (Cohen, 2012: 196), dış politikada bir denge güdümü ve Batı ile ilişkilere önem verilmesi gerektiği düşünülmüştür (M. Yapıcı, 2009: 198).

Yukarıda da ifade edildiği gibi Primakov'un Dışişleri Bakanlığı döneminde, Devlet Başkanı Boris Yeltsin de, çok kutuplu sistem fikrine destek olmuş, 1997 yılındaki bir açıklamasında, ülkenin tek kutuplu sisteme doğru çekilmek istendiğini ifade etmiş ve devamında da ülkesinin çok kutuplu bir sistemi savunduğunu belirtmiştir. Bu söylemini ise, ABD'nin, NATO'nun genişleme politikasını yaygınlaştırması sonrasında daha sık ifade etmeye başlamıştır (Donaldson vd, 2014: 288).

Primakov'un uygulamış olduğu dış politikanın temel odak noktası NATO'nun Doğu Genişlemesi'ydi. NATO, Balkanlarda ortaya çıkan kriz ve Doğu Avrupa devletlerinden gelen baskılar neticesinde 1994 yılında genişleme kararını almıştı. NATO genişlemesi, çoğu Rus tarafından çok ciddi bir dış politika sorunu olarak ifade edilmiş

ve genişlemeye yönelik olumsuz tavırlar sergilenmiştir. Özellikle de Gorbaçov'un⁵ Doğu Avrupa'dan Sovyet birliklerini çekme kararını alması ve Rusya'nın Batı ile işbirliği geliştirmesi yönünde kararlılığını ortaya koymasından sonra NATO'nun böyle bir adım atması, Rus toplumunda büyük bir hayal kırıklığına neden olmuştur (Tsygankov, 2010: 103). Bu hayal kırıklığı neticesinde Primakov, NATO'nun Doğu Avrupa'ya genişleme sürecini eleştirmekle birlikte, İttifak'ın Eski Sovyet cumhuriyetleri ile olan ilişkisinden de rahatsızlık duyduğunu dile getirmiştir (İsmayılov, 2013: 94). Bu rahatsızlık ve Primakov'un dile getirmiş olduğu uluslararası sistemde çok kutupluluğun oluşturulması fikri, 1997 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Konsepti adlı belgede de yer edinmiştir. Belgede NATO'nun Doğu Genişlemesi'ne karşı çıkılmış, uluslararası sistemde çok kutuplu dünya düzenine bir geçiş sürecinin başladığına ve bu sürecin ileriki yıllarda da devam edeceğine değinilmiştir. Çok kutuplu sistemin Rusya'nın eski süper güç konumunu yeniden kazanabilmesi için iyi fırsatlar sunacağı da bu belgede savunulmuştur. Ancak bu belge, 2000 yılında Vladimir Putin'in göreve gelmesi; İkinci Çeçen Savaşı'nın başlaması ve NATO'nun Kosova müdahalesi nedeniyle önemini yitirmiş ve belgede bazı değişiklikler zaruri hâle gelmiştir (Gülşen, 2018: 5).

1.2. VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ(1999-2008)

1.2.1. Ulusal Güvenlik Konsepti (2000)

Göreve geldiğinde ekonomik kriz, Kafkasya'daki ayrılıkçı hareketler ve iktidarı yönlendirmek isteyen oligarklar (Yıldırım, 2010: 26) gibi bir takım sorunlarla karşı karşıya kalmış olan Vladimir Putin, uluslararası sistemin çok kutuplu olması gerektiğini

---

⁵ Gorbaçov göreve geldiğinde dış politikanın askeri denge arayışından ziyade işbirliğine dayanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda yeni Başkan bazı bölgesel sorunların çözümünde ve silah anlaşmalarında tavizler vermiştir. Gorbaçov döneminde bu fikrin bir sonucu olarak SSCB, Avrupa'da bulunan orta ve kısa menzilli füzeleri imha etmiş ve bunu Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması ile garanti altına almıştır. Aynı zamanda 1989 yılında da Afganistan'dan çekilme kararı alınmıştır. Gorbaçov'un izlemiş olduğu bu politika neticesinde Doğu Avrupa'daki Sovyet etkisi gitgide zayıflamış ve buradaki komünist rejimler tasfiye edilmeye ve Sovyet birlikleri bu bölgeden çekilmeye başlanmıştır. 1989 yılında da Malta'daki zirvede ABD ve SSCB Başkanları Soğuk Savaş'ın bittiğini ilan etmişlerdir (CIDOP, 2010: 223-224).

savunmakla birlikte, bu sistemde Rusya'nın bir süper güç olması gerektiği fikrini desteklemiştir. Bunun için de merkezi otoritenin güçlendirilmesi gerektiğini düşünen yeni Devlet Başkanı, ilk olarak Çeçen sorununun çözülmesinin zaruri olduğunu düşünmüş ve İkinci Çeçen Savaşı'nı başlatmıştır. İkinci Çeçen Savaşı ile bölgeyi ayrılıkçı gruplardan temizlemiş, bu grupların güç kaynaklarına zarar vermiş ve bölgeyi kontrol altına almayı başararak ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamış olan Vladimir Putin (Mammadov, 2014: 31), Çeçen Savaşı'nın yanı sıra merkezi otoriteyi daha da güçlendirmek amacıyla devletin bazı kademelerine atama yoluyla kendine bağlı isimleri getirmiştir. Bu konuda Vladimir Putin'in atmış olduğu bir diğer adım ise, politik sistemdeki güçler ayrılığını ortadan kaldırmasıdır (Oliker vd, 2009: 9-10). Bununla birlikte oligarkları⁶ da saf dışı bırakan Putin, ülkede merkezi yönetimi güçlendirmekle birlikte kendi konumunu da güçlendirmiştir.

Dış politikadaki temel hedefi, ülkenin yeniden süper güç konumuna kavuşmasını sağlamak olan Putin'e göre, ülkenin yeniden süper bir güç olabilmesi, güçlü bir devlet yönetiminin yeniden tesisi, hızlı ekonomik büyüme ve orduda modernleşmeye bağlıydı (Taşar, 2001: 146-147). Bu doğrultuda yukarıda da değinildiği gibi ülkede güçlü bir devlet yönetimi konusunda bazı adımlar atılmıştır. Ülke ekonomisinin kalkınmasını hızlandırmayı da ülkelerle ticari bağları geliştirmeye dayandıran Vladimir Putin, bu söyleminin bir sonucu olarak, ekonomik çıkarları doğrultusunda Rusya'nın en önemli ticaret ortağı olan Avrupa'ya yönelmiş, ekonomideki büyümenin Avrupa ülkeleriyle gerçekleştirilecek olan iyi ilişkilere dayandığını savunmuştur (M. Yapıcı, 2009: 369-370). Putin, bu dönemde Avrupa'nın yanı sıra, BDT ülkeleri ve bazı Doğu ülkelerine de önem vermiş ve bu ülkelerle olan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Rusya, bu doğrultuda ilk olarak Belarus'un, Kazakistan'ın,

---

⁶ Rusya'da oligarkların sahneye çıkışları, Sovyetlerin çöküşünden sonra IMF'nin bu oligarkları etkin kılmak amacıyla kredi sağlamaya çalışmasıyla aynı döneme denk gelmiştir. Bu kişiler IMF kredileri ile birlikte dönemin Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in de yardımları ile enerji ve finans sektörünün büyük bir bölümü kontrol etmeye başlamışlardır. 1995'te ise bu kişilere en önemli faydayı, önemli devlet teşekküllerinin özelleştirildiği, hisseye karşılık kredi yöntemi aracılığıyla, o dönemde özelleştirmelerden sorumlu kişi olan Anatoli Çubays sağlamıştır. Çubays sayesinde oligarklar devletin özelleştirilen kurumları arasında büyük paya sahip olmuşlardır (Taşar, 2001: 133-134).

Kırgızistan'ın ve Tacikistan'ın da katılımıyla kurulan Avrasya Ekonomik Topluluğu'nu faaliyete geçirmiş ve bu örgüt ile birlikte taraf ülkeler arasında gümrük birliğinin temeli oluşturulmuştur. Özbekistan'ın da daha sonra üye olduğu bu örgüt bölge devletlerini tek bir ekonomik çatı altında toplamayı hedeflemiştir (M. Yapıcı, 2009: 377). Bununla birlikte Vladimir Putin, ABD'ye karşı Çin ile askeri işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla anlaşma imzalamış, ABD'nin casus devlet olarak tanımladığı Kuzey Kore'yi ziyaret ederek bir bloklaşma çabalarına giriştiği gözlemlenmiştir (Mikail, 2004: 53).

Vladimir Putin'in ilk döneminde, tıpkı Yevgeni Primakov'un Dışişleri Bakanlığı döneminde olduğu gibi ABD'nin dominant olduğu tek kutuplu sisteme ve Batı'nın, özellikle de NATO'nun, eski Sovyet coğrafyasına genişleme çabalarına karşı çıkılmış ve çok kutuplu sistemin gerekliliği savunulmuş ve bu düşünce dış politikayı belirleyen önemli belgelere de yansıtılmıştır. İlk olarak, 2000 yılının Ocak ayında kabul edilen Ulusal Güvenlik Konsepti'nde iki temel uluslararası eğilime yer verilmiştir. İlki, önemli sayıda devletin uluslararası sistemdeki ekonomik ve siyasi konumunun güçlenmesidir. Diğeri ise, ABD'nin liderliğinde bir uluslararası yapının yaratılma çabasıdır. Bu kapsamda, Batı'nın uluslararası hukuku hiçe saydığı ve dünyada barış ve huzuru tehdit ettiği belirtilmiştir (Gülşen, 2018: 6). Bununla birlikte belgede, RF'nin dünya ekonomisiyle daha fazla bütünleşeceği ve finansal kuruluşlarla daha fazla işbirliği yapacağı da belirtilmiştir (Özdal, 2015: 139).

Öte yandan belgede bazı uluslararası tehditlere yer verilmiştir. İfade edilen uluslararası tehditler;

- Rusya'nın uluslararası platformdaki konumunun zayıflama tehlikesi,
- NATO'nun doğu genişlemesi,
- Rusya'ya yakın bölgelerde yabancı askeri birliklerin konuşlandırılması ve üslerin kurulması ihtimali,
- Eski Sovyet cumhuriyetlerinin sınırlarına yakın yerlerde sorunların yaşanması ve bu sorunların daha da gerginleşmesi,

- Rusya'nın çok kutuplu dünya düzeninde bir merkez olmasını engelleme çabaları (Rusya Federasyonu Milli Güvenlik Konsepti, 2000: 216-217) şeklinde sıralanmıştır.

Bu doktrinde aynı zamanda Rusya'nın ulusal güvenliğinin sağlanması, dünyanın belli bölgelerinde Rus askeri varlığının artırılmasına dayandırılmıştır. Bununla birlikte Rus askeri varlığının, olası krizlerde Rusya'nın müdahalesine ve devletin dış politika amaçlarına yardımcı olması gerektiği ifade edilmiştir (Öztürk, 2001: 25-26).

1.2.2. Dış Politika Konsepti(2000)

Putin döneminde dış politikaya yön veren diğer önemli belge ise, 2000 yılının Haziran ayında kabul edilen Dış Politika Konsepti'dir. Putin göreve geldiği ilk anda Rus dış politikası yeniden gözden geçirilmiş ve dönemin Dışişleri Bakanı İgor İvanov'a ve Savunma Bakanı Sergey İvanov'a Dış Politika Konsepti'ni hazırlatmıştır (Kamalov, 2008: 7). Tek kutuplu sistemden çok kutuplu sisteme geçişi öngören bu doktrinde, çok kutuplu ilişkilere vurgu yapılmış ve karşılıklı çıkarların dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte Rusya'nın daimi üye olduğu BMGK'nin uluslararası platformdaki rolünün artırılması gerektiği belirtilmiştir (Gülşen, 2018: 10). Bunun yanı sıra belgede küreselleşme sürecinin Rusya olmadan gerçekleşmesinin imkânsız olacağı ifade edilmiş (Mammadov, 2014: 34), Yakın Çevre Politikası ele alınmış ve Rusların yoğun olarak yaşadığı Yakın Çevre ülkelerinde artan anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması gerekliliği vurgulanmıştır. Özellikle NATO ve AB'nin genişleme süreci, Rusya için bir güvenlik tehdidi olarak algılanmış ve bu bölgelerle işbirliğinin geliştirilmesi, RF için öncelikli hedef haline gelmiştir. Aynı zamanda RF'nin gaz ihracatında kullandığı boru hatlarının güzergâhlarının bu ülkelere geçmesi ve RF'nin Yakın Çevre ülkeleriyle %20'lik bir ticaret hacmine sahip olması bu ülkelere önem verilmesini zorunlu kılmıştır (Saraçlı, 2015: 74).

Uluslararası sistemde daha iyi bir konum elde etme amacının güdüldüğü Dış Politika Konsepti'nde, BDT üye devletleri ile ikili ve çok taraflı işbirliğine de önem verilmiştir (Öztürk, 2001: 28-32). Belgede aynı zamanda Rusya Federasyonu'nun dış politika hedefleri;

- Adil ve demokratik bir dünya düzeninin oluşturulması,
- Rusya'nın toprak bütünlüğünün sağlanması, egemenliğinin korunması ve güvenliğinin temin edilmesi,
- Ülkenin gelişimi, ekonomik kalkınması, hayat standartlarının yükseltilmesi, demokratik değişimin başarılı bir şekilde uygulanması için gerekli dış koşulların sağlanması,
- Sınır komşularıyla iyi ilişkilerin kurulması ve aynı şekilde sınırlara yakın bölgelerde ortaya çıkan sorunların çözümüne yardımcı olunması,
- Rusya dışında yaşayan Rus vatandaşlarının haklarının ve çıkarlarının korunması;
- Rusya'nın dünyadaki imajının düzeltilmesi, (Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti, 2000: 224- 225) şeklinde belirlenmiştir.

Vladimir Putin, göreve geldikten sonra Fransa, Almanya, İtalya ve Birleşik Krallık gibi Avrupalı ülkelerle iyi ilişkilerin geliştirilip, bu ülkelerle ticaret yapılması gerektiğini vurgularken, aynı zamanda hem Ulusal Güvenlik Konsepti'nde hem de Dış Politika Konsepti'nde NATO'ya ve AB'ye yönelik negatif bir tutuma yer verilmiştir (Fernandes, 2014: 18-19). Görüldüğü gibi Vladimir Putin, ülkedeki ekonomik sorunların çözümü için Batı ile ekonomik ilişkilerini devam ettirilmesini amaçlamış, aynı zamanda da Batı kurumlarının Rusya'nın arka bahçesine genişleme çabalarına karşı çıkmıştır.

1.2.3. Afganistan ve Irak'ın İşgali

Putin yönetiminin ilk dönemlerinde her ne kadar Avrasyacı politikalar gözlenmişse de 11 Eylül saldırıları ile birlikte ABD ile işbirliği sürecine girilerek bu yaklaşımdan belirli ölçüde uzaklaşıldığı görülmüştür (Munasipova ve Ydyrys, 2015: 60). Saldırılarından sonra Putin, ABD'nin yanında yer almış, ABD'ye üs temin etmiş, hava sahasında uçuş imkânı vermiş ve ABD'nin Afganistan'daki operasyonları için oluşturulan Kuzey İttifakı (Northern Alliance)'na silah transferine ivme kazandırmıştır (Lynch, 2007: 55). Bunların yanı sıra Putin, ABD'nin Özbekistan'da askeri üs açmasına

göz yummuş ve Batı kurumları olan AB ve NATO ile işbirliğini geliştirmeye başlamıştır (Kamalov, 2008: 9).

Putin'in ABD'nin Afganistan'a yönelik operasyonunda izlemiş olduğu bu tutumu neticesinde, Batı ile yakınlaşma süreci de başlamış oldu. Afganistan'a yönelik operasyonda Rusya'nın ABD ile işbirliği yapması ülkenin Batı tarafından dikkate alınmasını sağlamakla birlikte, uluslararası platformdaki itibarını da arttırmıştır (Haas, 2010: 54). Aynı zamanda saldırılardan kısa bir süre sonra Putin'in Alman Parlamentosu'nda Soğuk Savaş'ın bittiğini bir kez daha ifade etmesi Alman parlamenterlerin onu ayakta alkışlamasını, hatta ve hatta Alman gazetesi Die Zeit'in "*Putin, Batı'ya katılıyor*" başlığını vermesini beraberinde getirmiştir. Aynı gazetenin Moskova muhabiri ise Rusya'nın NATO'ya üye olması gerektiğini gündeme getirmiştir (Kamalov, 2008: 8-9). Bununla birlikte ABD'nin eski Dışişleri Bakanı James Baker da, bu dönemde Rusya'nın NATO'ya üyelik ihtimalini dile getirmiş; Almanya ve İngiltere Başbakanları Gerhard Schröder ve Tony Blair bu durumun imkânsız olmadığını belirtmişlerdir. İtalya Başbakanı Berlusconi de Rusya'nın hem AB'ye hem de NATO'ya üye olması gerektiğini savunmuştur (Kamalov, 2008: 46).

Putin'in 11 Eylül saldırılarından sonra böyle bir tutumu benimsemesinin nedeni olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan birisi, Rusya'nın terörle mücadele operasyonlarına katılması ile birlikte, Afganistan'daki terörden beslenen Çeçen ayrılıkçılığını da sonlandırma düşüncesidir. Putin bu dönemde Afganistan'daki terörün, ülkesindeki Çeçenlerin faaliyetlerine daha da ivme kazandıracaklarını düşünmekteydi. Çünkü bu dönemde Afganistan'daki savaşa Çeçen militanlar da katılmıştı ve bu militanların Rusya'da da terör faaliyetlerine katılma olasılıkları bulunmaktaydı. Bu yüzden Moskova yönetimi, Afganistan'daki terörle mücadele operasyonu ile birlikte ülkedeki ayrılıkçı hareketleri de engelleyebileceğini planlamaktaydı. Bu doğrultudaki bir başka görüş ise, Rusya'nın yaşamsal çıkar alanı olarak ilan edilmiş Orta Asya bölgesinde ABD'ye üs temin edebilecek kadar destekte bulunmasının Putin'in uluslararası platformdaki prestijini artıracakları düşüncesidir. Nitekim yukarıda da ifade edildiği gibi RF'nin bu operasyonlara destek vermesi Batı tarafından olumlu karşılanmış ve ülkenin uluslararası sistemdeki konumu daha da güçlenmiştir.

Vladimir Putin her ne kadar Afganistan müdahalesinde ABD yanlısı bir tavır sergilemişse de, 2003 yılındaki Irak İşgali'nde aynı duruşu sergilemek istememiştir. Bu konuda Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, krizden önce ülkeye müdahale fikri gündemdeyken, konunun BMGK bünyesinde gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Hatta bu dönemde Rusya'nın Dışişleri Bakanı olan İgor İvanov, ABD'nin BMGK kararlarını devre dışı bırakarak bir müdahale kararı alması durumunda terörle mücadele kapsamında oluşturulan koalisyondan ayrılacağını ifade etmiştir (Turgutoğlu, 2006: 63-64).

Rusya'nın bu dönemde böyle bir tutum sergilemesinin nedeni, BMGK kararı olmadan bir müdahale düşüncesinin ülkenin saygınlığına zarar verme olasılığıydı. 1998 yılında Irak'ın bombalanması ve yine aynı yıl içerisinde NATO'nun Kosova'ya müdahalesi ülkenin uluslararası sistemdeki konumuna zarar vermişti. Böyle bir müdahale Rusya'nın uluslararası sistemde etkisiz bir eleman olarak algılanmasına neden olacaktı. Öte yandan Irak, bu dönemde Rusya'nın Ortadoğu'daki en önemli ticari ortaklarından biriydi. Olası müdahale ikili ilişkilere zarar verebilirdi. Bunun yanı sıra ülkenin Rusya'ya sekiz milyar dolarlık bir borcu da bulunmaktaydı. Bu nedenlerden ötürü RF, Irak'a yapılan müdahaleye karşı çıkmıştır. Bu doğrultuda Putin, Irak'a müdahaleye karşı çıkan Fransa ve Almanya gibi bazı Avrupa ülkeleri ile aynı görüşleri benimsemiştir (Turgutoğlu, 2006: 64-65). Rusya'nın bu dönemde Almanya ve Fransa gibi bazı Avrupalı devletlerle aynı safta yer alması, akıllara Aleksandr Dugin'in görüşlerini getirmektedir. Dugin, iki kutuplu sistemin sona ermesinden sonra Rusya'nın yeniden bir süper güç olabilmesi için Doğu Avrupa ve Yakın Çevre ülkelerinin yanı sıra, Almanya ve Fransa gibi, ABD liderliğindeki NATO ittifakından kurtulmaya çalışan ülkelerle de iyi ilişkilerin geliştirilmesi ve bu ülkelerin Avrasya bloğuna dâhil edilmesi gerektiğini düşünmektedir (Dugin, 2015: 10).

Rusya, bu dönemde her ne kadar Irak'ın işgaline karşı çıkmışsa da müdahale ile birlikte yükselen enerji fiyatlarını bir avantaja dönüştürmüş ve ülke içerisinde ekonomide olumlu gelişmeler gözlenmiştir. Ancak daha sonra Yakın Çevre'de meydana gelen ve Rusya'nın Batı müdahalesi olarak nitelendirdiği Renkli Devrimler ile birlikte

Rusya, Batı'ya karşı daha sert tutumlar sergileyecekti ve ileride de görüleceği gibi ülkenin Yakın Çevresi'nde askeri müdahalelere başvuracaktı.

1.2.4. Renkli Devrimler

2003 yılında Gürcistan'daki Gül Devrimi, 2004 yılında Ukrayna'daki Turuncu Devrim ve 2005 yılında Kırgızistan'daki Lale Devrimi Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında etkisini artırma isteği doğrultusundaki izlemiş olduğu politikasına yönelik atılmış adımlar olarak nitelendirilmekteydi. Bu hareketler, Rusya tarafından ABD'nin, dolayısıyla da Batı'nın buradaki başkanlık seçimlerine müdahalesi olarak nitelendirilmiş ve bu bölgede etkisini artırmaya çalışması olarak algılanmıştır (CIDOP, 2010: 226). Özellikle Gürcistan ve ardından da Ukrayna'da meydana gelen hareketler bu ülkelerde iktidar değişikliklerini de beraberinde getirmiş ve Batı yanlısı hükümetlerin kurulmasına neden olmuştur (Kamalov, 2008: 9).

2003 yılında Gül Devrimi ile göreve gelen Batı yanlısı Mihail Saakaşvili, ülkesini NATO'ya yakınlaştırmış ve Rusya'nın Yakın Çevresi'ne karşı oluşturulmuş olan GUAM⁷ projesinin önemli bir aktörü olmuştur (Mammadov, 2014: 38). Gül Devrimi'nin ardından 2004'te başlayıp 2005'in başında son bulan Turuncu Devrim ile birlikte ise Viktor Yuşçenko'nun, Ukrayna'da Batı yanlısı politikalar izlemesi ve bu dönemde AB'ye ve NATO'ya üyeliğin söz konusu olması, Rusya'yı tedirgin etmiş ve bu konuda önlemler almaya itmiştir. (Tüysüzoğlu, 2017: 202-203). Kırgızistan'da ise, 2005 yılındaki parlamento seçimlerinin ardından Cumhurbaşkanı Askar Akayev, yolsuzluk ve otoriterlikle suçlanmış ve muhalifler tarafından protesto edilmeye başlanmıştır. Protestoların her geçen gün daha da artması sebebiyle Cumhurbaşkanı Askar Akayev ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Moskova yönetimi tarafından, Kırgızistan'daki olayların arkasında da, tıpkı Gürcistan ve Ukrayna'daki gösterilerde olduğu gibi ABD'nin olduğu iddia edilmiştir.

---

⁷ Ekonomik Kalkınma ve Demokrasi Örgütü (GUAM) ülkeleri, NATO'yu bir tehditten ziyade bölgesel güvenlik bakımından istikrar sağlayan bir örgüt olarak görmektedirler (Mammadov, 2014: 38).

Eski Sovyet coğrafyasındaki bu hareketler Rusya'nın ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak ifade edilmiş, aynı zamanda buna cevap verme zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Gülşen, 2008: 3). Nitekim Batı dünyasının eski Sovyet coğrafyasına bu denli genişleme çabaları, ilk olarak 2008 yılındaki Gürcistan müdahalesi, daha sonra ise 2014 yılındaki Ukrayna müdahalesi ile sekteye uğrayacaktır

1.2.5. NATO Genişlemesi

NATO'nun eski Sovyet coğrafyasına genişleme çabaları ilk olarak 1999 yılında eski SSCB uyduları olan Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın üyeliği ile başlamıştır. Daha sonra ise 2004 yılında Letonya, Litvanya ve Estonya'nın üyeliklerinin gerçekleşmesiyle NATO'nun genişleme süreci Rusya'da bir tehdit algılamasına yol açmıştır (Özdal,2015: 173). Bununla birlikte NATO'nun görev alanı dışında da krizlere müdahale etmeye başlaması, Rusya'da tepkilere yol açmış ve bu durum ülkenin itibarına vurulmuş bir darbe olarak nitelendirilmiştir (Özdal, 2015: 173). Özellikle Baltık ülkelerinin NATO'ya üye olması, aynı zamanda bu ülkelerin hava sahalarında NATO'ya ait uçakların kontrol uçuşlarına başlamaları ve Litvanya'ya NATO avcı uçakları için havaalanı inşa edilmesi Rusya'da endişelere sebep olmuştur. Bununla birlikte Letonya sınırına, ABD'den satın alınan 450 km menzilli gözlem radarının yerleştirilmesi de dikkat çekmektedir. Bu radar NATO'ya, Rusya'nın St. Petersburg kentini ve civarındaki kentleri gözetleme imkânı vermekteydi. Bu dönemde NATO'nun genişleme sürecindeki bu tutumuna karşılık olarak Dışişleri Bakanı Sergey İvanov, New York Times'teki yazısında NATO'nun genişleme sürecinin Rusya ile olan ilişkilere zarar vereceğini ve bu tutumdan vazgeçilmemesi durumunda Rusya'nın askeri doktrinini yeniden gözden geçireceği tehdidinde bulunmuştur (Kamalov, 2008: 46-48).

SSCB'nin dağılmasından sonraki süreçte NATO, yalnızca genişleme faaliyetlerinde bulunmamış, aynı zamanda kendi bölgesi dışına çıkarak Rusya'nın ulusal çıkarlarına zarar verecek faaliyetlerde de bulunmuştur. Örneğin 1995 yılında Bosna Hersek'teki, 1999 yılında ise Kosova'daki hava saldırılarından önce Rusya'ya danışılması bir kenara, düzenlenen operasyonlar hakkında bilgilendirme dahi yapılmamıştır. Ayrıca 1999 Stratejik Konsept ile Avro-Atlantik Bölgesi'nde istikrarın

sağlanması konusunda garantiler taahhüt edilmiş olmakla birlikte bu konuda sınırlar net bir şekilde açıklanmamıştır. Kosova müdahalesinde de görüldüğü üzere NATO, artık Güvenlik Konseyi'ni devre dışı bırakarak bu tür müdahalelere başvurabilecekti. Baltık ülkelerinin İttifak'a üye olmasıyla birlikte Ukrayna'nın ve Gürcistan'ın da üyeliklerinin gündeme gelmesi; ABD'nin Bulgaristan ve Romanya'ya askeri birliklerini konuşlandırması; son olarak da eski SSCB uyduları olan Çekya ve Polonya'ya hava savunma sistemlerinin⁸ yerleştirilmesi Rusya tarafından ülkenin uluslararası sitemdeki konumuna vurulmuş birer darbe olarak nitelendirilmiştir (Haas, 2010: 52-53).

NATO'nun başlatmış olduğu bu süreci kendisine yönelik bir tehdit olarak algılayan Rusya, her ne kadar bazı hamlelerde bulunsa da⁹ her fırsatta Batı'yı uyarmış ve bu ülkelere müdahale edebileceğinin sinyallerini vermiştir. Örneğin Putin, 2008 yılında Ukrayna'nın muhtemel NATO üyeliği konusunda yaptığı bir açıklamada, Ukrayna'nın NATO'ya ait füze savunma sistemlerinin, kendi topraklarında konuşlandırılmasına izin vermesi durumunu, kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılamaları durumunda, sahip oldukları nükleer silahlarla bu sistemleri hedef alabileceklerini ifade etmiştir (Oliker vd, 2009: 87).

Öte yandan NATO'nun eski Sovyet coğrafyasına genişleme çabaları sadece Rusya'yı değil, NATO içerisinde de bazı üye devletleri rahatsız etmiş, NATO'nun 2006 yılındaki Riga Zirvesi sırasında, İspanya; Fransa ve Almanya gibi bazı üye devletler NATO'nun genişlemesi çabalarına ara vermesi gerektiğini savunmuştur (U. Yapıcı, 2007: 117).

---

⁸ Bu sistemler, her ne kadar İran'a karşı alınmış tedbirler olarak nitelendirilmişse de, Rusya'ya karşı atılmış bir adım olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda füze kalkanı olarak da ifade edilen bu sistemlerin Rusya'nın nükleer caydırıcılığını hedef aldığı, bununla birlikte bu sistemlerin bir radar sistemi olarak da kullanılarak Rusya'nın faaliyetlerinin takip edilebileceği de ifade edilmektedir (Haas, 2010: 65).

⁹ Moskova yönetimi, 2003 yılında Kırgızistan'da Askeri üs açmış, 2004 yılında Rusya'daki ve BDT coğrafyasındaki askeri tatbikat sayısını artırmış, Gürcistan'daki askeri teknolojisini Ermenistan'a kaydırmış ve Kazakistan'daki Baykonur Uzay Üssü'nü 50 yıllığına kiralamıştır. Böylece buradaki mevcudiyetini sağlamlaştırmıştır (Kamalov, 2008: 50-51).

NATO'nun genişleme sürecini eleştirmesine ve bu sürece karşı tedbir almasına rağmen bu duruma engel olamayan Vladimir Putin'in, 10-11 Şubat 2007 yılında Almanya'da gerçekleştirilmiş olan Münih Güvenlik Konferansı'nda ABD'ye yönelik olarak “*her alanda sınırlarını aştı*” ifadesini kullanması, Batı'da “*Soğuk Savaş'a Devam*” gibi manşetlere neden olmuştur (Kamalov, 2008: 23). Aynı zamanda ABD'yi tek kutuplu bir sistem oluşturmaya çalışmaması konusunda da uyarmış olan Putin (Oliker vd, 2009: 86), NATO genişlemesinin Rusya ile olan ilişkilere zarar verdiğini ve bu durumun son derece kışkırtıcı bir eylem olduğunu ifade etmiştir (Mammadov, 2014: 39).

Dünya'da tek kutuplu sistemin sona erdiğinin bir kanıtı olarak gösterilen 2007 tarihindeki Münih Güvenlik Konferansı'ndan sonra, Moskova yönetiminin Batı'nın genişleme çabalarına karşı daha ciddi adımlar attığı ve yeni çok kutuplu sistemde yeniden bir süper güç olduğunu kanıtlamaya çalıştığı görülmüştür.

1.3. DMİTRİ MEDVEDEV DÖNEMİ(2008-2012)

1.3.1. Dış Politika Konsepti(2008)

Vladimir Putin'in iki dönem üst üste devlet başkanlığı görevini yerine getirmesi sebebiyle aday olamadığı 2008 yılındaki devlet başkanlığı seçimini kazanarak bu görevi Vladimir Putin'den devralan Dmitri Medvedev, Kızıl Meydan'da yaptığı konuşmada dış politikada, selefi Vladimir Putin'in belirlemiş olduğu amaçları devam ettirebileceğini belirterek göreve başlamıştır. Medvedev de, tıpkı Vladimir Putin'in belirttiği gibi Rusya'nın uluslararası sistemde daha fazla söz sahibi olması gerektiğini ifade etmiş ve ülkesinin uluslararası sistemdeki süper güç pozisyonunun yeniden tesis edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Yıldırım, 2010: 37). Medvedev'in savunmuş olduğu bu fikirler 2008 yılının Temmuz ayında kabul edilen Dış Politika Konsepti'nde de yer bulmuştur.

Medvedev Doktrini olarak da bilinen Dış Politika Konsepti'nde ifade edilen en önemli hususlardan birisi uluslararası sistemin çok kutuplu olması fikridir. Medvedev, Doktrin'de Rusya'nın tek bir devletin yönlendirmiş olduğu uluslararası sistemi değiştirme fikrine sahip olduğunu bildirmektedir (İsmayılov, 2013: 95). Bununla birlikte

belgede Rusya'nın bir süper güç olarak uluslararası arenadaki rolüne, Rusya'ya ait değerlerin ülke dışına yayılmasına ve dış Rusların haklarının ve çıkarlarının gözetilmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Chirkova, 2012: 6).

Bununla birlikte Konsept'te eşitlik, uluslararası hukuk, karşılıklı saygı ve faydaya dayanan bir uluslararası sistemin gerekliliğine de vurgu yapılmış, NATO genişlemesine yönelik endişelere de -özellikle Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyeliklerinin gündeme getirilmesi ile birlikte Rusya'nın sınırlarına askeri altyapıların kurulması- yer verilmiştir (Foreign Policy Concept, 2008: 6-17). Nitekim Moskova yönetiminin bu endişelerde ne kadar ciddi olduğu, Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi ile birlikte ortaya çıkmıştır.

1.3.2. Güney Osetya Savaşı

2000'li yılların başında renkli devrimlerin sahne olduğu ülkelerden biri olan Gürcistan'da, Gül Devrimi'nin ardından Batı yanlısı Mihail Saakaşvili, devlet başkanlığı görevine gelmiş ve göreve gelmesinin ardından NATO ile işbirliği sürecini daha ileri bir seviyeye getirmiştir. Bu işbirliği sürecini kendine yönelik bir tehdit olarak algılayan Rusya ise, ülkedeki Güney Osetya ve Abhazya Özerk Bölgeleri'nin merkezi yönetimle olan sorunlarını, bir fırsat olarak görmüştür. Nitekim 2008 yılında Güney Osetya ile merkezi yönetim arasındaki gerginliğin çatışmalara dönüşmesi ile birlikte, bu bölgelerdeki Rus vatandaşlarının hayati tehlikeleri bulunduğunu ileri süren Moskova yönetimi Gürcistan'a askeri birliklerini göndermiştir. Müdahalenin ardından özerk bölgeler tek taraflı bağımsızlıklarını ilan etmişler, Devlet Başkanı Saakaşvili ise ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Rusya, 5 gün süren müdahalenin ardından Batı'ya NATO'nun genişleme çabaları konusundaki ilk ciddi cevabını vermiş oldu (Gülşen, 2018: 12).

Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesine kadarki süreç incelendiğinde, Batı merkezli askeri kuruluşların Rusya sınırlarına kadar genişlemesinin Batı ile ilişkilerde her zaman bir gerilim konusu olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Moskova yönetimi, Batı'nın eski Sovyet coğrafyasında, 2003 yılından itibaren uyguladığı yumuşak gücünden de endişe duymuştur. ABD'nin demokrasiyi yayma amacıyla bölgede politik değişimlere yol açması, özellikle de renkli devrimler sırasında Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'a

fonlar sağlaması Rusya'nın endişe duymasına neden olmuştur. Bununla birlikte AB'nin de Doğu Ortaklığı kapsamında Ukrayna, Moldova, Belarus, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ı Avrupa etkisi altına almaya çalışması, Rusya tarafından istikrarsızlığa yol açan bir durum olarak algılanmıştır (Tsygankov, 2010: 209-210). Gürcistan müdahalesinin ardından Moskova yönetiminin bundan sonra Batı'nın genişleme çabalarına bu tür hamlelerde bulunacağı ileride yaşanacak olan Ukrayna Krizi ile birlikte kesinlik kazanacaktı.

1.3.3. Ulusal Güvenlik Stratejisi(2009) ve Askeri Doktrin(2010)

Uluslararası alanda meydana gelen değişimler ve 2008 yılındaki Güney Osetya Savaşı, Rusya'yı yeni bir ulusal güvenlik stratejisi belirlemeye zorlamıştır. Özellikle 2008'deki Savaş dünyada Rusya'nın yeniden emperyalist yöntemlere başvurduğuna yönelik tepkilere yol açmış; içeride ise Güney Osetya Savaşı sırasında yavaş hareket ettiği ve Gürcistan'da elde edilen başarının daha kısa sürede elde edilebileceği konusunda Rus ordusuna yönelik bazı eleştiriler yapılmıştır. Bu sebeple de Rus ordusunun modernizasyonu konusunda yeni çalışmaların gerekliliğine vurgular yapılmıştır. Böylece Ulusal Güvenlik Stratejisi isimli belgenin oluşturulma nedenleri de ortaya çıkmıştır. Belgede Rusya'nın yeniden bir süper güç olması çok kutupluluğa giden süreçte bir denge unsuru olmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra belgede bazı tehditler belirlenmiştir. Bu tehditler arasında, NATO'nun yayılma stratejisi, füze kalkanı projesi yer almıştır. Ancak bu belgede de ileride yaşanacak olan Ukrayna Krizi, Arap Baharı süreci ve Suriye Krizi sebebiyle 2016 yılında değişikliğe gidilmiştir (Gülşen, 2018: 6-7).

Rus ordusunun, 5 Gün Savaşı'nda modernizasyona ihtiyaç duyduğu fikri gündeme gelince 2010 yılı Askeri Doktrini de temel ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Belgede mevcut uluslararası sistemin tüm devletler için eşit fırsatlar sağlamadığına ve Rusya'ya yönelik bazı tehditlerin yoğunlaştığına değinilmiştir. Rusya'da, günümüzde hâlâ yürürlükte olan bu doktrinde, NATO'nun uluslararası hukuku ihlal etmesi, Rusya'nın sınırlarına ulaşma çabası ve füze savunma sistemleri temel dış tehdit maddeleri arasında yer almıştır (Gülşen, 2018: 9-10).

1.4. VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ(2012-2019)

1.4.1. Dış Politika Konsepti(2013) ve Ukrayna Müdahalesi

Vladimir Putin'in, 2012 yılında üçüncü kez başkan seçilmesinden sonra, dış politikada keskin bir dönüş yaşanmıştır (Khudoley, 2016: 390). Dış politikadaki değişikliğin nedenlerinden ilki, Putin'in ilk döneminde meydana gelen ekonomideki iyileşmeler ve bunun neticesinde de dış yardımlara olan bağımlılığın azalmasının, ülkenin Batı'ya karşı daha etkili bir direnç göstermesine olanak sağlamasıdır (CIDOP, 2010: 224-225). Bu durumdan dolayı çoğu Rus politikacı dünyadaki güç dengesinin değiştiğini düşünmüşlerdir. Diğer taraftan Batı'nın ekonomik ve siyasi anlamdaki kapasitesi azalmaya başlamış ve bu kapasite artık Doğu'ya doğru kaymaya başlamıştı. Doğu'da da bundan böyle ekonomik ve siyasi anlamda Batı'ya rekabet edebilecek aktörler ortaya çıkmaya başlamıştı. Bununla birlikte 2011 yılında başlayan Arap Baharı süreci, Rus toplumu tarafından ABD'nin Rusya'nın güney sınırlarındaki rejimleri devirme çabası olarak yorumlanmış, özellikle de Libya'ya müdahale Rusya tarafından Batı'nın Rusya ile ilişkilere sıcak bakmadığı yorumuna neden olmuş ve dış politikada değişiklik zaruri hale gelmiştir. Aynı zamanda ülkede 2011'in son aylarında başlayıp 2012'nin başlarına kadar devam eden gösteriler dış politikada keskin bir dönüşüm gerektiren başka bir konu olarak belirtilmektedir. Moskova yönetimi bu gösterilerin, tıpkı renkli devrimler sırasındaki gösteriler gibi ABD tarafından desteklendiğini ve Batı tarafından finanse edildiğini savunmuştur. Bundan dolayı da Batı ve ABD karşıtı fikirler Rus yönetiminde gözlenmeye başlamış ve dış politika değişikliği gündeme gelmiştir (Khudoley, 2016: 390-392).

Yukarıda ifade edilen olgular çerçevesinde, 2013 yılında Vladimir Putin tarafından kabul edilen Dış Politika Konsepti yayımlanmıştır. Belgede uluslararası sistemin çok kutuplu bir sisteme doğru dönüşüm yaşadığına ve Batı dünyasının, uluslararası sistemi kontrol etmek için birer araç olarak kullandığı ekonomik ve politik olanaklarının önemlerini yitirdiğine dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda uluslararası sisteme yönelik tehditlerin Rusya için de ciddi riskler ortaya çıkardığı ifade edilmiştir (İsmayılov, 2013:

89). Belgede öte yandan NATO'nun Avrupa'da konuşlandırmış olduğu füze kalkanı sistemine karşı çıkmıştır (Gülşen, 2018: 11).

Belge yayınlandıktan sonra 2013 yılının Kasım ayında Ukrayna'da Rus yanlısı Viktor Yanukoviç'in Avrupa Birliği ile imzalanacak olan Serbest Ticaret Anlaşması'nı askıya aldığı açıklamasının ardından ülkede gösteriler başlamıştır. Zamanla iç savaşa dönüşen süreçte Rusya da müdahil olmuş ve bu süreçte Kırım Rusya'ya katılmış ve ülkenin doğusunda çatışmaların hâlâ devam ettiği Donetsk ve Luhansk bölgeleri tek taraflı olarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Kırım'ın ilhakından hemen sonra Putin'in 18 Mart 2014 tarihinde yaptığı ve bazı kesimlerce Putin Doktrini olarak adlandırılan konuşmasında, NATO'nun ve AB'nin doğu genişlemesini sürdürmesi ve Rusya'nın çıkarlarını hiçe sayması nedeniyle Batı'yı artık bir müttefik olarak görmediklerini belirtmiştir ve mevcut uluslararası hukukun geçerliliğini yitirdiğini belirtmiştir (Saraçlı, 2015: 82). Putin aynı konuşmasında, çevreleme politikasının bugün hâlâ sürdüğü konusunda varsayımda bulunmaları için sebepleri olduğunu belirtmiş ve bu varsayımın Rusya'nın Batı politikasındaki temel belirleyicisi olduğunu ifade etmiştir (Zevelev, 2016: 10). İleride daha detaylı bir şekilde incelenecek olan bu olay, Batı ile Rusya'nın bir mücadele alanına dönüşmüş ve Rusya'nın artık Batı'ya karşı bu tür hamlelerde bulunacağı kesinlik kazanmıştır.

1.4.2. Suriye İç Savaşı

2011 yılında başlayan Arap Baharı sürecinin etkisi ile birlikte Suriye'de ortaya çıkan halk hareketleri, Devlet Başkanı Beşar Esad'ın olayları güç kullanarak bastırmaya çalışması ile birlikte zamanla İç Savaş'a dönüşmüş ve uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Rusya'nın Kriz'e resmi olarak müdahil olması Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın 2015 yılının Ekim ayında Rusya'yı resmi davetiyle başlamıştır.

Rusya'nın Suriye Krizi'ne müdahalesinin sebebi Ortadoğu'daki tek askeri varlığının bu ülkede olmasıdır. Ülkede üç adet askeri üssü bulunan RF, bu sebepten ötürü Esad yönetimine destek vermekte ve Esad güçleri ile birlikte muhalif ve radikal gruplara yönelik operasyonlar düzenlemektedir. Rusya'nın ülkede bulunan üslerinden ilki Tartus'ta bulunan donanma üssüdür. Ülkedeki varlığı 1970'li yıllara dayanan

(Mercouris, 2017) bu üs, aynı zamanda Rus donanma gemilerinin ve nükleer denizaltılarının Doğu Akdeniz'e erişimine imkân sağlamaktadır (Laub, 2017). Bunun yanı sıra Rusya'nın Suriye'de bulunan diğer üsleri Khmeimim hava üssü ve Lazkiye'deki dinleme istasyonudur (Mercouris, 2017).

Rusya çıkarları kapsamında BMGK'de Suriye'ye müdahale konusunda alınmak istenen kararları veto etmiş, Suriyeli muhaliflere yönelik hava saldırıları düzenlemiş ve bazı operasyonlara dâhil olmuştur. Bununla birlikte ülkedeki DAESH varlığının azaltılmasında da büyük bir rol oynamış olan Rusya yönetimi, kendi güdümündeki Esad'ın ülkedeki konumunu devam ettirmeye çalışmaktadır. Suriye Krizi, tıpkı iki kutuplu bir uluslararası sistemin hâkim olduğu ve SSCB ile birlikte ABD'nin süper güç konumunda olduğu Soğuk Savaş dönemindeki gibi ABD ve Rusya'yı karşı karşıya getirmesi açısından önemli bir mesele haline gelmiştir.

Rusya'nın Suriye'ye müdahalesinden bir süre sonra yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi isimli belgede, uluslararası sistemde süper güç olmanın Rusya'nın uzun vadeli temel çıkarı olacağına vurgu yapılmış ve Rusya'nın uluslararası sorunları çözme konusunda rolünü güçlendirmeye çalışacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda belgede Rusya Batı'yı, Yakın Çevre'sinde bilinçli olarak meşru hükümetleri deviren ve burada iç huzursuzluklara sebep olan bir aktör olarak yorumlamıştır (Smith, 2016: 18-19).

2016'da kabul edilen Dış Politika Konsepti'nde de, bundan öncekilere benzer ifadelere yer verilmiştir. Belgede ilk olarak Rusya'nın bir etki merkezi olarak konumunun sağlamaştırılması gerektiğine vurgu yapılmış; NATO genişlemesine, NATO askeri altyapılarının Rus sınırlarına yaklaşmasına ve Rusya'nın sınır bölgelerine yakın yerlerde gerçekleştirilen askeri tatbikatlara karşı olumsuz tutum devam ettirilmiştir (Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı [MFA Russia], 2016).

Genel olarak incelendiğinde Rusya'nın, SSCB'nin dağılmasından itibaren, uluslararası sistemin yeniden çok kutuplu olması gerektiğini savunduğu ve eski süper güç konumunu tekrar kazanmaya çalıştığı gözlenmektedir. Her ne kadar Yeltsin döneminde ekonomik sorunlar nedeniyle Batı'ya bağımlılığın ortaya çıkardığı Batılılaşma fikri, bu hedefe ulaşmanın istisnası olsa da zamanla Batılılaşma fikrinden

uzaklaşmış ve çok kutupluluk fikri dış politikada yer edinmeye başlamıştır. Putin'in devlet başkanlığı döneminde de Rusya'nın uluslararası sistemdeki süper güç konumunu tekrar kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle de Rusya'nın, 2008'deki Gürcistan; 2014'teki Ukrayna ve 2015'teki Suriye müdahaleleriyle birlikte pasif durumunu terk ettiğini ve uluslararası meselelerde etkin bir rol oynamaya başladığını göstermiştir. Aynı zamanda bu tutumuyla kendi çıkarlarına aykırı bir politika izlenmesi durumunda askeri ve siyasi güç kullanmaktan çekinmeyeceğini de kanıtlamıştır (Tüysüzoğlu, 2017: 192) ve Rusya'nın, uluslararası alanda dikkate alınması gereken bir aktör olduğu tescillenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI UKRAYNA'NIN AB VE NATO İLE İLİŞKİLERİ

2.1. NATO-UKRAYNA İLİŞKİLERİ

2.1.1. Leonid Kravçuk Dönemi (1991-1994)

SSCB'nin çöküşünden önce Komünist Parti'de ideolojiden sorumlu genel sekreterlik görevini yapmış olan Leonid Kravçuk, Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasından sonraki ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Leonid Kravçuk, cumhurbaşkanlığı döneminde ülkesinin güvenliğinin sağlanması için NATO ile ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ukrayna'nın egemenliğini güçlendirmekle birlikte Batı ile ilişkilerin geliştirilmesini de hedefleyen Leonid Kravçuk, ülke içerisinde ekonomik anlamda bir istikrarsızlık yaşanmaması için Rusya ile de ilişkilerin devam ettirilmesi gerektiğini düşünmüştür (Young, 2008: 19). Yani tıpkı RF'nin kuruluşundan sonraki süreçte olduğu gibi, bağımsızlığının hemen ardından Ukrayna'nın Doğu'ya mı Batı'ya mı yönelmesi gerektiği konusundaki dış politikanın belirlenmesinde ekonomik koşullar belirli ölçüde etkili olmuştur.

Ukrayna'nın bağımsızlığının hemen ardından, NATO'nun ülke güvenliği açısından bir güvence olarak görülmesi NATO ile ilişkilerin geliştirilmesi mecburiyetini de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte 1991 yılında VP'yi oluşturan ülkelerin Avrupa ile Bütünleşme Protokolü'nü imzalamasıyla birlikte NATO da, eski Sovyet coğrafyasına yönelmeye başlamıştır (Aliyev, 2015: 14). Yine aynı yıl içerisinde Roma'da gerçekleşen NATO Zirvesi'nde İttifak'a eski Sovyet coğrafyasında çalışmalar yapma yetkisi verilmiştir (Aliyev, 2015: 15). Daha sonra ise, eski VP üyesi ülkelerin NATO'yla bütünleşmesini sağlayacak olan KAIK kurulmuş ve oluşum Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkilerdeki en önemli kurum konumuna yükselmiştir. Oluşumun asıl

görevi, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin askeri tatbikatlar ve denetimler aracılığı ile NATO ile bağlarının güçlendirilmesidir (Aliyev, 2015: 15).

Ukrayna'nın NATO ile resmi ilişkilerinin temeli de KAİK'in kuruluşuna dayanmaktadır. KAİK'in 1991 yılındaki açılış töreninde SSCB elçisinin Sovyet cumhuriyetleri için KAİK Antlaşması'nın resmi olarak geçerli olması gerektiğini ifade etmesi, yeni bağımsız olan Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerini geliştirmesi açısından önemli bir fırsat doğurmuştur (Aliyev, 2015: 15-16). Tıpkı diğer VP üyeleri gibi KAİK toplantısına davet edilen Ukrayna ve toplantıdaki tüm katılımcılar Avrupa'da diyalog, ortaklık ve işbirliği yoluyla barışın oluşturulmasında birlikte hareket edeceklerini taahhüt etmişlerdir (NATO, 2015).

Kravçuk döneminde yaşanmış bir başka gelişme ise 11 Ocak 1994'teki Brüksel Zirvesi'nde gerçekleşmiştir. Zirve'de, İttifak ile katılımcı devletler ile ilişkilerin dönüşümü için BİO¹⁰ programının başlatılmasına karar verilmiş, Ukrayna ile ilişkilerin önemine vurgu yapılmıştır. Şubat 1994'te de Ukrayna, BİO girişimine katılmasıyla girişime katılan ilk BDT üyesi olmuştur (NATO, 2007: 3).

2.1.2. Leonid Kuçma Dönemi (1994-2005)

1994 yılında göreve başlayan Leonid Kuçma'nın devlet başkanlığı döneminde çok yönlü bir dış politika stratejisi benimsenmiştir. Bu kapsamda Rusya ve Batı ile ilişkilere eşit mesafede durulması gerektiğini savunan Kuçma, başkanlığının ilk dönemlerinde NATO genişlemesine de karşı çıkmaktaydı. Daha sonra izlemiş olduğu denge politikasının bir sonucu olarak bu söyleminde değişikliğe giden Kuçma, Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın 1995 yılında Kiev'i ziyareti sırasında NATO'nun Avrupa

---

¹⁰ BİO, NATO ile ortak ülkeler arasındaki ilişkilerin, ortakların önceliklerinin bağımsız olarak belirlenmesiyle daha ileri taşınmasına fırsat tanıyan bir programdır. BİO kapsamında Ukrayna'nın savunma ve güvenlik yapılarında etkili ve şeffaf bir yönetimin kurulması, yolsuzluğun önlenmesi ve yolsuzlukla mücadele mekanizmalarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır; Ukrayna'daki güvenlik ve savunma kurumlarında sivil personellerin görevlendirilmesi teşvik edilmiş; askeri eğitim kurumlarında yönetim ve eğitim çalışanlarına askeri eğitim sistemindeki becerilerinin geliştirilmesi amacıyla yardımda bulunulmuş; son olarak da Ukrayna'daki bazı silah ve mühimmatların imha edilmesine finansal destekler verilmiştir (Mission of Ukraine to NATO, ty).

güvenliğinin sağlanmasında bir garantör olabileceğini belirtmiş ve Ukrayna'nın artık NATO genişlemesine karşı olmadığını ifade etmiştir (Young, 2008: 20).

Devlet Başkanı olarak seçilmesinden sonra reform yanlısı bir izlenim veren Kuçma, Ukrayna'nın Batı için önemli bir müttefik konumuna gelmesini sağlayacak olan nükleer silahlardan arınma sürecini başlatmıştır. Bu kapsamda da 1994 yılında Nükleer Silahlardan Arınma Antlaşması'nı imzalamıştır (Kuzio, 2003: 22).

1995 yılında ise BİO kapsamında iki taraf arasında Planlama ve Gözden Geçirme süreci başlatılmış ve Ukrayna'da savunma alanında reform yapılması doğrultusunda işbirliğinin ilk adımı gerçekleşmiştir. Oluşumun amaçları arasında, Ukrayna'nın silahlı kuvvetlerini değerlendirmek; ülkedeki savunma politikalarının, silahlı kuvvetlerin demokratik bir şekilde kontrol edilmesini sağlamak ve savunma alanındaki ekonomik planlar hakkında bilgi alınması gibi noktalar yer almaktaydı (U. Yapıcı, ty: 1486).

BİO'nun imzalanmasıyla gelişen iyi ilişkiler neticesinde NATO, zamanla Ukrayna'ya yönelik tavrını değiştirmeye başlamıştır. Ukrayna'nın bu dönemde bir ortak olarak uluslararası arenada attığı olumlu adımlar, NATO'nun genişletilmiş bir işbirliği amaçlamasını beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte Ukrayna'nın stratejik konumu, askeri kapasitesi ve demokratik bir devlet kurma konusundaki isteği de İttifak'ın böyle bir arayışa yönelmesinde etkili olmuştur (Savchenko, 2007: 15).

Ukrayna ile genişletilmiş bir işbirliği arayışı çerçevesinde Temmuz 1997'de Madrid Zirvesi'nde üye devletler ve Ukrayna arasında Ayrıcalıklı Ortaklık Şartı imzalanmıştır. Şart, potansiyel bir işbirliği için askeri eğitim ve çevresel güvenlik gibi geniş alanlar sunmaktaydı. Aynı zamanda bu Şart, NATO üyelerine Ukrayna ile daha derin ilişkilerin geliştirilmesine imkân tanıyacak olan NATO-Ukrayna Komisyonu'nu da kurmaktaydı (NATO, 2015). Ayrıca Şart, işbirliği ve karşılıklı etkileşim için bazı araç ve alanları da tanımlamaktaydı (Shelest, 2014-2015: 56). Ayrıcalıklı Ortaklık Şartı'nın imzalandığı Madrid Zirvesi'nde öte yandan dönemin NATO Genel Sekreteri Javier Solana, Ukrayna'nın Avrupa güvenliği bağlamında eşsiz bir konumda bulunduğunu; demokratik ve istikrarlı bir Ukrayna'nın Avrupa'daki istikrar ve güvenlik açısından önemli olduğunu ifade etmiştir (Savchenko, 2007: 15-16).

Şartın imzalanması ile birlikte NATO üyesi ülkeler, Ukrayna'nın bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü, demokratik gelişimini, ekonomik refahını ve sınırlarını ihlal etmeyeceklerini taahhüt ettikleri için Şart, Ukrayna açısından büyük bir önem teşkil etmekteydi (U. Yapıcı, ty: 1484). Şartın NATO-Ukrayna İlişkilerinin Tesisi başlıklı bölümünde, Ukrayna'da demokratik kurumların geliştirilmesi, ekonomik reformlara girişilmesi ve Avro-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme kapsamında geliştirilen ilişkilerden hoşnutluk duyulduğu ifade edilmiş ve Orta ve Doğu Avrupa'daki yeni demokratik ülkelerle işbirliğine açık olunduğu belirtilmiştir (U. Yapıcı, ty: 1484).

Bununla birlikte 1997 yılında Ukrayna'nın başkenti Kiev'de NATO'ya ait ilk temsilcilik olan Enformasyon ve Dokümantasyon Merkezi açılmış ve burada NATO'nun faaliyetleri hakkında bilgiler sağlanmıştır (NATO, 2007: 3).

1998 yılında ise Savunma Reformu Üzerine NATO-Ukrayna Ortak Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Bu platform, NATO ile Ukrayna arasında savunma ve güvenlik alanlarında atılacak adımların tartışıldığı bir ortam hazırlaması bakımından önem arz etmekteydi (NATO, 2007: 10).

Bununla birlikte 2000 yılının Mart ayında, Ukrayna Parlamentosu, yabancı askeri kuvvetlerin yasal statüsünü belirleyen ve ülkedeki NATO üyesi ülkelerin askeri personelleri için yasal koruma sağlayan Kuvvetler Statüsü Antlaşması'nı kabul etmiştir. Bunun yanı sıra bu anlaşmaya taraf olan ülkelerin, diğer ülkeler üzerinde denetim uçuşlarına imkân tanıyacak olan Açık Semalar Anlaşması da aynı gün içinde onaylanmıştır (U. Yapıcı, ty: 1487). Böylece NATO'nun Ukrayna topraklarında askeri varlık gösterebilmesinin önü açılmıştır.

Bu arada yaşanan bazı gelişmeler Ukrayna ile NATO arasındaki ilişkileri olumsuz bir şekilde etkileyecekti. İlk olarak Rusya'da Vladimir Putin'in göreve gelmesi ve NATO'nun genişleme politikalarından rahatsızlık duyduğunu dile getirmesi Ukrayna'nın NATO'ya yakınlaşmasını olumsuz yönde etkilemeye başlayacaktı. Yeltsin döneminde, NATO ile ilişkiler bağlamında ciddi problemlerle karşı karşıya kalmayan ülke, Putin'in devlet başkanı seçilmesiyle çeşitli problemlerle karşılaşacaktı. Bununla birlikte Ukrayna'nın, Irak'taki Saddam yönetimine radar sistemleri temin ettiğinin

ortaya çıkması iki taraf arasındaki ilişkileri olumsuz anlamda etkileyen başka bir sorunu oluşturmaktaydı (Savchenko, 2007: 19-20). Bunun yanı sıra Ukrayna'da Kuçma'nın muhaliflerinin hükümeti yolsuzlukla suçlaması, Balkanlarda yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen Makedonya'ya silah temin etmesi NATO ile ilişkileri olumsuz yönde etkileyen diğer etkenler arasında yer almaktaydı.

Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma, yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen Ukrayna'nın temel hedefinin NATO üyeliği olduğunu ifade etmesi neticesinde 2002 yılının Mayıs ayında İzlanda'da, NATO üyesi ülkelerin dışişleri bakanları Ukrayna ile ilişkilerin daha ileri taşınması konusundaki düşüncelerini belirtmişlerdir. İzlanda'da bu yönde bir düşüncenin belirtilmiş olması, 2002 yılının Kasım ayında gerçekleşen Prag Zirvesi'nde NATO-Ukrayna Komisyonu toplantısında Eylem Planı'nın¹¹ kabul edilmesini beraberinde getirecekti (NATO, 2007: 4).

NATO'nun İzlanda'da gerçekleştirmiş olduğu Zirve'den kısa bir süre sonra, 23 Mayıs tarihinde Ukrayna Ulusal Savunma ve Güvenlik Konseyi Sekreteri Yevhen Marçuk, Ukrayna'nın NATO üyeliği konusunda istekli olduğunu belirtmiştir. Ancak bu açıklamanın ardından 9 Temmuz'da NATO Genel Sekreteri Lord George Robertson Ukrayna'nın üyeliğinin henüz mümkün olmadığını ve Ukrayna'nın üyelik için biraz daha zamana ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir (Savchenko, 2007: 17).

Bu arada 2002 yılının Kasım ayında Prag'ta gerçekleştirilecek olan Zirve'ye Leonid Kuçma'ya, ABD öncülüğündeki koalisyonun Irak'ta yürütmüş olduğu operasyonu sekteye uğratacak erken uyarı sistemlerinin Irak yönetimine satıldığının ortaya çıkması sebebiyle şahsi olarak davet gönderilmemişti. Böyle bir adımın atılmasından sonra Ukrayna Devlet Başkanı Kuçma, Zirve'yi boykot edeceğini

---

¹¹ Eylem Planı, doğrudan üyeliği garanti etmemekle birlikte, doğru bir şekilde uygulandığı takdirde üye devletlerin Ukrayna'dan bekledikleri şartların yerine getirilmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bu plan, Üyelik Eylem Planı'nın da habercisi konumundadır. Bunların yanı sıra Eylem Planı; politika, ekonomi, enformasyon, güvenlik, savunma ve hukuk alanlarında bazı hedefler saptamaktadır ve bu hedefleri de Yıllık Hedef Planları ile desteklemektedir (Perepelytsia, 2007).

açıklamışsa da, daha sonra Kuçma'nın sözcüsü Devlet Başkanı'nın Zirve'ye katılacağını açıklamıştır (Castle, 2002).

Her ne kadar Prag Zirvesi'ne Leonid Kuçma davet edilmemiş olsa da, Zirve'den sonra ilişkilerde olumlu bir dönemin başladığı aşikârdır. Ukrayna'nın üst düzey yetkililerinin NATO'ya üyelik konusundaki arzularını dile getirmeleri ve yukarıda da ifade edildiği gibi İzlanda'da NATO üyesi ülkelerin, ilişkilerin daha ileri taşınması konusunda görüş belirtmeleri sonucunda Prag Zirvesi'nde NATO-Ukrayna Eylem Planı kabul edilmiştir. Eylem Planı, ilgili ülke tarafından uygulanması durumunda bu ülkeyi üyeliğin tüm koşullarına hazırlayacak olan prensip ve hedefleri içermesi bakımından iki taraf arasındaki ilişkilerde önem arz etmekteydi. Eylem Planı'nın imzalanması ile birlikte Ukrayna artık bütünleşme konusundaki başarısızlıklarını dışsal etkilere dayandıramayacaktı ve bu konuda ciddi adımları atması gerekecekti (Savchenko, 2007: 22).

Öte yandan 2002 yılında Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma'nın girişimleriyle Ukrayna'da Kuzey Atlantik Antlaşması Stratejisi kabul edilmiş ve bu belge ile birlikte Ukrayna tarafsızlık statüsünden uzaklaşmış, NATO ile ilişkilerini Avrupa güvenliği çerçevesinde ele almıştır. Ukrayna Parlamentosu Yüksek Rada'nın 2003 yılında kabul ettiği Ukrayna'nın Ulusal Güvenliği Hakkındaki Kanun ile birlikte de bu strateji garanti altına alınmıştır (Aliyev, 2015: 68). Aynı zamanda Ukrayna'da, Eylem Planı kapsamında atılan en önemli adımlardan birisi gerçekleşmiş ve 2003 yılında, Hedef Plan çerçevesinde Savunma Bakanlığı görevine sivil bir yönetici, yani Yevhen Marçuk getirilmiştir (U. Yapıcı, ty: 1489).

Bu arada aynı yıl içerisinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Karadeniz'in Rusya'ya büyük ulaşım rotalarına erişim imkânı tanınması açısından önem arz ettiğini belirtmiş, Rusya'nın Karadeniz filosuna ev sahipliği yapan Kırım'ın da Rusya'nın Karadeniz'deki ana deniz üssüne ev sahipliği yaptığını sıkça vurgulayarak (Klotz, 2017: 270) Ukrayna'yı ve NATO'yu uyarmıştır.

Kuçma döneminde Kiev yönetimi, askeri alanda yapılacak olan reformları ve işbirliğini, NATO ile ilişkilerde önemli bir adım olarak algılamaktaydı ve iki taraf

arasında askeri alanda gerçekleştirilecek olan işbirliği, Ukrayna'nın Sovyet tarzı silahlı kuvvetlerinin dönüşümünü ve sivil kontrollü daha profesyonel ve hareketli birliklerin oluşturulmasını amaçlamaktaydı (Shelest, 2014-2015: 58-59).

Öte yandan askeri alanda gerçekleştirilen işbirliği incelendiğinde NATO'nun, Ukrayna'nın silahsızlanma çabalarına, Barış Güven Fonu Ortaklığı projeleri kapsamında yardımlar yapıldığı görülmektedir (NATO, 2007: 12). Bu yardımlar genel olarak Ukrayna'da tehlike oluşturan çok sayıda tarihi geçmiş mühimmatın imha edilmesi aşamalarında görülmüştür. Tehlike oluşturan bu mühimmatların imha edilmesi kapsamındaki ilk proje 2002-2003 yıllarında 400 bin mayının güvenli bir şekilde imha edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu, aynı zamanda Ukrayna'nın sahip olduğu 7 milyon civarındaki anti personel mayınının imha edilmesindeki ilk projedir. İkinci bir proje ise 133.000 ton konvansiyonel mühimmatın, 1.5 milyon hafif silahın ve 1000 adet taşınabilir hava savunma sisteminin imha edilmesini kapsamaktaydı (Shelest, 2014-2015: 58).

Bununla birlikte Kuçma döneminde, Ukrayna tarafından NATO'nun askeri operasyonlarına destek sağlanmıştır. Öncelikle 1996 yılında NATO öncülüğünde Bosna-Hersek'teki barış koruma gücüne asker gönderilmiş, daha sonra ise 1999 yılında da Polonya ile birlikte Kosova'ya birlikler gönderilmiştir (NATO, 2007: 3-4). Ancak daha sonra Kosova'da Sırlara yönelik gerçekleştirilecek olan hava harekâtı neticesinde Ukrayna'da, NATO'ya yönelik bakış açısında bir değişiklik meydana gelecekti. Bu dönemde yapılan bir araştırmada Ukraynalıların %31'i Kosova'da NATO'nun savaş başlattığını belirtmiş, sadece %5'lik kesim NATO'yu desteklemiştir. Bir başka araştırmada ise araştırmaya katılanların %81'i NATO'nun askeri olarak Kosova'ya müdahil olmasının yanlış olduğunu ifade etmiştir (U. Yapıcı, ty: 1486-1487).

Bunların yanı sıra Kiev yönetimi, Afganistan'daki terörle mücadele operasyonunda görevli hava kuvvetlerinin kendi hava sahasında uçuşuna izin vermiş, Afganistan'daki Litvanya birliklerinde sağlık personellerini görevlendirmiştir. Bununla birlikte Irak'ta Polonya öncülüğündeki çokuluslu güce 1600 kişilik bir birlik sağlamış ve

NATO'nun Irak'taki Eğitim Misyonu'nda askeri personellerini görevlendirmiştir (NATO, 2007: 7-9).

NATO-Ukrayna ilişkileri kapsamında askeri işbirliğinin yanı sıra demokrasi anlamında da bazı adımlar atıldığı görülmüştür. Örneğin 2004 yılında yapılacak olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce NATO üyesi devletler, Ukrayna'ya basın özgürlüğünün sağlanması açısından gerekli adımları atması gerektiğini bildirmişler, buna karşılık olarak Kiev yönetimi ise basın özgürlüğünün geliştirilmesi için gerekli adımları atacağı garantisini vermiştir (U. Yapıcı, ty: 1489).

Öte yandan Kuçma döneminde, Ukrayna'nın Rusya ile sıkı ilişkileri devam ettirilmiş, eski Sovyet sisteminin siyasetleri Rusya ile yakın iş ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Hatta ve hatta bu işbirliği o kadar ileriye bir seviyeye taşınmıştır ki Kuçma ile birlikte, ülkedeki oligarklar ve komünizm yanlıları Rusya'nın Ukrayna'daki çıkarlarının garantörleri olarak görülmüşlerdir (Wloczuk, ty: 12).

Kuçma döneminde her ne kadar Ukrayna'nın, NATO'ya üyeliğe sıcak baktığı görülmüşse de Rusya'dan tam anlamıyla uzaklaşmak istenmemiş hem Batı'ya hem de Doğu'ya eşit mesafede olunacağı anlamına gelen bloksuzluk politikası takip edilmeye çalışılmıştır (Aliyev, 2015: 66). Bu dönemde Kiev yönetimi, Rusya'dan tamamen kopmak istememiş, bu duruma ek olarak Batı ile de yakın bir işbirliği gözetmiştir.

2004 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise Kuçma aday olmayacağını açıklamış ve seçim en büyük iki aday Viktor Yanukoviç ile Viktor Yuşçenko arasında geçmiş ve seçimi Viktor Yuşçenko Turuncu Devrim neticesinde kazanmıştır. Seçim sonuçlarındaki hoşnutsuzluk nedeniyle ortaya çıkan Turuncu Devrim ile birlikte Ukrayna-NATO ilişkilerinde farklı bir dönemin ortaya çıkacağı anlaşılıyordu. Zira Yuşçenko'nun tekrarlanan seçimlerden galip ayrılmasıyla birlikte uygulamaya başladığı Batı yanlısı politikalar bu farklılığı kanıtlar nitelikteydi.

2.1.3. Viktor Yuşçenko Dönemi (2005-2010)

Seçimlerde hile yapıldığı gerekçesiyle başlayan Turuncu Devrim'in ardından başkanlık görevine Viktor Yuşçenko'nun gelmesinden sonra, Ukrayna'nın NATO'ya

üyeliği umutlarının realiteye dönüŖeceđi düşünölmekteydi. Bu dönemin NATO Genel Sekreteri Jaap De Hoop Schefer'in *Financial Times*'a verdiği röportajda YuŖenko döneminde Ukrayna'nın üyelik konusundaki standartlara Kuçma döneminden daha kolay ulaşabileceğini belirtmesi bu düşünceyi destekler nitelikteydi (Savchenko, 2007: 24).

YuŖenko göreve başladıktan hemen sonra yaptığı bir açıklamada Ukrayna'nın gelişimi konusundaki tek seçeneğinin NATO ve AB ile ekonomik ve siyasi bütünleşme olduğunu ifade etmiştir. YuŖenko dönemindeki Avro-Atlantik eğilimine katılma konusundaki kararlılık ve ülke içerisinde yolsuzlukla mücadele konusunda gerçekleştirilen reformlar, Ukrayna'yı daha önce hiç olmadığı kadar NATO üyeliğine yakınlaştırmıştır (Savchenko, 2007: 25).

Viktor YuŖenko'nun, seçimleri kazandıktan sonra davet edildiği NATO karargâhında gerçekleştirilen zirvede, yeni kurulan hükümetin öncelikleri kapsamında NATO-Ukrayna işbirliğine yeniden odaklanacağını ifade etmiş ve bu durum üye devletler tarafından hoşnutlukla karşılanmıştır (NATO, 2007: 5).

YuŖenko, göreve geldiği andan itibaren, ülkesinin dış politikasını tamamen Avrupa bütünleşme sürecine endekslemiştir. YuŖenko'ya göre, Ukrayna'nın geleceği yukarıda da ifade edildiği gibi Batı ile bütünleşme sürecine bağlıydı (Aliyev, 2015: 70). Bu bağlamda yeni Devlet Başkanı ilk olarak yönetim kadrolarına Avro-Atlantikçi düşünceyi benimseyen kişileri atamıştır (Aliyev, 2015: 70). Bunun sonucunda da Ukrayna'nın yönetim kademesinden Batı ile bütünleşme konusunda olumlu söylemler duyulmaya başlanmıştır. İlk olarak dönemin Başbakan Yardımcısı Aleksandr Turçinov devlet liderlerinin Ukrayna'nın Avro-Atlantik bütünleşmesinde daha da ileri gidilmesi konusunda hemfikir olduklarını belirtmiştir. Bununla birlikte Ukrayna'nın bir Avrupa ülkesi olduğunu söyleyen Turçinov, bu doğrultuda Avro-Atlantik bütünleşmesinin ve NATO ile işbirliğinin zorunluluğunu ifade etmiştir. Turçinov'un yanı sıra Başbakan Yulia TimoŖenko ülkesini AB ve NATO üyeliğine taşıyacak olan uzun dönemli reform çabalarına girişeceğini ifade etmiştir. TimoŖenko aynı zamanda hükümetin, NATO'nun

Ukrayna halkı arasındaki imajını iyileştirecek olan çalışmalarını başlatması gerektiğini de savunmuştur (Young, 2008: 23).

Turuncu Devrim'den sonra Batı ile bütünleşme konusunda olumlu bir izlenim sergilemiş olan Kiev yönetimi, 2005 yılında Vilnius'ta gerçekleştirilen toplantıda Üyelik Eylem Planı'nın bir önceki aşaması olarak kabul edilen Yoğunlaştırılmış Diyalog'a¹² davet edilmiştir. Bu gelişme aslında Turuncu Devrim'den sonraki Ukrayna'da yaşanan olumlu gelişmelerin NATO tarafından hoşnutla karşılandığının bir göstergesi niteliğindedir (Savchenko, 2007: 25). Bununla birlikte Yoğunlaştırılmış Diyalog her ne kadar üyelik konusunda bir davet niteliği taşımasa da, Ukrayna'da üyelik için gerçekleştirilecek olan reformlar konusunda çeşitli önerilerde bulunmaya ve bu reformlara yardımlar sağlamaya olanak tanınması bakımından önem arz etmekteydi (NATO, 2007: 6).

Ukrayna Yoğunlaştırılmış Diyalog'a dâhil edildikten sonra, Ukrayna'nın üyeliğe kabulü artık zorunlu bir adım olarak görülmeye başlanmıştır. Hatta Kasım 2006'da gerçekleştirilecek olan Riga Zirvesi'nde Ukrayna'nın, bazı uzmanlar tarafından üyeliğe kabul edileceği öngörülmekteydi. Ancak dönemin Başbakanı Viktor Yanukoviç'in Eylül 2006'da yaptığı açıklama durumu değiştirmiştir (Kriendler, 2007: 5).

Başbakan Viktor Yanukoviç, NATO karargâhını ziyareti sırasında Ukrayna'nın NATO'yla işbirliğindeki kararlılığı konusunda güvence vermiş olmakla birlikte, Ukrayna halkının NATO üyeliğine henüz hazır olmadığını¹³ belirtmiş ve bunun için hükümetin

---

¹² Yoğunlaştırılmış Diyalog özellikle Ukrayna'nın muhtemel NATO üyeliği hakkındaki konulara işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır (NATO, 2007: 6).

¹³ Bu döneme kadar yapılan anket ve araştırmalar Ukrayna halkının NATO'ya üyelik konusuna sıcak bakmadıklarını göstermektedir. Örneğin, 2000 yılının Temmuz ayında yapılan ve 2005 Ukraynalının katıldığı bir ankette NATO'ya üyelik konusunda sorulan bir soruya, katılımcıların %51'i NATO'ya üyelik için hiçbir zaman oy vermeyeceğini belirtmiş, %46.2'si ise NATO'nun saldırgan bir askeri blok olduğunu, yalnızca %16.5'i de NATO'nun bir barış koruma örgütü olduğunu ifade etmiştir (Young, 2008: 11).

2005 yılında, Ukrayna'nın Batı kesiminde yapılan bir başka ankette, katılanların %31.3'ü üyeliğe olumlu yaklaşırken, %32.1 üyeliğe karşı olduklarını belirtmişlerdir. Bununla beraber, Rus yanlısı Viktor Yanukoviç'in liderliğini yaptığı Bölgeler Partisi'nin

çeşitli adımlar atacağını ifade etmiştir (NATO, 2007: 5-7). Atılacak adımlarla birlikte, halkı NATO'ya üyelik konusunda bilgilendirmeyi amaçlayan Kiev yönetimi, 2006 yılından itibaren NATO'nun ülkedeki imajını düzeltmeye yönelik bir program başlatmıştır. 2006 tarihli NATO-Ukrayna Yıllık Hedef Planı'nın 4. Maddesinde, Ukrayna yönetiminin, halkı, NATO-Ukrayna Ayrıcalıklı Ortaklık konusunda bilinçlendirme maksadıyla yoğun çaba harcayacağı taahhüt edilmiş; bu kapsamda da devlet yetkilileri ile hükümet dışı örgütler arasındaki işbirliğinin güçlendirileceği, yerel yönetimlerin de bu sürece dâhil edileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda bu çabanın daha da ileri taşınması için NATO'nun Kiev'deki oluşumları ile işbirliği yapılacağı ve 2004-2007 yılları arasında uygulanmak üzere Ukrayna'nın Avro-Atlantik Bütünleşmesi Hakkında Kamu Bilgilendirme Programı'nın oluşturulacağı ifade edilmiştir (Young, 2008: 14).

Bu arada Ukrayna'da atılmış olan bu adımlar Moskova yönetimini rahatsız etmiş; 2006 yılının Aralık ayında Rusya Savunma Bakanı Sergey İvanov, Ukrayna'yı ziyareti sırasında ülkenin egemenlik haklarına saygı gösterdiklerini ifade etmekle birlikte, Ukrayna'nın olası NATO üyeliğinin Rusya ile ilişkilere zarar vereceğini belirterek Ukrayna'yı uyarmıştır (Perepelytsia, 2007).

Yuşenko'nun göreve gelmesinin ardından ülkede, Batı ile bütünleşme konusunda adımlar atılmış ve bu yönde olumlu söylemlere yer verilmiş olsa da, Ukrayna halkının NATO'ya üyelik konusuna bakış açısında bir ilerleme sağlanamamıştır. 2007 yılında yapılan ve 11000 Ukraynalının katıldığı bir ankette ise, katılanların %40.2'si NATO üyeliğine kesin olarak karşı olduklarını, %19.6'sı sadece karşı olduklarını belirtmiş, %9.8'lik kesim ise desteklediklerini, %9.3'ü de tamamıyla desteklediklerini belirtmiştir (Young, 2008: 11-12).

---

yoğun bir şekilde desteklendiği ülkenin doğu bölgesinde yapılan ankette, katılanların %77.6'sı NATO üyeliğine karşı çıkmıştır (Young, 2008: 17). Görüldüğü gibi, Ukrayna halkının NATO'ya üyelik konusunda şüpheli oldukları, sadece Rusların yoğun yaşadığı Doğu bölgelerinde değil ülkenin Batı'sında da NATO'ya yönelik olumsuz bir tavır bulunmaktadır.

2008'in Nisan ayında Cumhurbaşkanı Yuşçenko, NATO Genel Sekreteri'ne yazdığı bir mektupta Ukrayna'nın NATO Üyelik Eylem Planı'na katılma çabasını kabul etmesini istemiş ve aynı ay içerisinde gerçekleştirilecek olan Bükreş Zirvesi'nde olumlu bir cevap beklediklerini ifade etmiştir. Ancak Zirve'de Üyelik Eylem Planı'na davet gerçekleşmemiştir (Young, 2008: 24). Brookings Institute, 2008 yılında yayınlamış olduğu bir çalışmada Ukrayna'nın Bükreş Zirvesi'nde Üyelik Eylem Planı'na davet edilmemesini Ukrayna halkının NATO üyeliğine sıcak bakmaması, ülkedeki yöneticilerin birbirleri ile olan gergin ilişkileri ve olası bir Rus müdahalesi ihtimali gibi nedenlere dayandırmıştır (Young, 2008: 55). Zira bu dönemde Putin Bükreş Zirvesi'ne binaen Ukrayna'nın NATO'ya üye olmasının Rusya'ya yönelik doğrudan bir tehdit oluşturacağını belirtmiştir. Öte yandan Fransa ve Almanya da, Ukrayna'nın İttifak'a üyeliğinin, Rusya'yı rahatsız edebileceği ihtimali nedeniyle Ukrayna'nın üyeliğine karşı çıkmışlardır (Cabbarlı, 2014).

Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna her ne kadar Üyelik Eylem Planı'na davet edilmemişse de, ülkenin NATO'ya üyeliğini mümkün kılacak açık kapı politikası kabul edilmiştir (Kaim, 2014: 1).

Bu dönemde Ukrayna'nın NATO üyeliği gündeme gelince, Rusya-NATO zirve toplantısı sırasında Moskova yönetimi, Ukrayna'nın olası NATO üyeliğine karşılık uyarılarda bulunmuştur. Toplantı sırasında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, NATO'ya üyeliğin Ukrayna'nın varlığını tehlikeye düşüreceğini belirtmiştir. Ayrıca, Rusya Dışişleri Bakanı Yardımcısı Aleksandr Gruşko da, Ukrayna'nın NATO'ya üye olmasının Avrupa kıtasında ciddi sorunlara yol açabileceği konusunda Batı'yı uyarmıştır (Cabbarlı, 2014). Rusya Genelkurmay Başkanı Yuri Baluyevski ise, Ukrayna'nın NATO'ya üye olması durumunda ülkesinin askeri ve diğer gerekli önlemleri alacağını belirtmiştir. Bunu söylemesinden yaklaşık dört ay sonra ise NATO'ya üye olma arzusunda olan Gürcistan ile Güney Osetya Savaşı gerçekleşmiştir (Young, 2008: 42).

Yuşçenko her ne kadar Turuncu Devrim'den itibaren cumhurbaşkanlığı döneminde, NATO'ya üyelik konusunda olumlu bir tavır sergilemişse de, yönetim içerisinde bir istikrarın sağlanamaması neticesiyle gerekli adımları atamamıştır. Ancak

Yuşçenko döneminde NATO ile ilişkilerin, Yuşçenko'dan önceki devlet başkanları döneminde olduğundan daha ileri bir seviyeye taşındığı söylemek mümkündür. Hatta ve hatta Yuşçenko döneminde savunma alanında Ukrayna ile NATO ilişkileri, NATO'nun diğer ortaklarıyla olduğundan daha da geniş bir düzeye gelmiştir (NATO, 2007: 9). Ancak bu gelişmeler 2010 yılında Viktor Yanukoviç'in Rusya ile ilişkilerin geliştirilebilmesi amacıyla kabul ettiği bloksuzluk statüsü nedeniyle sekteye uğramıştır (Bentzen, 2016: 1).

2.1.4. Viktor Yanukoviç Dönemi (2010-2014)

Yanukoviç, seçimleri kazanmasının ardından Rusya Devlet Başkanı Dmitri Medvedev ile birlikte Rusya'nın Karadeniz filosunun bulunduğu Kırım'ın 25 yıl daha Rusya'ya kiralanması konusunda anlaşmaya varmıştır. Bununla birlikte 1 Temmuz 2010 tarihinde Ukrayna Parlamentosu Yüksek Rada'nın kabul etmiş olduğu Ukrayna'nın İç ve Dış Siyaseti'nin Esasları Hakkındaki Kanun ile birlikte NATO üyelik süreci durdurulmuş ve Kuçma döneminde de takip edilen bloksuzluk politikası kabul edilmiştir (Aliyev, 2015: 71). Yanukoviç'in bu tavrının ardından her iki taraf ilişki düzeyini 1997 yılında NATO ve Ukrayna hükümeti tarafından imzalanan Ayrıcalıklı Ortaklık Şartı temeline dayanan teknik seviyeye indirmiştir (Kaim, 2014: 1-2). Yanukoviç döneminde, Ukrayna'da dış politikada uygulanan bloksuzluk politikası, NATO ile işbirliği kapsamında yasal, finansal ve kurumsal prensiplerde değişmelerin meydana gelmesine neden olmuştur. Öte yandan bu durum NATO ile ilişkiler kapsamında oluşturulan yıllık ulusal planların hazırlanmasında ve gözlemlenmesinde etkili rol oynayan deneyimli uzman kadroların sayısında da azalmalara sebep olmuştur (Shelest, 2014-2015: 59).

Yanukoviç, her ne kadar bloksuzluk politikasını benimsemişse de 2010 yılında NATO tatbikatına katılmış, aynı zamanda korsanlıkla mücadele operasyonu olan Okyanus Kalkanı Operasyonu'na gemi temin eden ilk NATO ortağı ülke olmuştur (NATO, 2015). Bununla birlikte 2010 yılının Kasım ayında gerçekleşen Lizbon'daki Zirve'de kabul edilen Yeni Stratejik Konsept ile birlikte, Ukrayna ile ortaklığın geliştirilmesi ve sürdürülmesi konusundaki istek ifade edilmiştir (Polat, 2017: 54). Ayrıca üyeliğe aday olan ülkelerin gerçekleştirmekle yükümlü olduğu yıllık ulusal

programlar da kabul edilmeye devam etmiştir (Shelest, 2014-2015: 59). Ancak ülkenin doğu sınırındaki Rusya faktörü NATO ile ilişkiler bağlamında atılan adımların sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Ukrayna ile NATO ilişkilerinde Rusya faktörü özellikle Batı yanlısı Yuşçenko döneminde daha belirgin bir hal almıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, Yuşçenko döneminde Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği gündeme gelince Rus yetkililerden sık sık tehdit içeren uyarılar yapılmıştır. Bu durumun sebebinin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 2014 yılındaki bir konuşmasında Rusya'nın arka bahçesinde veya tarihi topraklarında askeri bir ittifaka karşı olduklarını, Kırım'a atıf yaparak buradaki bir NATO donanmasının Rusya'nın güney bölgelerine tehdit oluşturacağını belirterek açıklamıştır (Klotz, 2017: 273).

2.2. AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİ

2.2.1. Leonid Kravçuk Dönemi (1991-1994)

1991 yılında bağımsızlığını kazanana dek uluslararası bir aktör olarak tanınmayan Ukrayna, bağımsızlığının hemen ardından, AB üyesi ülkeler ile ikili ilişkilerini hızlıca geliştirmeye başlamıştır. Ancak AB ile olan ilişkileri üye ülkeler ile olan ilişkilerin aksine daha zayıf bir ilerleme göstermiştir (Wolczuk, ty: 4).

Bağımsızlığının ardından dış politikasında da bağımsız adımlar atmak amacıyla yüzünü Batı'ya dönen Ukrayna, bunu yaparken Rusya ile olan bağlarını tamamen koparamamıştır. Bu nedenle de Kiev yönetimi, bağımsızlığından itibaren bir denge siyaseti gütmeye başlamıştır (Sarı, 2015: 32). Sadece Yuşçenko dönemi istisna olmak üzere Ukrayna Krizi'ne kadar olan süreçte hiçbir devlet başkanı, ağırlıklı olarak Batı'ya yönelik bir dış politika izlememiştir. Bu süreçte Rusya ile ilişkiler bir denge unsuru olarak sürdürülmüştür. Yuşçenko döneminde tamamen Batı'ya odaklı bir dış politika izlenmekle beraber, ileride de bahsedileceği gibi bu dönemde Ukrayna'da Batı'ya odaklı bir dış politika izlenmesi, Rusya'nın doğalgaz kozunu oynamasıyla birlikte sekteye uğramıştır.

Ukrayna ile AB arasındaki ilk temas, Hollanda Dışişleri Bakanı'nın, AB Dönem Başkanlığı'nı yürüttüğü 1991 yılında, AB adına Ukrayna'nın bağımsızlığını tanımasıyla kurulmuştur (MUKREU, ty). 2 Aralık 1991 tarihinde ise, dönemin AB üye ülkelerinin dışişleri bakanları tarafından AB-Ukrayna Deklarasyonu kabul edilmiş ve aynı yıl içerisinde Ukrayna, AB'nin eski Sovyet cumhuriyetlerinin demokratik anlamda gelişmesi için başlatmış olduğu mali destek programına dâhil edilmiştir (Cura, 2016).

2 Temmuz 1993'te, Ukrayna parlamentosunca alınan kararlar da ilk kez Avrupa bütünleşme hedefleri açıklanmış, Ukrayna'nın ulusal çıkarlarına zarar vermediği sürece dış politikada önceliğin Avrupa Toplulukları'na üyelik sürecine verileceği ifade edilmiştir (MUKREU, ty). Öte yandan aynı kararda Rusya ile de ilişkilerin devam ettirileceği vurgulanmıştır (Aliyev, 2015: 65).

Kravçuk döneminde AB ile ilişkiler bağlamında atılmış olan en önemli adım, görüşmelerine 23 Mart 1993'te başlanan (Wolczuk, ty:25) ve Ukrayna ile AB arasındaki ilişkilerin yasal zeminini oluşturacak olan OİA'nın imzalanmasıdır. Kravçuk'un devlet başkanlığının son döneminde, görevi Leonid Kuçma'ya devretmesinin hemen öncesinde gerçekleşen OİA'nın imzalanması, Ukrayna'nın elinde bulundurduğu nükleer silahların imha edilmesi¹⁴ ve NPT'ye taraf olma şartlarına dayandırılmaktaydı. 1994 yılının başlarında Kiev yönetiminin nükleer silahların ülkeden arındırılacağını taahhüt etmesi üzerine aynı yılın Haziran ayında OİA imzalanmış (Sarı, 2015: 55-56), Kasım ayında ise Ukrayna tarafından onaylanmıştır (Wolczuk, ty:25). Bu arada Ukrayna NATO'nun BİO programına katılan ilk BDT ülkesi olduğu gibi, OİA'yı da imzalayan ilk BDT ülkesi olmuştur.

OİA, temeli taraf ülkedeki siyasi ve ekonomik özgürlüğü güçlendirmek olan, aynı zamanda taraf ülkenin bağımsızlığını ve egemenliğini savunmayı amaçlayan bir ortaklık kurmaktaydı. Bu ortaklık, karşılıklı çıkarları ilgilendiren ikili ve uluslararası konularda

---

¹⁴ Bu şart Aralık 1994 tarihinde ABD, İngiltere, Ukrayna ve Rusya tarafından Budapeşte Memorandumu'nun imzalanması ile birlikte yerine getirilmiştir. Budapeşte Memorandumu ile birlikte Ukrayna elindeki nükleer silahları Rusya'ya verecek, Rusya ise ABD ve İngiltere ile birlikte Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü sağlayacak ve toprak bütünlüğüne saygı gösterecekti.

düzenli bir siyasi diyalog oluşturmakla birlikte (Spiliopulos, 2014: 257), sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilebilmesi için ticaret ve yatırım alanlarında işbirliğinin geliştirilmesini, ekonomik gelişimi, piyasa ekonomisine geçiş için taraf ülkenin bu yöndeki çabalarını desteklemeyi amaçlamaktaydı (Sarı, 2015: 56). Öte yandan OİA taraf ülkeye üyelik perspektifi sunmamaktaydı. Bu durum da ileride görülebileceği gibi Ukrayna ile ilişkilerde bir olumsuzluk yaratacaktı.

OİA, Ukrayna'ya bir üyelik perspektifi sunmamakla birlikte, Ukrayna'nın AB ile bütünleşmesini de sağlamamaktaydı. Fakat OİA, Ukrayna ve AB arasında, bazı alanlarda işbirliği ve koordinasyon için bir çerçeve oluşturmaktaydı. Bu çerçeve siyasi diyalog; mal ticareti; iş ve yatırım; şirketlerin kurulumu ve işletilmesi; endüstriyel, bilimsel, teknolojik ve tarımsal işbirliği; enerji; ulaşım; sınır ötesi hizmetler; sermaye hareketliliği ve döviz ödemeleri; demokrasi ve insan hakları konusunda işbirliği; son olarak da yasadışı göç ve eylemlerin kontrolü konusunda işbirliği gibi alanları kapsamaktadır. OİA'nın imzalanması ile birlikte taraflar bu alanlarda işbirliği yaparak, OİA çerçevesinde uygun koşullar oluşturulduğunda işbirliği düzeyinin farklı alanlarda sürdürüleceğini de taahhüt etmişlerdir. (Spiliopulos, 2014: 256-257).

2.2.2. Leonid Kuçma Dönemi (1994-2005)

NATO ile olan ilişkilerin aksine Ukrayna ile AB arasındaki ilişkilerin ivme kazanması Leonid Kravçuk'tan sonra göreve gelen Leonid Kuçma döneminde gerçekleşmiştir. Göreve geldikten sonra 1994 yılının Ekim ayında bir açıklama yapan Leonid Kuçma, pazar ekonomisine geçişi mümkün kılacak, Ukrayna'daki parasal ve finansal sistemlerin istikrarını ve Ukrayna'nın dünya ekonomisiyle bütünleşmesini sağlayacak bir reform programı başlatılacağını açıklamıştır. Bu reform programı ile birlikte Rusya ve BDT ülkeleriyle de ilişkilerini sürdüreceğini belirten ve Rus yanlısı olduğu bilinen Kuçma'nın böyle bir eğilime yönelmesinde, ülkedeki ekonomik problemlerin büyük bir rolü bulunmaktadır. Bu ekonomik problemlerin aşılmasını, tıpkı SSCB sonrası Rusya'nın ilk Devlet Başkanı olan Boris Yeltsin gibi Batı'yla işbirliğine dayandıran Kuçma, bu dönemde yabancı yatırımlara ve dış desteğe ihtiyaç duymuştur (Özdilek, 2009: 117).

Açıklamasından bir ay sonra Kasım ayında ise, AB tarafından Ukrayna'ya yönelik Ortak Tutum onaylanmıştır. Ortak Tutum ile birlikte, iki taraf arasındaki ilişki ve önceliklerin çerçevesi oluşturulmuş, bu kapsamda da Ukrayna ile daha güçlü bir siyasi diyalogun geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, Ukrayna'nın bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin AB tarafından destekleneceği; Ukrayna'da demokrasinin geliştirilmesi için tavsiyelerde bulunulacağı ve ülkede ekonomik istikrarın sağlanması ve reform sürecinin desteklenmesi konusunda taahhütler verilmiştir (Sarı, 2015: 57).

1996 yılında OİA kapsamında Ukrayna Eylem Planı'nın yayınlanması ilişkilerdeki bir başka önemli dönüm noktasıdır. Bu planda, ekonomik reform; Ukrayna toplumunun dönüşümü; bölgesel işbirliği; Ukrayna-AB arasındaki sözleşmeye dayalı ilişkilerin geliştirilmesi için yerine getirilmesi gereken hedefler belirlenmiştir (Sarı, 2015: 58). Bu hedeflerin belirlenmesi, bu dönemde AB ile bütünleşme sürecinde doğru adımların atılmasına imkân tanıyacaktı.

1998 yılında da OİA, AB üyesi ülkeler tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte Ukrayna ve AB arasındaki ilişkilerin kurumsal çerçevesi oluşturulmuş oldu. Bu gelişmenin dört yılın sonrasında gerçekleşmesi, ilişkilerde olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilse de (Sarı, 2015: 58), OİA'nın yürürlüğe girmesinden yalnızca üç ay sonra uzun vadede Ukrayna'nın AB'ye üyeliğini resmi olarak hedeflediğini belirten “Ukrayna'nın AB ile Bütünleşme Stratejisi” isimli belge Leonid Kuçma tarafından kabul edilmiştir. Belgenin temel amaçları arasında Ukrayna yasalarının AB Topluluk Müktesebatı'na adaptasyonu; insan haklarının korunması; AB ile ekonomik bütünleşme ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi; demokrasinin güçlendirilmesi ve çevre güvenliği gibi konular yer almıştır (Wolczuk, ty: 4). Her ne kadar bu belgede AB ile bütünleşme hedeflenmişse de, aşağıda belirtileceği gibi bazı etkenler bu hedefe ulaşılmasını engellemiştir.

1998 tarihli “Ukrayna'nın AB ile Bütünleşme Stratejisi” isimli belgeden bir yıl sonra kabul edilen 1999 tarihli “Ukrayna Kanunlarının AB Mevzuatına Uyarlanması Konsepti” isimli belgede de AB'yle kapsamlı, yasal ve ekonomik bir bütünleşmenin

hedeflenmiş olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra bu belgede devlet kurumlarının, yargı sisteminin ve düzenleyici otoritelerin yetersizliğinin; öte yandan düşük idari yetkinin ve istikrarsız siyasal sistemin varlığının bu hedef doğrultusunda gerekli yasal reformların uygulanmasına engel teşkil ettiği belirtilmiştir. Öte yandan Ukrayna'daki altyapının ve Kiev yönetiminin, AB tarafının Ukrayna'nın bütünleşme sürecine şüpheli ve güvensiz yaklaşımında büyük bir rol oynadığı da ifade edilmiştir (Sinitsky, 2015).

Aynı zamanda ülkede mevcut oligark yapılanması da Ukrayna'nın, AB ile bütünleşme konusunda gerekli adımları atmasına engel teşkil etmekteydi. Bazı uzmanlara göre bu dönemde oligarkların ülke siyasetinde etkili olmaları ve bu durumdan fayda sağlamaları bütünleşme önündeki en önemli sorunlardan birisini oluşturmaktaydı. Bu oligarklar AB ile birlikte Rusya ile de ilişkilerin geliştirilmesini savunmaktaydılar ve bu da dış politikada etkin adımların atılmasını engellemekteydi. Ülkedeki oligark yapılanmasının yanı sıra, ülkenin bağımsızlığını yeni kazanması ve bunun da AB ile ilişkiler kapsamında hedeflenen reformların gerçekleştirilmesini imkânsız hale getirmesi Ukrayna'nın bütünleşme çabalarını sekteye uğratmaktaydı (Sarı, 2015: 59-60). Bu nedenler dolayısıyla AB ile bütünleşme yolunda bir ilerleme sağlanması için Kiev yönetiminin ülke içerisinde belirtilen konularda adımlar atması gerekirken de bu adımlar atılmamıştır. Ukrayna'nın AB ile bütünleşme gayesi yalnızca sözsel düzeyde kalmıştır.

Yayınlanan belgelerde, Kiev yönetiminin AB ile bütünleşme sürecinde yetersiz olduğu belirtilmesine rağmen, bu dönemde AB'ye üyelik isteği ifade edilmeye devam etmiştir. Eylül 1999'da Yalta'da gerçekleştirilen Zirve'de Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kuçma, Avrupa içerisinde yer almak istediğini belirtmiş olmakla birlikte, Schengen Antlaşması'nın AB'ye üye olmayan ülkelere bir engel teşkil ettiğini ifade etmiştir (U. Yapıcı, ty: 1481). Görüldüğü üzere Ukrayna'da AB ile bütünleşme konusunda ciddi adımlar atılmamasına rağmen, Leonid Kuçma AB'yi eleştirmekten kaçınmamıştır. Ancak Kuçma'nın bu tutumuna rağmen AB, Ukrayna'nın bütünleşme konusunda ilerleme sağlaması için gerekli adımları atmaya devam etmiştir.

10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki’de gerçekleşen Zirve’de, Ortak Strateji isimli belge kabul edilmiş, bu belge ile birlikte Ukrayna’nın AB’ye üyelik isteği tanınmıştır. Bu belge, AB-Ukrayna ilişkilerinin hukuki temelini oluşturmasının yanı sıra, iki taraf arasındaki stratejik ortaklığı da güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Helsinki Zirvesi’nde atılmış olan bu adım iki taraf arasındaki ilişkilerde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda Ortak Strateji isimli belge ile birlikte Ukrayna’daki demokratik ve ekonomik geçiş sürecine destek verilmesi, Avrupa’da istikrar ve güvenliğin sağlanması, AB’nin genişleme politikası kapsamında Ukrayna ile birlikte güçlendirilmiş işbirliğinin desteklenmesi de hedeflenmiştir (Sarı, 2015: 60-61). Ancak bütün bunlara rağmen Ukrayna’da, AB’nin atmış olduğu bu adımlar yetersiz görülmüştür.

2001 yılında ise, Ukrayna bürokrasisinin AB ile bütünleşme sürecine şüpheyle yaklaşması nedeniyle Avrupa bütünleşmesi için yapısal bir çerçeve oluşturacak adımlar atılmıştır. Bu kapsamda Ekonomi Bakanlığı’nın adı, Avrupa Entegrasyonu terimini kapsayacak şekilde değiştirilmiş ve Avrupa Entegrasyon Bölümü oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra, Adalet Bakanlığı tarafından koordine edilen Ukrayna yasalarının, AB yasalarıyla uyumlu hale getirilebilmesi için de bazı çalışmalar yapılmışsa da, bu adımlar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çünkü Avrupa bütünleşmesi amacıyla oluşturulan organlar beraberinde aşırı kurumsallaşmayı getirmiş, bu duruma koordinasyon eksikliğinin ortaya çıkması ve becerikli personel eksikliğinin eklenmesi bu süreci olumsuz anlamda etkilemiştir. Öte yandan ülkede belirtildiği gibi olumsuz şartlar bulunmasına rağmen 2003 yılında, Avrupa ve Avro-Atlantik Entegrasyonu Devlet Konseyi adında yeni bir kurum oluşturulmuş, bu da sorunu azaltmak yerine daha da ciddi sorunlara yol açmıştır (Wolczuk, ty: 15). Bu durum da doğal olarak Avrupa bütünleşme sürecinde negatif bir etkiye neden olmuştur.

2000’li yılların başlarında Ukrayna’da bazı politika yapımcılar, AB’nin Ukrayna’nın bütünleşme çabalarına destek vermesi gerektiğini savunmakla birlikte, Ukrayna’ya üyelik perspektifi sunmanın AB’nin siyasi arzusunu en iyi şekilde ortaya koyacağını düşünmekteydiler. Bunların yanı sıra, AB’nin Ukrayna’ya Doğu Avrupa’daki devletlerden daha farklı davranılması gerektiğini de savunmaktaydılar. Özellikle, bu

dönemde her ne kadar dönüşüm konusundaki başarıları Ukrayna'dan daha iyi olmasa bile, AB ile müzakerelere 2000 yılında başlayan Romanya ve Bulgaristan'ın 2007 yılında AB'ye katılımlarının öngörülmesi Ukrayna'daki politika yapıcılarını böyle bir görüşe iten temel sebeptir. Bu dönemde Ukrayna'nın Dışişleri Bakanı Anatoli Zilenko, Ukrayna'nın Avrupa bütünleşme sürecini dış politikada bir öncelik olarak tanımladıklarını ancak buna bir karşılık alamadıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte AB'nin diğer Doğu Avrupa ülkelerine gerekli reformları yapmaları ve istenen kriterleri karşılamaları halinde üye olarak kabul edileceklerini, Ukrayna'ya ise gerekli koşulları sağladıktan sonra üyelik olasılığının görüşülebileceğini belirttiklerini ifade etmiştir (Wolczuk, ty: 21). Nitekim Bulgaristan ve Romanya 2007 yılında AB'ye üye olmuşlardır.

Bu dönemde AB, Kiev yönetiminden ilişkiler bağlamında bazı adımlar atmasını beklerken, Kiev yönetimi AB'nin Ukrayna'ya üyelik perspektifi vermesini beklemekteydi. Özellikle Kuçma döneminde bu duruma daha sık rastlanmaktadır. Örneğin 2002 yılının Nisan ayında, AB içerisinde Ukrayna'ya özel komşu statüsü verilmesi gerektiği fikrinin gündeme gelmesi üzerine Kuçma bu duruma, Ukrayna'ya üyelik statüsü sağlamayacağını ifade ederek olumsuz bir tavır sergilemiştir (Sarı, 2015: 62). 2002 yılının Mayıs ayında ise Kuçma, parlamentodaki yıllık konuşmasında Ukrayna'nın AB'ye üyelik sürecinin yol haritasını belirlemekteydi. Kuçma, konuşmasında 2004 yılında AB ile serbest ticaret bölgesinin kurulması; 2005-2007 yılları arasında gümrük birliğinin tamamlanması; 2007 yılında da AB ile üyelik kapsamında önemli bir adım olan Ortaklık Anlaşması'nın imzalanması¹⁵ gerektiğini belirtmiştir. Kuçma aynı zamanda 2011 yılı itibariyle Ukrayna'nın bütün şartları yerine getirerek AB'ye üye olmasını öngören bir planı da parlamentoya sunmuştur. Öte yandan

---

¹⁵ Ortaklık Antlaşması AB ile taraf ülke arasında imzalanan ve AB'ye üyelik bağlamında üyelik sürecinin temelini oluşturan bir anlaşmadır. Bu Antlaşma, siyasi işbirliğini, ekonomik bütünleşmeyi teşvik etmeyi ve uygulamayı öngören AB-Ukrayna ilişkilerinde de yeni bir düzeyi oluşturmaktadır (Spiliopoulos, 2014: 258).

Ortaklık Anlaşması aynı zamanda DKSTB aracılığı ile AB'ye üye olmayan devletlerin Tek Pazar'a erişimini sağlayacak olan Avrupa Ekonomi Alanı'na erişim imkânı vermesi bakımında da önem arz etmekteydi (Jungmann, 2016: 33).

Ukrayna Parlamentosu aynı yıl içerisinde gerçekleştirilecek olan AB zirvesinin hemen öncesinde, OİA'nın Ukrayna'yı üyeliğe taşıyacak niteliksel yeni gelişme düzeyine yükseltilmesini AB'den talep eden bir kararı 450 üyeden 257 kişinin oyuyla kabul etmekteydi. Ancak AB-Ukrayna Zirvesi'nde OİA'nın, ilişkilerin daha ileri taşınmasında temel araç olarak görüldüğü belirtilerek Ukrayna Parlamentosu'nun talebi geri çevrilmiştir (Kuzio, 2003: 29-30).

2003 yılının Mart ayında ise, ilişkilerin farklı bir boyuta taşınmasını sağlayacak bir karar alınmış ve "Daha Geniş Avrupa-Komşuluk: Doğu ve Güney Komşularımızla İlişkilerimiz için Yeni Bir Çerçeve" isimli belgenin Komisyon tarafından yayınlanması ile birlikte, Ukrayna bu çerçeveye dâhil edilmiştir. Ancak Kiev yönetimi bu duruma da, Beyaz Rusya; Moldova ve Güney Akdeniz ülkeleri gibi AB'ye üyeliği mümkün gözükmeyen ülkelerle aynı kapsamda değerlendirilmemesi gerektiğini belirterek tepki göstermiştir (Sarı, 2015: 63). Buna karşılık olarak AB tarafı Ukrayna'yı, ortak ülkelerle siyasi işbirliği ve ekonomik bütünleşme öngören ENP¹⁶ çerçevesinde önemli bir ülke olarak gördüğünü ifade etmişse de Kiev yönetimi bu politikanın üyelik vadetmediğini belirterek, böyle bir politikanın yetersiz olduğunu ve Ukrayna'nın AB'ye yönelik hedeflerini yansıtmadığını ifade etmiştir (MUKREU, ty).

21 Şubat 2005 tarihinde, AB-Ukrayna İşbirliği Konseyi'nde Ukrayna için üç yıllık bir süreyi kapsayan; kısa, orta ve uzun vadede atılacak adımlar için bazı kilit alanları

---

¹⁶ ENP, AB'nin daha yakın siyasi işbirliği ve olası büyük bir ekonomik bütünleşmeye ulaşmak için Doğu ve Güney komşularından 16 ülke ile ilişkilerin yürütülmesine imkân tanıyacak bir politikadır (EUEA, 2016). AB, ENP ile birlikte bu ülkelere daha ayrıcalıklı bir siyasi diyalog ve AB programlarına daha rahat erişim imkânı sunacaktı. Taraf devlete politik anlamda sınır ötesi işbirliği, çatışmanın önlenmesi ve çözülmesi süreçlerinde paylaşılmış sorumluluğu da içeren ayrıcalıklı bir işbirliği sunan ENP, ekonomik anlamda ise geliştirilmiş ticari entegrasyon; AB İç Pazarı'na ve seçilmiş AB programlarına erişim imkânı; artırılmış finansal ve teknik yardım; AB ile enerji, telekomünikasyon ve ulaşım gibi alanlarda geliştirilmiş bir ara bağlantı sunmaktaydı (Montanari, 2007: 65). Ukrayna ile AB arasındaki ilişkiler de Ukrayna'nın bu politikaya dâhil edilmesinden sonra ENP çerçevesinde değerlendirilmeye başlamıştır.

belirleyen ENP Eylem Planı¹⁷ kabul edilmiştir. Eylem Planı'nın kabul edilmesinden önce 2004 yılında yayınlanmış olan ENP Strateji Belgesi'ne göre, Eylem Planı'nda belirlenen yükümlülüklerin yerine getirilmesi durumunda, OİA'nın yerini alacak olan ENP Anlaşması imzalanacaktı (Montanari, 2007: 65) ve AB ile Ukrayna arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanacaktı. Ancak daha önce ifade edildiği gibi bu durum Kiev yönetimini tatmin etmemiştir.

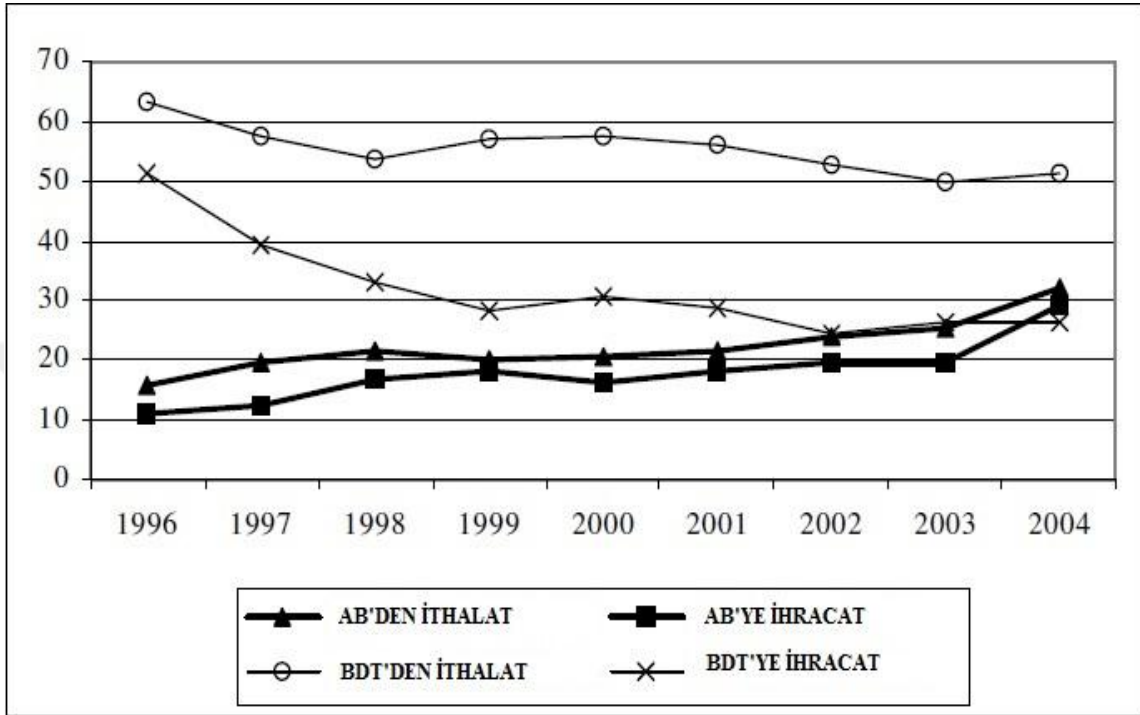
Kuçma, bu dönemde AB'nin attığı adımların üyelik perspektifi sunmaması nedeniyle Rusya ile yaklaşma çabaları içerisine girmiştir. Ukrayna bu kapsamda Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasındaki Ortak Ekonomik alana destek vermiş olmakla birlikte, bu dört ülke arasında serbest ticaret alanı oluşturulmasına da katkı sağlamıştır (Sarı, 2015: 64).

Her ne kadar Kuçma döneminde, AB ile Ukrayna arasındaki ilişkilerde istikrarsızlık gözlemlense de, iki taraf arasındaki ilişkiler ekonomik anlamda olumlu sonuçlar sergilemiştir. Özellikle de Kuçma'nın göreve gelmesinden sonraki süreçte Ukrayna'nın toplam dış ticaretinde, AB ülkelerinden yapılan ithalat ve AB ülkelerine yapılan ihracat oranlarında genel olarak bir artış gözlenmiştir. Bu duruma karşılık olarak da BDT ülkelerine yapılan ihracat ve BDT ülkelerinden yapılan ithalat oranlarında azalma gözlenmiş, zamanla Kiev yönetiminin AB ile olan ticaret hacminin ve BDT ile olan ticaret hacminin arasındaki farkın kapandığı görülmüştür.

---

¹⁷ Eylem Planı'nda demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetimin sağlanmasında yapılacak olan gerekli siyasi ve ekonomik reformlar tanımlanmaktadır (Jungmann, 2016: 33).

Grafik 1: 1996-2004 Yılları Arasında AB ve BDT Ülkeleriyle Yapılan Ticaretin Ukrayna'nın Toplam Dış Ticaretindeki Payları

Kaynak: Montanari, Marco (2007). "Knocking on the EU's Door: The Political Economy of EU-Ukraine Relations". *Journal of Contemporary European Research*, 3(1), s. 65-69.

Grafik 1'de de görülebileceği gibi 1996 yılından itibaren Ukrayna'nın AB ile olan ticaret hacminin oranı, BDT ile olan ticaret hacminin oranının daima altında yer almıştır. 1996 yılında AB'den yapılan ithalat ve AB'ye yapılan ihracat %10 seviyelerinde iken, BDT'den yapılan ithalat %60 seviyelerinde, BDT'ye yapılan ihracat ise %50 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2004 yılına gelindiğinde ise BDT'ye yapılan ihracat AB'ye yapılan ihracatın altında kaldığı görülmüş, iki taraftan yapılan ithalat oranlarının arasındaki fark azalmıştır. Öte yandan Grafik 1'den Kuçma döneminde 1996 yılından itibaren AB ile olan ticaret hacminin Ukrayna'nın toplam ticaret hacmindeki oranının genellikle artma eğiliminde, BDT ile olan oranın ise azalma eğiliminde olduğu anlaşılabilir.

Kuçma dönemi genel olarak incelendiğinde, söylem bağlamında AB'ye üyelik amaçlanmış ancak AB, Ukrayna'nın üyeliğe henüz hazır olmadığını, bu konuda ülke

içerisinde bazı adımların atılması gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda Ukrayna'da SSCB'nin mirası olan sistemlerin tasfiyesinde de başarısızlıklar yaşanmıştır. Askeri birimler ve güvenlik birimleri gibi bazı kamu kurumlarında, SSCB döneminde olan bağlılıklar SSCB'nin çöküşünden sonra da devam ettirilmiştir (Sinitsky, 2015).

AB'den, gerekli adımları atmadan üyelik talep eden ancak bu talebi karşılanmayan ve bunun üzerine Rusya ile yakınlaşma çabasına giren Kuçma'nın yerine, 2004 yılındaki başkanlık seçimlerinin sonucu ortaya çıkan Turuncu Devrim ile birlikte Viktor Yuşçenko bu göreve gelmiştir. Viktor Yuşçenko döneminde ise ileride görülebileceği gibi dış politikada AB ile bütünleşme çabalarına daha önce hiç olmadığı kadar öncelik verilmeye başlanmıştır.

2.2.3. Viktor Yuşçenko Dönemi (2005-2010)

21 Kasım 2004 tarihinde Ukrayna'daki ikinci tur seçimlerinde Başkan adaylarından Viktor Yanukoviç'in galip çıkması üzerine, seçimdeki diğer aday Viktor Yuşçenko seçimde Yanukoviç'in hile yaptığını öne sürerek seçim sonuçlarına itiraz etmiş ve Yuşçenko yanlıları, Kiev'deki Bağımsızlık Meydanı'nda gösterilere başlamıştır. Süreç içerisinde AB üyesi bazı ülkeler, Ukrayna'ya destek mesajlarını iletmış, dönemin AB Dış İlişkiler Yüksek Temsilcisi Javier Solana Kiev'e gidip tarafları uzlaşma sağlanması konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Bu arada Rusya ise, Turuncu Devrim'i ihraç edilmiş bir devrim olarak tanımlamakla birlikte, Batı'yı göstericileri desteklemekle suçlamıştır. Kiev'de meydana gelen gösteriler sonrasında ise Ukrayna Yüksek Mahkemesi, seçimlerin tekrarlanmasına karar vermiştir. Başkan adaylarından Yuşçenko'nun bu dönemde Turuncu rengini kullanması nedeniyle Turuncu Devrim adını alan süreç neticesinde tekrarlanan seçimlerin sonrasında Viktor Yuşçenko Ukrayna'nın yeni devlet başkanı olmuştur (Sarı, 2015: 65-69).

Yuşçenko, seçimi kazanmasının ardından Ukrayna'nın dış politikasındaki en önemli olgunun Avrupa ile bütünleşme süreci olduğunu belirterek, Ukrayna'nın stratejik anlamda gelişiminin AB ile yakınlaşma olduğunu ifade etmiş (Aliyev, 2015: 70) ve Kuçma tarafından uygulanan denge siyasetinden kaçınacağı ve Batı yanlısı politikalar izleyeceği anlaşılmıştır (Sarı, 2015: 67).

Yuşçenko'nun bu açıklamalarından sonra bazı Merkezi ve Doğu Avrupa ülke liderlerinin, Ukrayna'nın AB üyeliği fikrine sıcak bakmaya başladıkları görölmüştür. Diğer taraftan bazı Avrupa ülkeleri de bu fikre şüpheli yaklaşmışlardır. Örneğin bu dönemde Çekya'nın Ukrayna büyükelçisi Kiev yönetiminin geçmişte AB ile bütünleşme konusunda vermiş olduğu taahhütlerin sadece bir kısmını yerine getirdiğine dikkat çekerek Ukrayna'nın üyelik isteğine karşı olumsuz bir tavır sergilemiştir (Sinitsky, 2015). Bu dönemde Ukrayna'nın üyeliğine endişeli bakılmasının tek sebebi Ukrayna cephesindeki olumsuzluklar değildi. Aynı zamanda AB içerisinde de bazı olumsuzluklar mevcuttu. Özellikle Genişleme Politikası sonucunda AB'nin eski üye ülkeleri son genişleme ile beraber yeni üye ülkelerden göç dalgalarıyla karşılaşmışlardı ve bu durum pek de olumlu bir tablo sergilemiyordu. Örneğin, o dönemde AB'nin yapısal ve uyum fonlarının %63'lük kısmını alan İspanya, yeni üyelere fayda sağlamak için kendi payını azaltma konusunda isteksiz davranıyordu. AB'nin içerisindeki bu durumdan dolayı 2004-2005 yıllarında Ukrayna'nın üyelik isteğine sıcak bakılmıyordu (Sinitsky, 2015). Bunların yanı sıra Rusya faktörü de Ukrayna'nın AB'ye üyeliğine sıcak bakılmamasının bir diğer sebebi olarak gösterilebilir. Daha önce AB ve NATO genişlemesine yönelik gerek dış politika belgeleri gerekse de bazı yöneticileri aracılığı ile tepki gösteren Moskova yönetimi, tarihteki ilk Rus devletinin kurulduğu yer olan Ukrayna'nın üyeliğine karşı kayıtsız kalmayacaktı. Bu durum da AB üyesi devletleri tedirgin etmekteydi.

Turuncu Devrim sonrasında AB ile ilişkiler incelendiğinde yeni hükümet tarafından atılmış olan ilk adım, Eylem Planı kapsamındaki yükümlülükleri yerine getirecek olan başbakan yardımcılığı makamının oluşturulmasıdır. Öte yandan Yuşçenko Eylem Planı'ndaki önceliklerin uygulanması açısından yıllık yol haritalarının oluşturulmasına karar vermiş, bu yol haritalarıyla Ukrayna'daki kurumların izlemesi gereken adımların ne olduğu ve ne zaman atılacağı belirlenmiştir (Sarı, 2015: 85-86).

AB'ye üyelik konusunda Kuçma döneminde olduğu gibi Yuşçenko döneminde de aceleci davranıldığı görölmüştür. Bu doğrultuda 25 Ocak 2005 tarihinde Viktor Yuşçenko, Avrupa Konseyi'nde yaptığı konuşmasında, Ukrayna'nın AB'ye üyelik başvurusunda bulunabileceğinin sinyallerini vermiştir. Dönemin AB Yüksek Temsilcisi

Javier Solana ise, üyeliği tartışmak için iyi bir zaman olmadığını altını çizmiş ancak 2008 yılında yeni bir anlaşma imzalama ihtimalinin üzerinde durmuştur (Sinitsky, 2015).

Turuncu Devrim'den sonra Ukrayna ile AB arasındaki ilişkilerin ENP kapsamında yürütülmesine karar verilmesinden sonra Yuşçenko'nun başkanlık döneminin ilk Dışişleri Bakanı olan Boris Tarasyuk, 2005 yılında Ukrayna'nın AB'nin komşusu olmadığını belirtmiş olmakla birlikte, ülkesinin Avrupa'nın tam ortasında bulunduğunu ve AB'nin bu tutumunu değiştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buna karşılık olarak da AB, Ukrayna'nın ENP kapsamındaki Eylem Planı'na yeni maddeler eklemiştir. (Sarı, 2015: 73-74).

Yaşam standardı ve ekonomideki yavaş ilerlemeye rağmen Yuşçenko döneminde, Ukrayna-AB ekonomik ilişkileri önceki döneme göre daha güçlü bir hal almıştır. 2005 yılında AB'nin, Ukrayna'daki toplam yabancı yatırımın %71.7 lik oranına sahip olmasıyla birlikte ülkenin en büyük yabancı yatırımcısı konumuna yükselmiştir. Öte yandan AB, 2008 yılında Ukrayna'nın DTÖ'ye üye olması için bazı adımlar atmış, Ukrayna ile olan komşuluk politikasını geliştirmiş, bu doğrultuda finansal destek sağlanması konusunda taahhütte bulunmuştur. AB yalnızca 2007 yılında, Ukrayna hükümetinin reformlarını desteklemek amacıyla yaklaşık olarak 150 milyon euro ayırmıştır (Sinitsky, 2015).

Yuşçenko döneminde, her ne kadar ülke içerisinde ekonomik performansın düzelmemesi ve yolsuzluk gibi bazı olumsuzluklar devam etmişse de, Yuşçenko'nun ülkede daha fazla siyasi özgürlük sağladığını söylemek mümkündür. En azından AB açısından, Ukrayna'nın doğru adımlar attığı söylenebilir (Sinitsky, 2015). Ancak yine de bu doğrultuda atılan adımlar çeşitli nedenlerle yetersiz kalmıştır. Ülkedeki mevcut siyasi istikrarsızlık ve yönetim kadrosunda kısa süreli aralıklarla yaşanmış olan değişiklikler nedeniyle AB yolunda etkili reformların yapılması imkânsız hale gelmiş, atılan adımlar da zayıf kalmıştır.

Yuşçenko döneminde, yönetim içerisinde siyasi istikrarsızlıkların mevcudiyetinin temel kaynağı AB'ye üyelik konusunda farklı görüşlerin mevcut olmasıydı. Örneğin

Turuncu Devrim sonrasında Ukrayna'nın Başbakanı olan Yulia Timoşenko, Ukrayna'nın Batı'ya yönelik olarak izlemiş olduğu politikaları desteklemekle birlikte Rusya ile ilişkilerin de önemli olduğunu düşünmekteydi. Buna karşılık olarak ise Cumhurbaşkanı Viktor Yuşçenko, Rusya'ya yönelik olarak tamamen olumsuz bir tavır sergilemekteydi (Sarı, 2015: 81).

AB'ye üyelik konusundaki farklı görüş ayrılıklarının yanı sıra yürütme içerisinde de bir çekişme bulunmaktaydı. 2006 yılındaki parlamento seçimlerinden önce Yuşçenko ve Başbakan Timoşenko arasında hükümetin oluşturulması konusunda anlaşmazlıklar yaşanmış ve bunun sonucunda da iki taraf birbirlerini yolsuzluk yapmakla suçlamıştır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Yuşçenko parlamento seçimlerine 7 ay kala Timoşenko'yu görevden almıştır (Sarı, 2015: 86).

2006 parlamento seçimlerinden sonra ise, 2004 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yolsuzluk yaptığı iddia edilen Yanukoviç Başbakan olmuş, böylece hükümet içerisinde AB'ye yönelik farklı fikirler mevcudiyetini devam ettirmiştir. Ukrayna'daki yarı başkanlık sisteminin bir sonucu olarak cumhurbaşkanı yürütmeyi başbakan ile paylaşmaktadır ve bundan dolayı da dış politikada çatışan fikirler ortaya çıkabilmektedir. Bu Yuşçenko döneminde açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Yuşçenko Batı yanlısı bir tavır sergilerken, Rusların yoğun olarak yaşadığı ülkenin doğusunda çoğunluk tarafından desteklenen Başbakan Yanukoviç ise Rus yanlısı olduğu bilinmekteydi ve ülkesinin Rusya'ya da eşit bir şekilde yaklaşması gerektiğini savunmaktaydı (Sarı, 2015: 88).

Yuşçenko'nun bu dönemde Başbakan Yanukoviç ile fikirsel anlamda sorun yaşaması nedeniyle Yuşçenko parlamentoyu feshetmiş ve parlamento seçimlerinin yeniden yapılmasına karar vermiştir. Bu kararın sonucunda başbakanlık görevine ise, Yanukoviç'ten önce yine fikir ayrılıkları nedeniyle görevden alınan Timoşenko gelmiştir (Sarı, 2015: 88).

Bunların yanı sıra Yuşçenko döneminde de tıpkı Kuçma döneminde olduğu gibi AB'den üyelik beklentisi sürekli olarak dile getirilmiş, bu durum da iki taraf arasında çeşitli sorunlara neden olmuştur. Örneğin, 2006 yılındaki parlamento seçimlerinin adil

ve özgür bir şekilde gerçekleşmesi sayesinde 2007 yılında AB ile Ukrayna arasında İşbirliği Anlaşması için görüşmeler başlatılmıştır. Ancak görüşmeler sırasında iki taraf arasında bazı fikirsel ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Ukrayna, AB'den üyelik perspektifi sunan bir anlaşma umarken, AB ise ilişkilerin işbirliği düzeyinde olmasını, vize serbestisi ve DKSTB¹⁸ sağlayan bir anlaşma öngörmekteydi (Sarı, 2015: 77). Bu anlaşma Ortaklık Anlaşması'ydı. Böylece Ortaklık Anlaşması için görüşmeler 2007 yılında başlamış oluyordu. AB, bu dönemde de Kiev yönetiminin üyeliğe henüz hazır olmadığını ve bu konuda daha fazla adım atması gerektiğini düşünmekteydi (Spiliopoulos, 2014: 256). AB'ye üyelik konusunda kararlı olan Ukrayna, Ortaklık Anlaşması görüşmelerinde de üyelik konusundaki arzusunu kanıtlamış ve ENP ülkeleri içerisinde Ortaklık Anlaşması görüşmelerine başlayan ilk ülke olmuştur (Loo ve Elsuwege, 2014: 5).

AB'ye üyelik konusunda ısrarlı olan Ukrayna'nın, ülkede muhalefetin daha önce karşı çıkması nedeniyle gerçekleşmemiş olan ve AB ile ilişkilerde önemli bir yer tutan DTÖ üyeliği 2008 yılında gerçekleşmiştir. DKSTB için de önem arz eden DTÖ üyeliği ile birlikte, AB tarafından Ukrayna'ya piyasa ekonomisi statüsü verilmesi sonucunda Ukrayna, Kopenhag kriterlerinden¹⁹ istikrarlı bir piyasa ekonomisine sahip olma koşulunu yerine getirmişti (Sarı, 2015: 78-79).

---

¹⁸ DKSTB Ukrayna'ya, AB ile olan ticari ilişkilerini, gümrük tarifelerini ve kotalarını kaldırarak geliştirmesine ve modernleşirmesine; aynı zamanda ticari işlemlerle ilgili çeşitli sektörlerdeki normların, düzenlemelerin ve yasaların uyumuna imkân tanıyacak bir çerçeve sunması bakımından önem arz etmekteydi (Jungmann, 2016: 33). Ukrayna ile AB arasında DKSTB için görüşmeler Şubat 2008 yılında başlamıştır (Loo ve Elsuwege, 2014: 5).

¹⁹ 22 Haziran 1993 tarihinde Kopenhag'ta gerçekleştirilen zirve sırasında, AB'nin genişleme sürecinin Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayabileceği kararı alınmış olmakla birlikte, adaylık başvurusunda bulunacak olan ülkeler için bir takım kriterler belirlenmiştir. Siyasi anlamda demokrasi, insan hakları ve azınlık haklarının korunması gibi kriterleri içeren Kopenhag kriterleri ekonomik anlamda, işleyen ve AB içerisindeki rekabetçi baskılara dayanabilecek bir serbest piyasa ekonomisine sahip olmayı şart koşmaktaydı (Türkiye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumu, ty).

2008 yılında Ukrayna'nın DTÖ'ye üye olmasından sonra AB, Ortaklık Anlaşması'nın önemli bir unsurunu oluşturacak olan DKSTB Antlaşması'nın oluşturulmasına karar vermiş ve taraflar arasında bu konuda görüşmeler başlamıştır. Ancak DKSTB metninin oluşturulması 2012 yılının Temmuz ayında gerçekleşecekti (Spiliopoulos, 2014: 256).

Bu arada 2008 yılının Mart ayında Ukrayna-AB Eylem Planı'nın üç yıllık süresinin dolması üzerine, Eylem Planı Ortak Değerlendirme Raporu yayınlanmış ve bu belgede 2008'in sonu, 2009'un başında iki taraf arasında, ikili ilişkilerin daha ileri taşınması için yeni bir aracın oluşturulacağı ifade edilmiştir (Jungmann, 2016: 34).

2008 yılının Eylül ayındaki Paris Zirvesi'nde ise taraflar, Ortaklık Anlaşması çerçevesinde siyasi işbirliği ve ekonomik bütünleşme ilkeleri temelinde bir anlaşma oluşturulması konusunda siyasi bir uzlaşa sağlamışlardır (Poshedin ve Chulaievskia, 2017: 101).

Öte yandan 2008 yılında, Ukrayna ve diğer Doğu komşu ülkelerin ısrarı ile birlikte AB, ilişkileri yeni ilkeler doğrultusunda derinleştirmek için bir öneride bulundu. Bu yeni öneri Doğu Ortaklığı²⁰ adını aldı ve bu girişim 2009 yılındaki Prag Doğu Ortaklığı Zirvesi'nde başlatıldı. Bu yeni girişimde Ukrayna ile AB arasındaki ilişkilerin, diğer ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesinde rehber olarak ele alınması, Ukrayna'nın bu girişimdeki önemini ortaya koymaktaydı (MUKREU, ty). Doğu Ortaklığı, taraf ülkelerle bir gümrük birliğine imkân tanınması ve bölgesel işbirliklerinin oluşturulmasını sağlaması açısından önem arz etmektedir. Ancak Kiev yönetimi bu konuda da olumsuz bir tavır sergilemiştir ve Cumhurbaşkanı Viktor Yuşçenko, bunun Ukrayna'nın üyelik beklentisini karşılamadığını ve AB'den üyelik öngörmeyen herhangi bir adım atmalarını istemediklerini ifade etmiştir (Sarı, 2015: 79-80).

AB'nin Ukrayna'nın hoşnutsuzluklarına rağmen Ukrayna'dan kolayca vazgeçmemesinin nedenleri arasında çeşitli etkenler rol oynamaktadır. Öncelikli olarak

---

²⁰ Doğu Ortaklığı, Ortaklık Antlaşması ile siyasi bütünleşme, DKSTB ile de ekonomik bütünleşme öngörmekteydi (Varsa, 2017: 38).

Ukrayna, coğrafi açıdan Polonya, Slovakya, Macaristan ve Romanya gibi AB üye ülkeleriyle sınır komşusu durumundadır. Bununla birlikte Asya ile Avrupa arasında bir köprü görevi görmektedir. Aynı zamanda genç nüfusu ve yüzölçümü bakımından Doğu Avrupa'nın en önemli ülkelerinden biridir (Sarı, 2015: 50). Temmuz 2017 verilerinde göre Ukrayna'nın 44 milyonun üzerinde bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir (Central Intelligence Agency, 2018). AB'de, genç ve ucuz işgücüne ihtiyaç duyulan bu dönemde Ukrayna önemli bir alternatif olarak görülmekteydi.

Bunların yanı sıra Ukrayna'nın sahip olduğu verimli tarım arazileri, Ukrayna'yı gıda arzında AB açısından önemli bir konuma yükseltmektedir. Bunun yanı sıra Avrupa'ya Rus doğal gazının ulaştırılan hatların %80'i Ukrayna'dan geçmektedir. Bununla birlikte Ukrayna'nın Karadeniz Havzası'nda yer alması, AB'nin burada etkinliğini artırmasında (Gafarlı, 2014) ve Rusya'nın çevrelenmesinde büyük bir önem teşkil etmektedir.

Görüldüğü üzere Yuşçenko, cumhurbaşkanlığı görevine geldikten sonra AB'ye üyelik konusunda büyük umutlar ortaya çıkmışsa da ülke içerisindeki siyasi istikrarsızlıklar bu umudu boşa çıkarmıştır. Bununla birlikte AB ile ilişkileri neticesinde Rusya'nın, Yuşçenko döneminde doğalgaz fiyatlarında bir artış gerçekleştirmesi ülkede 2006 ve 2009 yıllarında doğalgaz krizlerine, bu krizler de halk arasında Yuşçenko'ya olan inancın azalmasına sebep olmuştur. Tüm bunların neticesinde de 2010 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinden Viktor Yanukoviç galip çıkmıştır ve Ukrayna Krizi'ne giden süreç başlamıştır.

2.2.4. Viktor Yanukoviç Dönemi (2010-2014)

Yuşçenko döneminde AB ile yakınlaşma çabaları sırasında Moskova yönetiminin, Ukrayna'ya ihraç ettiği gazın fiyatlarında artışa gitmek istemesi, bunun sonucunda da 2006 ve 2009 yıllarında Moskova yönetimi tarafından bu ülkeye gaz akışının kesilmesi, 2010 yılındaki başkanlık seçimlerini Yanukoviç'in kazanmasına

sebepl olmuştur. Gaz krizlerinde bir etkinlik gösterememesi nedeniyle Viktor Yuşçenko²¹ halk arasında güvenini kaybetmiş, devlet başkanlığı görevini de 2004 yılındaki başkanlık seçimlerinde rakibi olan Viktor Yanukoviç'e devretmiştir.

2010 yılında göreve gelmesinin ardından ilk resmi ziyaretini Brüksel'e yapan Cumhurbaşkanı Yanukoviç burada AB üyeliği konusunda kararlı olduklarını ifade etmekle birlikte, Rusya ve AB arasında iyi bir denge kurulması gerektiğini de belirtmiştir (Sarı, 2015: 91). Bir denge söyleminde bulunan Viktor Yanukoviç, 2010 yılının Nisan ayında ise, Rusya ile Kharkiv Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşma çerçevesinde Ukrayna, gelecek on yıl içerisinde Rusya'dan, %30 oranında indirimle doğalgaz alacak, karşılığında ise Sivastopol'ün Rusya'ya tahsisini 2042 yılına kadar uzatacaktı (Sinitsky, 2015). Bu anlaşmadan üç ay sonra ise Ukrayna Parlamentosu'nda İç ve Dış Politika Temelleri Hakkındaki kanun çıkarılmış ve bu kanunun 11. maddesinde AB üyeliğinin elde edilebilmesi için Ukrayna'nın Avrupa ile siyasi, ekonomik ve hukuki anlamda bütünleşeceği taahhüt edilmiştir (MUKREU, ty). Öte yandan bu belge ile birlikte Ukrayna'nın dış politikasında bloksuzluk politikası kabul edilmiştir.

Moskova yönetimi ile Kharkiv Anlaşması'nın imzalanmasından sonra, 2007 yılında AB ile Ukrayna arasında müzakerelerine başlanmış olan Ortaklık Anlaşması'nın²² görüşmeleri 2011 yılında tamamlanmış (MFA Ukraine, ty), 10 Aralık 2012 tarihinde AB Konseyi, Ukrayna hakkındaki Sonuçlar Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Sonuçlar Bildirgesi ile birlikte AB, bu belgede yer alan yükümlülüklerin Ukrayna tarafından yerine getirilmesi durumunda Ukrayna ile Ortaklık Anlaşması'nı imzalayacağı taahhüdünde bulunmaktaydı (MFA Ukraine, ty). 2013 yılında da son kararlar ve imzalar için teklifler kabul edilmişse de Anlaşma, AB'nin Ukrayna'dan

---

²¹ Viktor Yuşçenko, seçimlerde aday olmamış, onun yerine başkanlığı döneminde sorunlar yaşadığı eski Başbakan Yulia Timoşenko aday olmuştur. Ancak yine de bu durum, seçimlerden Viktor Yanukoviç'in galip çıkmasına engel olamamıştır.

²² AB-Ukrayna ilişkilerine yeni bir hukuki zemin hazırlayan Ortaklık Anlaşması, demokratik ilkelere, hukukun üstünlüğüne, iyi yönetişime, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesi gibi ortak değerler temelinde yakın ve kalıcı bir işbirliği için garanti sağlaması bakımından Ukrayna için önem arz etmekteydi (MFA Ukraine, ty).

adalet ve yasaların uygulanması sisteminin AB'ye uyumlu hale getirilmesini istemesi nedeniyle imzalanamamıştır (Varsa, 2017: 38).

Yanukoviç'in cumhurbaşkanlığının ilk iki yılında Ortaklık Anlaşması'nın parafe edilmesinin yanı sıra, AB ile Ukrayna arasında bütünleşmiş sınır yönetiminin artırılması, kamu yönetimi reformu ve adalet sistemindeki reformlar için bütçe destek programları gibi bir dizi işbirliği programları kabul edilmiştir. Öte yandan Ukrayna Yüksek Parlamentosu AB-Ukrayna diyalogu çerçevesinde özellikle bilgi ve adalet sistemi başta olmak üzere çeşitli yasalar çıkarmıştır (Razumkov Centre, 2012: 4).

Yanukoviç döneminde, AB ile ilişkilerin geliştirilmesi bağlamında olumlu adımlar atılmışsa da, bazı olumsuzlukların bu dönemde de devam ettiği görülmüştür. Ukrayna'da özellikle yolsuzluk, demokrasi ve hukukun üstünlüğü kavramları AP tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. AP'nin 27 Ekim 2011 ve 1 Aralık 2011 tarihli kararlarında, hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulanmasına vurgularda bulunulmuştur. Daha da önemlisi 10 Aralık tarihli Konsey Sonuç Bildirgesi'nde sürecin yetersiz bulunması durumunda Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmayacağı belirtilmiştir. Bu arada Yanukoviç'in rakibi Yulia Timoşenko, Rusya ile yapılan doğalgaz anlaşmasında usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle hapse atılmıştır (Sinitsky, 2015). 25 Nisan 2012 tarihinde Almanya Cumhurbaşkanı'nın, Yulia Timoşenko'nun hapse atılmasına bir tepki olarak Ukrayna'ya ziyaretini iptal etmesi, AB'nin bir tavrı olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda AB Komisyon üyeleri de Ukrayna'nın Timoşenko kararı nedeniyle Avrupa Futbol Şampiyonası EURO 2012'nin Ukrayna bölümünü boykot edeceklerini açıklamışlardır. AB üye ülkelerinin Ukrayna'ya karşı giderek artan eleştirilerine rağmen Ukrayna'da Timoşenko davasında herhangi bir değişiklik gözlenmemiştir (Ciechanowicz vd, 2012).

Bu dönemde Ukrayna'da Timoşenko'nun tutuklanmış olması ve AB gündeminde yer alan otoriter eğilimler iki taraf arasında bir krize yol açmıştır. 25 Nisan'da Alman Federal Hükümeti, Federal Dışişleri Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı Yulia Timoşenko'nun yaşamış olduğu sağlık sorunları nedeniyle uygun tedaviyi alması ve Berlin'deki bir kliniğe transferi konusunda Ukrayna'yı uyaran bir açıklamada

bulunmuşlar ve Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasını hukukun üstünlüğü ilkesinin sağlanması koşuluna dayandırmışlardır (Ciechanowicz vd, 2012). AB, eski Başbakan Yulia Timoşenko'nun serbest bırakılması için yoğun çaba harcamışsa da Timoşenko, Yanukoviç'in Ukrayna Krizi ile birlikte ülkeyi terk etmesinden sonra 2014 yılında serbest bırakılmıştır.

Yanukoviç her ne kadar cumhurbaşkanlığı döneminde, AB tarafından eleştirilmişse de, Ortaklık Anlaşması için görüşmeler sürdürülmüştür. Çünkü Ukrayna AB için önemini devam ettirmektedir. Aynı zamanda bu dönemde ülkede Ukraynalılar arasında AB'ye üyelik konusunda büyük oranda bir talep bulunmaktaydı. Örneğin 2013 yılının Ekim ayında Ukrayna Araştırma Enstitüsü'nün yaptığı bir anket çalışmasında, ankete katılanların %74'ü AB üyeliğini desteklediklerini belirtmiştir. Bu oran 2012 yılında yapılan anketlerde %52 düzeyindeydi (Sarı, 2015: 42).

Ortaklık Anlaşması için iki taraf arasında görüşmeler devam ederken, aynı zamanda Ukrayna'da AB'ye üyelik konusunda büyük bir oranda istek mevcutken, RF Ukrayna'ya daha geniş ve yenilenmiş bir bütünleşme teklifinde bulunmuştu. 2011 yılında RF, Ukrayna'yı (Ortaklık Anlaşması'nı imzalamaya yakinken) Beyaz Rusya, Kazakistan ve Rusya tarafından oluşturulan Gümrük Birliği'ne davet etmiştir. Ancak Yanukoviç, bu bütünleşme hareketine üye olmadan Ukrayna'nın, Gümrük Birliği'nin gelişmiş ticaretinden faydalanmasını sağlamak istemişse de bu düşüncesi Rusya tarafından olumsuz karşılanmıştır (Dragneva ve Wolczuk, 2016: 690-691).

Öte yandan 2013 yılının Kasım ayında, Vilnius'taki Doğu Ortaklığı Zirvesi'nde Yanukoviç'in Ortaklık Anlaşması'nı imzalamaya hazır olduğunu ifade etmesinden sonra RF, Ukrayna'nın Batı eksenine girmesini engellemek için Yanukoviç'e Ortaklık Anlaşması'nı imzalamaması için ekonomik destek sözünde bulunmuştur. Bunun üzerine de Viktor Yanukoviç'in Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklaması üzerine Ukrayna'da meydana gelen gösterilerle birlikte Ukrayna Krizi'ne giden süreç başlamıştır (Dragneva ve Wolczuk, 2016: 692).

Genel olarak incelendiğinde Ukrayna'nın Batılı kurumlar ile olan ilişkileri, ülkede başlayan krizin en önemli tetikleyicilerinden birisi olmuştur. Özellikle de 2004 yılında

başlayan Turuncu Devrim ile birlikte AB ve NATO'nun Ukrayna ile yakınlaşma süreci RF'yi ciddi derecede rahatsız etmiş ve Moskova yönetiminin bu süreç içerisinde genişleme politikasını benimsemiş olan Batı'yı zaman zaman uyardığı grlmştir. Bağımsızlığını kazanmasının ardından, Viktor Yuşçenko dışında, diğer devlet başkanları tarafından izlenmiş olan denge politikasında etkinlik sağlanamamış, Yanukoviç döneminde ise izlenmeye çalışılan denge politikası ülkeyi karmaşaya sürüklemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA FEDERASYONU'NUN UKRAYNA MÜDAHALESİNİN AVRUPA GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

3.1. RUSYA FEDERASYONU'NUN UKRAYNA MÜDAHALESİ

3.1.1. Ukrayna Krizi

2013 yılının Kasım ayında, Ukrayna'nın Rus yanlısı Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklamasından sonra, AB taraftarı Ukraynalılar bu karara tepki göstermişlerdir. Yanukoviç'in bu kararı vermesinden önce Moskova yönetimi, Ortaklık Anlaşması'nın sağlayacağı DKSTB'nin Rusya ile Ukrayna arasındaki serbest ticaret anlaşmasını olumsuz yönde etkileyeceğini ve bu anlaşmanın imzalanması durumunda Rusya ekonomisinin zarar göreceğini düşünmesi sebebiyle anlaşmanın imzalanması durumunda Ukrayna'ya gaz akışının kesileceğini ve bazı ekonomik yaptırımlara başvurulacağını ilan etmiştir. Bunun üzerine Yanukoviç, anlaşmanın imzalanmasından sonra Rusya'nın ekonomik yaptırımlarının yaratacağı zararın AB tarafından karşılanması şartı ile anlaşmayı imzalayacağını belirtmiştir. AB'nin bu konuda bir adım atmaması üzerine Yanukoviç, Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını belirtmiş ve RF ile iki devlet arasından yakın işbirliği sağlamayı öngören yeni bir anlaşmayı imzalamıştır (Çomak ve Cerrah, 2014: 732-733). İmzalanan bu anlaşmayla birlikte RF, Ukrayna'ya 15 milyar dolarlık yardımda bulunma garantisi vermiş, ayrıca sattığı doğalgazın fiyatını düşürmüş ve Yanukoviç yönetimine desteğini sürdüreceğini belirtmiştir (Cerrah, 2014: 832).

Rusya ile anlaşmanın imzalanmasından sonra AB yanlısı Ukraynalılar, Turuncu Devrim'in de sembol yeri olan Başkent Kiev'deki Bağımsızlık Meydanı'nda Yanukoviç yönetimini protesto etmeye başlamışlardır (Gafarlı, 2014).

Daha sonra ise kıvılcım diğer şehirlere de sıçramış ve ülke geneline protestolar yayılmıştır. Hükümet, protestoculara karşı, gösterilerin hızla yayılmasında ve göstericilerin organize olmasında etkili olan internetin kullanımını, gösteri yapma hakkını ve basın hürriyetini kısıtlayan yasayı, 16 Ocak 2014 tarihinde meclisten geçirmişse de bu olayları daha da şiddetlendirmiştir (Gafarlı, 2014).

Ukrayna halkının Yanukoviç yönetimine bu denli tepki göstermelerinin sebebinin SSCB döneminden kalan sorunların bu dönemde hâlâ etkisini devam ettirmesi gösterilebilir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ülke, ekonomik reformların uygulanmasını engelleyen içsel bölünmeleri çözmede ve güçlü siyasi kurumlar kurmada başarısız olmuştu. Ekonomide herhangi bir iyileşme sağlanamadığı için yönetime gelen kişiler ekonomide oligarkların söz sahibi olmasına göz yummuşlar, bu durum da zamanla öylesine bir hal almıştır ki, yolsuzluğun yaygın olduğu Ukrayna'nın en zengin elli ailesi ülkenin GSYİH'sinin yaklaşık olarak yarısına sahip bir konuma gelmiştir (Demir, 2014: 506). Bunun yanı sıra ülkede yaşam koşullarının pahalı olması, buna paralel olarak da yoksulluğun fazla olması, halk arasında huzursuzluğu da beraberinde getirmiştir. İnsanların göç etmesine sebep olan kötü ekonomik koşullar neticesiyle Ukrayna halkı AB'yi Ukrayna'nın geleceği olarak görmekteydi. Çünkü 2014 yılının başlarında yapılan bir araştırma, Ukrayna halkının büyük bir çoğunluğunun, ülkelerindeki parlamentoya, hükümete ve adalet sistemine güvenmediklerini ortaya koymaktaydı. Öte yandan Yanukoviç hükümetinin ve Yanukoviç'in ailesinin ekonomik faaliyetlerini ülkede kârlı alanlara kaydırması halk arasında hoşnutsuzluğa neden olmuş ve bu hoşnutsuzluk Yanukoviç'in Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını belirtmesiyle birlikte kendisini göstermeye başlamıştır (Beybulayeva, 2015: 47).

Ülkede protestoların gittikçe şiddetlenmesi ve bu duruma Ukrayna'daki güvenlik birimlerinin ağır bir şekilde cevap vermesi sonucunda 20 Şubat 2014 tarihinde, gösterilerin başlamasından itibaren en kanlı iki gün başlamıştır. Bu tarihten itibaren 48 saatte, polisler ve üniformalı birlikler tarafından 48 saat içerisinde 88 kişi öldürülmüş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır. Bu olayların ardından 22 Şubat 2014 tarihinde, Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç ülkeyi terk etmiş, göstericiler ise hükümet binalarını ele geçirmeye başlamışlardır (BBC, 2015). Yanukoviç, ülkeyi terk ettikten sonra

cumhurbaşkanlığı görevinden azledilmiş, ülkede yeni bir hükümet kurulmuş ve Turçinov geçici olarak başkanlık görevine getirilmiştir. Yeni hükümeti birçok ülke tanımışsa da Moskova yönetimi tanımayı reddetmiştir. Ayrıca Moskova yönetimi bu ülkeye yapacağı yardımları askıya almış ve daha önce düşürdüğü doğalgaz fiyatlarını yeniden arttırmıştır (Çomak ve Cerrah, 2014: 733) .

Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesinden sonra, Kırım'da ve Yanukoviç'in yüksek oranda oy aldığı ülkenin doğu bölgelerinde Rus yanlısı gruplar gösterilere başlamıştır. Kırım'daki gruplar, Yanukoviç'e olan bağlılıklarından dolayı yeni kurulan hükümeti protesto etmeye başlamışlar ve Yarımada'da Batı'nın Rus birlikleri olduğunu iddia ettiği bazı silahlı ve üniformalı gruplar hükümet binalarını ve havaalanlarını ele geçirmişlerdir. Ancak Rusya bu grupların kendi birlikleri olduğunu reddetmiştir. Kontrolün bu birliklerin eline geçmesiyle birlikte 2014 yılının Mart ayında Rusya'ya katılmayı öngören bir referandum düzenlenmiştir.

Kırım Tatarlarının katılmadığı²³, bu duruma rağmen yaklaşık olarak %83'lük bir katılımın gerçekleştiği referandumda, katılanların %97'si Rusya'ya katılma yönünde oy kullanmış ve daha sonra ise Kırım'ın yöneticileri ile birlikte Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya'ya Katılımı Anlaşması'nı imzalamışlardır (Habertürk, 2014).

Kırım'daki Tatarların ve Ukraynalıların büyük bölümünün katılmadığı referandumda Rusya'ya katılım yönünde yüksek oranda oy çıkmış olması bazı kesimlerce şüpheli görülmüştür. Çünkü Kırım'da 2001 yılında yapılan nüfus sayımına göre Kırım Tatarlarının ve Ukraynalıların toplam nüfusa oranı yaklaşık olarak %36.5'tir. Yani bu referanduma katılımın yaklaşık olarak %83 olması şüphelere neden olmuştur. Aynı zamanda referandumun BM, AGİT, AB ve BDT gözlemcileri olmadan gerçekleşmesi şüpheleri daha da artırmıştır (Beybukayeva, 2015: 54-55).

---

²³ Kırım Tatarları referandumu, SSCB döneminde Stalin'in şiddet uygulamalarına maruz kaldıkları ve zorla göç ettirildikleri için protesto etmişlerdir ve Rusya'ya katılım konusuna olumsuz yaklaşmışlardır.

Referandumdan sonra birçok AB üyesi ülke, referandumun meşru olmadığını belirtmişler ve Kırım'ın ilhakını tanımayacaklarını ifade etmişlerdir. Ancak AB içerisinde, Rusya'nın Kırım'ı ilhakına karşılık gösterilecek tepki konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bazı AB üyeleri Rusya'ya baskı yapılmasını talep ederken, bazıları Rusya'nın bu davranışının kaçınılmaz olduğunu belirterek Batı'yı bu konuda hatalı olarak görmüştür.²⁴

Birlik içerisinde Rusya'ya karşı takınılan farklı tutumlardan dolayı AB, Kırım'ın ilhakından sonra durumu etkileme potansiyeli sınırlı kalmasına rağmen Rusya'ya karşı bazı ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulamıştır. Bununla birlikte uluslararası toplum Rusya Federasyonu'na, Ukrayna'nın bağımsızlığını ve ülkesel bütünlüğünü tehdit etmeyeceğini garanti ettiği 1994 tarihli Budapeşte Memorandumu'nu hatırlatmıştır. Bu arada Ukrayna'nın doğusunda da yeni kurulan hükümete karşı gösterilere başlanmış, ellerinde Rus bayrakları olan gruplar hükümet binalarını ele geçirmeye çalışmışlardır (BBC, 2014a). Bu grupların bölgede kontrolü ele geçirmeye başlamasıyla birlikte Kiev yönetimi bu bölgede askeri operasyon başlatmıştır. Bu şehirler Ukrayna güçlerince ele geçirilmişse de, bu bölgelerdeki Rus yanlısı liderler daha fazla özerklik için referanduma gideceklerini açıklamışlardır. Yapılan referandumlar²⁵ sonucunda Donetsk ve Luhansk'ta Rus yanlısı gruplar bağımsızlıklarını ilan etmişlerse de bu kararlar Kiev yönetimi tarafından tanınmamıştır (BBC,2015) ve bu bölgede çatışmalar günümüzde hâlâ devam etmektedir.

---

²⁴ Burada, AB'nin ve NATO'nun Ukrayna'ya yönelik genişleme süreci kastedilmektedir. Moskova yönetimi, özellikle Vladimir Putin döneminde, AB'nin ve NATO'nun Ukrayna ile ilişkilerinden rahatsızlık duyduğu ve Ukrayna'ya genişleme sürecinde zaman zaman Batı dünyasına uyarılarda bulunduğu bir önceki bölümlerde ifade edilmişti. Özellikle de Rusya'nın 2008 yılında Gürcistan'a müdahalede bulunması Ukrayna'daki olayların kaçınılmaz olacağını kanıtlar niteliktedir. Hatırlanacağı üzere Gürcistan bağımsızlıktan sonra özellikle de Saakaşvili döneminde NATO ile bütünleşme amacını güderken Rusya'nın müdahalesi ile karşı karşıya kalmış ve 5 gün süren Güney Osetya Savaşı neticesinde Sakaşvili ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

²⁵ Bölgede yapılan referanduma katılımın her ne kadar yüksek olduğu Rus medyası ve bölgedeki Rus yanlısı gruplar tarafından iddia edilmişse de, bu durumun böyle olmadığı, buradaki halkın %90'ının bağımsızlık fikrine olumsuz baktıkları ifade edilmektedir (Çomak ve Sandıklı, 2014: 156).

3.1.2. Rusya Federasyonu'nun Ukrayna Müdahalesi

Rusya Federasyonu'nun Ukrayna müdahalesi Rus birliklerinin Kırım'da hükümet binalarını ele geçirmesiyle başlamıştır. Kırım'daki gösteriler sırasında Ukraynalı ve Batılı medya organları, üzerlerinde işaretleri olmayan askeri üniformalı ve maskeli bazı silahlı grupların göstericiler arasında yer aldığını videolarla göstermekteydi ve bu grupların Rus birlikleri olduğunu iddia etmekteydi. Öte yandan ABD'li yetkililer Rus birliklerinin gösterilerin meydana geldiği bölgelerde Rus yanlısı göstericilere yardım etmek amacıyla Ukrayna'nın güney sınırlarından geçtiklerini belirtmişlerdir (Butenko ve Laura, 2014).

Batı'nın bu iddialarını Kriz'in başlangıcında reddetmiş olan Moskova yönetimi, daha sonra Kriz'e müdahil olduğunu kabul etmiştir. Bu dönemde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, yapmış olduğu bir açıklamada Ukrayna'ya Rusya birliklerinin gönderildiğini kabul etmiş, ancak bu birliklerin düzenli birlikler olmadığını, askeri istihbarat görevlilerinin ülkede görev yaptıklarını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Vladimir Putin, *"Biz hiçbir zaman askeri kapsam da dâhil olmak üzere belirli görevleri yerine getiren insanların olmadığını söylemedik."* diyerek Kriz'e, en başından beri müdahil olduklarını belirtmiştir (Walker, 2015). Askeri istihbarat görevlilerinin yanı sıra RF'nin, ülkenin doğusundaki ayrılıkçı grupların hükümet binalarını ele geçirmek için istihdam ettiği Rus yanlısı grupları da finansal anlamda desteklediği iddia edilmektedir.

Rusya Kriz'e müdahil olmasının ardından ülke içerisinde çeşitli yasalar çıkarmıştır. Diğer taraftan Rusya Parlamentosu, Vladimir Putin'in Ukrayna'ya Rus birliklerinin konuşlandırılması teklifini de kabul etmiştir. Bu teklifin kabulünün ardından Moskova yönetimi bu kararın, Ukrayna'da yaşayan Rus vatandaşlarının güvenliğinin sağlanması için alındığı açıklamasında bulunmuştur (BBC, 2014a).

Ukrayna müdahalesi incelendiğinde Rusya'nın burada müdahaleyi iki gerekçeye dayandırdığı görülmektedir. Bunlardan ilki ülkedeki Rus nüfusu²⁶, ikincisi ise Ukrayna hükümetinden müdahale konusunda resmi bir davet gelmesidir (Marxsen, 2014: 372).

Kırım'da nüfusun çoğunluğunu Rus azınlık oluşturmaktaydı. 2001 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımına göre, nüfusun %58.5'lik kesimini Ruslar, %24.4'lük kesimini Ukraynalılar, %12.1'ini de Tatarlar oluşturmaktaydı. Bunun yanı sıra Rusya'nın Karadeniz Filosu'na ev sahipliği yapan Sivastopol'de yaşayanların çoğunluğunu yine Ruslar oluşturmaktaydı (BBC, 2014b). Vladimir Putin'e, Ukrayna'ya müdahale yetkisini veren Rusya Konseyi'nin üyelerinden biri olan Valentina Matviyenko, Ukrayna'da yaşanan iç meselenin ülkedeki Rus azınlığa gerçek bir tehdit oluşturması dolayısıyla askeri anlamda bir adımın atılmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra Matviyenko, ülkede yaşanan Kriz'in Sivastopol'da konuşlu bulunan Rus askeri birlikleri için de bir tehlike arz ettiğini ifade etmiştir (Marxsen, 2014: 372).

Kırım'ın ilhakı için kullanılan bu argümanlar, Rusya'nın Doğu Ukrayna'ya müdahalesi için de kullanılabilir. Her ne kadar Rusya'nın burada askeri bir üssü bulunmasa da, Rus yanlısı Viktor Yanukoviç'in yoğun olarak desteklendiği bu bölgede de dikkate değer bir Rus nüfusu bulunmaktadır ve bu nüfus Rusya'nın koruması altına girmeyi ve Rusya'ya katılmayı talep etmektedir.

Ukrayna'daki müdahalenin bir başka hukuki zeminini oluşturan olgu ise dönemin meşru Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in Rusya'dan resmi olarak yardım istemesidir. Moskova yönetimi bu konuda, Yanukoviç'in Şubat 2014'te ülkeyi terk etmesinden sonra bir mektup aracılığı ile Rusya'nın ülkedeki olaylara müdahale etmesini istediğini

---

²⁶ Rusya'nın tıpkı Gürcistan müdahalesinde olduğu gibi Ukrayna müdahalesindeki temel argümanlarından birisi bu ülkelerde bulunan Rus nüfusunu korumak olmuştur. Dugin bu durumu "Dördüncü Politik Teori" adlı eserinde Rusya'nın süper güç olabilmesi için bu adıma da başvurması gerektiğini belirtmiştir. Burada Dugin, ülkesinin Ukrayna, Gürcistan, Moldova, Azerbaycan ve Ermenistan'ın NATO'ya üyeliklerini engellemesi gerektiğini; eğer bunu yapamazsa da bu ülkelerdeki Rusların çoğunlukta yaşadığı bölgelerin bağımsızlığı konusunda adımlar atması gerektiğini savunmuştur (Şöhret, 2015: 594). Dugin'in bu ifadesi son zamanlardaki gelişmelerin özeti niteliğindedir.

belirtmiştir. Moskova yönetiminin bu açıklamasından sonra Yanukoviç bu durumu onaylamışsa da, bu kararı verdiği için pişman olduğunu belirtmiştir (Marxsen, 2014: 374).

Bu hukuki argümanların yanı sıra, Rusya'nın Kırım'daki askeri mevcudiyetinin de, ülkeyi bir müdahaleye zorladığı söylenebilir. Rusya'nın Karadeniz filosunun Sivastopol'de bulunması Rusya'nın buradaki mevcudiyetinin en önemli unsurunu oluşturmaktaydı. Öte yandan Kiev yönetimi ile Moskova yönetimi arasında yapılan bir anlaşmaya göre Rusya Federasyonu Kırım'a 25000 kişiden oluşan askeri birliklerini konuşlandırabilirdi (BBC, 2014b). Bu durum da Rusya'ya Karadeniz'de önemli bir avantaj sağlamaktaydı²⁷ ve bu avantaj kolay bir şekilde vazgeçilebilecek bir avantaj değildi.

Bu arada Ukrayna'nın yeni Cumhurbaşkanı Petro Poroşenko, Kriz'in başlamasına neden olan Ortaklık Anlaşması'nı 21 Mart 2014 tarihinde imzalamıştır (MFA Ukraine, ty). Anlaşmanın imzalanmasından bir süre sonra ise ülkenin doğusunda Malezya Havayolları'na ait bir yolcu uçağı düşürülmüş, kabin ekibiyle birlikte uçaktaki bütün yolcular hayatını kaybetmiştir. Bunun ardından Doğu Ukrayna'da çatışan taraflar birbirlerini suçlamışlardır. Ancak daha sonra Rus yanlısı grupların uçağı, Ukrayna'ya ait bir savaş uçağı olduğunu düşündüklerinden dolayı vurduklarını kanıtlayan bir ses kaydı ortaya çıkmıştır. Ayrıca uluslararası bir komisyon tarafından yapılan inceleme sonucunda, uçağın Rusya'ya ait güdümlü bir füze ile vurulduğu da kanıtlanmıştır.

---

²⁷SSCB'nin dağılmasından sonra SSCB'nin sahip olduğu donanmanın bir kısmı Ukrayna'ya devredilmişti. Bununla birlikte Rusya Ukrayna'daki Odesa ve Donuzlav limanlarından da çekilmiş, böylece Rusya'nın Karadeniz'deki hâkimiyet sahası daralmıştı. Kırım'ın Ukrayna'ya bırakılmasının yanı sıra, Rusya Federasyonu'nun Karadeniz filosunun Kırım'ın güneyindeki Sivastopol'de konuşlandırılması devam ettirilmiş; bunun karşılığında ise Kiev yönetimine kira ödenmiştir (Çomak ve Sandıklı, 2014: 144). Kırım'ın Rusya'ya katılması ile birlikte Rusya Federasyonu mali anlamda bir yükten kurtulmuş olmakla birlikte bu bölgedeki hâkimiyeti kalıcı hale gelmiştir. Bunun yanı sıra RF, Kırım'ın ilhakı ile birlikte Kırım'ın kıta sahanlığında bulunan 12 trilyon metreküplük doğalgaz rezervine de doğal olarak sahip olmuştur (Çomak ve Sandıklı, 2014: 152).

Uçağın düşürülmesinden sonra AB tarafından RF'ye yönelik ciddi yaptırımlar uygulanmıştır.

Rusya'nın Kriz'e müdahalesine baktığımızda, müdahaleyi ilk olarak Ukrayna ile Batı arasındaki yakın ilişkilere dayandırabiliriz. Yukarıda da belirtildiği gibi Moskova yönetimi, Ukrayna'nın Batı ile bu kadar yakınlaşmasına karşı çıkmış ve her iki tarafı da zaman zaman uyardığı görülmüştür. Özellikle de Moskova yönetimi, Yanukoviç'in Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklamasından önce, bu anlaşmanın imzalanması durumunda Ukrayna'nın ülke içerisinde finansal bir felaketle karşı karşıya kalacağını ve devletin olası bir çöküş yaşayacağını ifade ederek Ukrayna'yı uyarmıştır. Aynı zamanda Kremlin'de üst düzey bir yetkili, anlaşmanın imzalanması durumunda ülkenin doğusunda ve güneyinde ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Öte yandan RF, Ukrayna'nın bu anlaşmayı imzalaması durumunda Rusya ile imzaladıkları stratejik ortaklık ve dostluk anlamasını da ihlal edeceklerini ifade etmiştir. Böyle bir durumda da Rusya Ukrayna'nın bir devlet olarak mevcut statüsünün garantörü olamazdı ve Rus azınlıkların yoğun olarak yaşadığı bölgelerin Rusya'dan yardım talebinde bulunmaları halinde Moskova yönetimi müdahalede bulunabilecekti (Walker, 2013).

RF, Ukrayna'nın Batı eksenine kayma ihtimaline özellikle Putin döneminde karşı çıkmaya başlamıştır. Özellikle de Ukrayna'da Turuncu Devrim ile birlikte Batı yanlısı olarak nitelendirilen Viktor Yuşçenko'nun hem NATO'ya hem de AB'ye üyelik arzusunun sıkça dile getirmesi Moskova yönetimini rahatsız etmeye başlamış ve sınırında NATO birliklerinin bulunacağı ihtimali bu Kriz'i beraberinde getirmiştir (Özdal, 2015: 203).

Moskova yönetimi, Ukrayna ile AB ve NATO arasındaki ilişkileri, Batı'nın Rusya'yı çevreleme çalışmalarının bir sonucu olarak nitelendirmiştir. Bir önceki bölümde de görülebileceği gibi SSCB'nin dağılmasından sonra AB, NATO ile birlikte, eski Sovyet cumhuriyetlerine Avrupa değerleri içerisinde değerlendirmeye başlamış, aynı zamanda bu ülkelerdeki Batılı değerlere yakın politik grupları desteklemişlerdir.

Batı'nın Ukrayna ile yakın ilişki kurmasına paralel olarak Moskova yönetiminin, özellikle Vladimir Putin dönemiyle birlikte RF'nin yeniden bir süper güç olması için adımlar atması ve bunu yaparken de Yakın Çevre olarak tanımladığı eski Sovyet coğrafyasını hayati çıkar sahası olarak görmesi, Ukrayna'da derin bir krizin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çünkü Rusya AB'nin ve NATO'nun genişleme çabalarını ancak bu şekilde bertaraf edebilirdi. Öte yandan Zbigniew Brzezinski, Ukrayna'sız bir Rusya'nın Avrasya devleti olarak kalacağını belirtmiştir. Ukrayna'nın kontrol edilmesi Rusya'ya Avrupa'nın kapılarını açmasına imkân tanıyacak (Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi [ASEM], 2014) ve süper güç olmasında büyük bir avantaj sağlayacaktı.

Yukarıda ifade edilen olgulardan dolayı Moskova yönetimi, özellikle Kırım'daki sürecin başından itibaren, Kırım'ın bağımsızlık kararını ve Kırım'ın Rusya'ya katılması yönündeki isteğini self-determinasyon ilkesi çerçevesinde değerlendirerek, bu isteği desteklemiştir (Fabry, 2016: 6-7).

Rusya'nın Ukrayna Krizi'nde izlemiş olduğu yayılmacı politikanın etkisi, yalnızca Ukrayna ile sınırlı kalmamış, Avrupa kıtasını da endişeye sürüklemiş ve Avrupa'nın güvenlik bağlamında bazı tedbirler almasına ve Avrupa'da bazı radikal adımların atılmasına neden olmuştur.

3.2. UKRAYNA MÜDAHALESİNİN AVRUPA GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

3.2.1. Avrupa'da Soğuk Savaş'ın Sona Ermesinden Sonraki En Büyük Tehlike

Ukrayna'da günümüzde devam eden iç savaş her ne kadar Ukrayna'nın ulusal sorunuymuş gibi gözüksede de yukarıda ifade edildiği gibi bu durum Batı ile Rusya arasındaki mücadelenin bir sonucudur. Bu sebeple de özellikle Kırım'ın ilhakından

sonra Avrupa'da “Yeni bir Soğuk Savaş mı başlıyor?”²⁸ Rusya'nın bir sonraki hedefi kim?” gibi sorular sorulmaya başlanmıştır.

Rusya'nın Doğu Ukrayna'daki ve Kırım'daki saldırgan tutumunun hemen ardından ortaya çıkan güvenlik sorunuyla ilgili Avrupalı liderlerden açıklamalar gelmeye başlamıştır. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini Ukrayna Krizi'ni Balkanlardaki savaştan sonra Avrupa'da yaşanan en ciddi kriz olarak tanımlamıştır (AFP News Agency, 2015). Dönemin NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen, Ukrayna Başbakanı ile yaptığı ortak bir basın açıklamasında, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünden yana olduklarını ifade ederek Kriz'i, Soğuk Savaş sonrası dönemin en ağır tehdidi olarak algıladıklarını belirtmiştir (NATO, 2014). Avrupa Konseyi Başkanı Herman van Rompuy ise bu krizin yalnız Avrupa'yı değil tüm dünyayı etkileyeceğini, “Dünya asla aynı olmayacak.” ifadesini kullanarak belirtmiştir (Buras ve Dworkin, 2014).

2014 yılında NATO'nun Galler Zirvesi'nde ise üye ülkeler, Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin Avrupa güvenliğine tehdit teşkil ettiğini ifade etmişler, bu sebeple de Zirve'de Rusya'ya Ukrayna'daki faaliyetlerine son verme çağrısında bulunmuşlardır (Belkin ve Mix, 2014: 4-5).

Ukrayna Krizi'nin Avrupalı liderler tarafından neden bir tehdit olarak algılandığı sorusunun cevabı incelendiğinde ilk olarak müdahalenin Ukrayna halkının Avrupa ile bütünleşme çabalarına karşı yapıldığı ve bu nedenle Avrupa için bir tehdit olduğu söylenebilir. Hatırlanacağı üzere Kriz 2013 yılının Kasım ayında Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç AB ile üyelikte önemli bir aşama olarak görülen Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayı reddetmesi ve bunun üzerine de demokratik bir yönetim arzulayan Ukrayna halkının Yanukoviç'i protesto etmeleriyle başlamıştır.

---

²⁸ Bu sorunun yeni bir Soğuk Savaş olarak nitelendirilmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. İlk olarak tıpkı Soğuk Savaş sırasında yaşanmış olan krizlerde olduğu gibi bugün de Rusya ve Batı Krizin sebebi olarak birbirlerini suçlamaktadır. İkinci olarak da, Batı dünyası Soğuk Savaş sırasında SSCB'ye uyguladığı gibi, Ukrayna Krizi nedeniyle Rusya'ya karşı da ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulamaktadır (Bayraklı, 2014: 3).

İkinci olarak ise, Rusya'nın bu müdahalesi ile birlikte taraf olduğu bazı uluslararası anlaşmaları artık göz ardı edeceğini göstermesi nedeniyle AB'nin bu anlaşmaları garanti olarak görmeyeceği ortaya çıkmıştı ve Sovyetlerin dağılması ile Avrupa'ya yönelik en büyük tehdidin ortadan kalktığı düşüncesi de bir son bulmuş oluyordu. Rusya, Ukrayna müdahalesi ile birlikte Helsinki Nihai Senedi'ni²⁹, Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nı³⁰ ve Budapeşte Memorandumu'nu³¹ ihlal etmiştir. Bu durum da Avrupa'nın prestijini sarsmış ve Rusya'nın bu anlaşmalara bağlı kalmayacağını göstermiştir. Öte yandan bu anlaşmaların ihlal edilmesi Avrupa güvenlik sistemini de olumsuz yönde etkilemiştir (Kapitonenko, 2016: 97). Bu durumla ilgili olarak Ukrayna'nın eski Başbakanı Yatsenyuk, Budapeşte Memorandumu'nun ihlalinin, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün garantörü olduğu gerekçesiyle Batı'nın güvenilirliğini zedeleyeceğini; bu durumun da İran ve Kuzey Kore gibi nükleer programlara sahip ülkeleri, bu programlardan vazgeçirme çabalarını sekteye uğratacağını ifade etmiştir (Genç, 2014: 349).

Yukarıda bahsedilen gerekçeler sebebiyle Ukrayna Krizi'nin Avrupa için bir güvenlik sorunu olarak algılanması, Avrupa güvenliğinin yeniden tanımlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Çünkü Soğuk Savaş sonrasında Rusya ile ilişkiler, Rusya'nın bir müttefik olarak görülmesi çerçevesinde şekillenmişti. Bu dönemde Rusya

---

²⁹ 1975 yılında imzalanmış ve Sovyetler Birliği'nin taraf olduğu, Sovyetlerin dağılmasından sonra ise Rusya'nın benimsemiş olduğu; sorunların şiddete başvurulmadan barışçıl yöntemlerle çözülmesi, sınırların değişmezliği ve ülkelerin toplumsal bütünlüğü gibi ilkelere dayalı belge

³⁰ Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı, Avrupa'da demokrasi ve bir bütünlük oluşturulmasını öngören ve 1990 yılında Kanada, ABD ve Avrupa'daki devlet başkanları tarafından imzalanmış olan belgedir. Bu belge, SSCB tarafından da imzalanmış ve verilen taahhütler Rusya tarafından benimsenmiştir. Bu Şart'ı imzalayan taraflar ortaya çıkacak sorunların barışçıl yollarla çözülmesini taahhüt etmişlerdir (Rumer, 2016: 4).

³¹ Ukrayna'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra elinde bulundurduğu nükleer silahları Rusya'ya geri vermesi karşılığında imzalanmış olan belge. Ukrayna'nın elinde bulundurduğu nükleer silahları Rusya'ya devretmesinin karşılığında; Rusya, Birleşik Krallık ve ABD Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı göstereceklerini garanti etmişlerdir.

Avrupa için bir tehdit oluşturmamaktaydı. Ancak Ukrayna Krizi ile birlikte Rusya'nın doğrudan bir tehdit olarak algılanması, özellikle de Vladimir Putin'in Rusya'da devlet başkanlığı görevine gelmesiyle birlikte yeniden bir süper güç olma yolunda attığı adımlar Avrupa'nın Rusya'ya bakışını değiştirmeye başlamıştır ve Rusya'ya karşı bazı tedbirlerin alınması gerektiği düşünülmüştür. Rusya'nın Ukrayna'daki faaliyetlerine son vermesi, Ukrayna'nın güvenliğini sağlayacağı gibi Avrupa'nın da güvenliğini sağlayacaktı. Bu konuda AB'nin başvurmuş olduğu ilk araç ise, Rusya'ya ve Rusya'nın Ukrayna'daki saldırgan tutumuna destek veren kişi ve kuruluşlara siyasi ve ekonomik yaptırımların uygulanmaya başlaması olmuştur.

3.2.2. Yaptırımlar ve Anlaşmazlıklar

Kriz'in başlangıcında Rusya'ya yönelik ciddi adımlar atmayan AB tarafından, özellikle Kırım'ın ilhakı ve Doğu Ukrayna'daki göstericiler tarafından Malezya Hava Yolları'na ait bir yolcu uçağının düşürülmesinden sonra sert tepkiler gösterilmeye başlanmıştır. 20 Mart 2014 tarihinde toplanan AB Konseyi, RF'nin Kırım ve Sivastopol'ü illegal bir şekilde ilhak etmesini sert bir şekilde kınamıştır. Bununla birlikte AB liderleri, Avrupa'da sınırların değiştirilmesi için güç kullanımının asla kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdir. Öte yandan AB'nin ilhakı tanımadığı ve asla tanımayacağı da ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra AB, ilhakla ilgili maddi yaptırımlar içeren sıkı bir tanımama politikası benimsemiştir. Bu yaptırımlar ilk uygulandığı andan itibaren devam etmiş ve 2018 yılının sonunda, Temmuz 2019'a kadar yeniden uzatılmasına karar verilmiştir (European Union External Action [EUEA], 2018a).

AB yaptırımlar kapsamında ilk olarak 6 Mart 2014 tarihinde gerçekleşen AB liderleri toplantısında alınan kararlar bazı diplomatik kısıtlamalara başvurmuştur. Bu tarihten itibaren ise yaptırımlar kademeli olarak artırılmaya başlamıştır. Diplomatik yaptırımlar çerçevesinde 17 Mart 2014 tarihinden itibaren Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını tehdit eden kişilere ve kurumlara yönelik yaptırımlar uygulanmaya başlanmış ve ilk olarak 38 kurumun ve 149 kişinin AB içerisindeki varlıkları dondurulmuş, varlıkları dondurulan 149 kişiye AB'ye seyahat yasağı getirilmiştir. Bu kişilere ve kurumlara, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne

kastettikleri ve bu kişilerin Rusya'nın karar alıcılarını destekledikleri veya bu karar alıcılardan fayda sağladıkları gerekçesiyle yaptırımlar uygulandığı ifade edilmiştir. Öte yandan AB, bu yaptırımların kapsamına yeni kişiler ve kurumlar eklemeye devam etmiştir (EUEA, 2018a).

Aynı zamanda diplomatik yaptırımlar kapsamında Moskova yönetimi, 4-5 Haziran 2014 tarihinde gerçekleşecek olan G-8 Zirvesi'ne davet edilmemiş, Rusya'nın OECD ve IEA'ya katılımı konusundaki müzakereler askıya alınmıştır. Bunların yanı sıra, AB ile Rusya arasında vize muafiyeti konusunu ilgilendiren anlaşmanın görüşmeleri de askıya alınmış, düzenli olarak gerçekleştirilen AB-Rusya ikili görüşmelerinin yapılmamasına karar verilmiş ve o dönemde gerçekleşecek olan AB-Rusya Zirvesi iptal edilmiştir (EUEA, 2018a).

Bunların yanı sıra AB, Kırım'ın ilhakına yönelik olarak Rusya'nın eylemlerini sekteye uğratabilmek için Kırım ile ilgili bazı kısıtlamalara da başvurmuştur. Bu doğrultuda AB, Kırım ve Sivastopol menşeli ürünlerin ithalatına, Kırım'a yatırım yapılmasına, AB vatandaşlarının Yarımada'da konut edinmesine ve Kırımlı şirketlerin finanse edilmesine yasaklar getirmiştir. Öte yandan, turizm amaçlı seyahatlere, Avrupalı yolcu gemilerinin acil durumlar dışında Kırım ve Sivastopol limanlarına uğramalarına, ulaşım; telekomünikasyon ve enerji (petrol ve doğalgaz kaynaklarının) alanlarında kullanılmak üzere Kırım'a mal ve teknoloji ihracatına da yasaklar getirilmiştir. Ayrıca bu sektörlerde gerekli altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan teknik yardımlara, inşaat ve mühendislik hizmetlerinin sağlanmasına da kısıtlamalar getirilmesine karar verilmiştir (EUEA, 2018a).

Kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanmasından sonra ise 29 Temmuz 2014 tarihinde Rusya ile olan işbirliğini hedef alan ve Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerine yönelik olan ilk ekonomik yaptırım paketi açıklanmıştır. Bu kapsamda, AB vatandaşlarının ve şirketlerinin bazı Rus bankaları; enerji ve savunma şirketleri tarafından çıkarılan hisse senedi, bono ve diğer finansal araçları elde etmeleri yasaklanmıştır. Ayrıca bu tür finansal araçların çıkarılmasına ilişkin yardımlar ile birlikte; AB vatandaşlarının ve şirketlerinin yaptırımlar kapsamına dâhil edilen şirketlere, vadesi 30 günü aşan borç

vermeleri yasaklanmış; Rusya ile silah ticaretine ve silah üretiminde kullanılan materyallerin ticaretine bazı istisnalar dışında ambargo konulmuştur. Bunların yanı sıra enerji ve silah sektöründe kullanılmak üzere çeşitli donanım ve teknolojilerin Rusya'ya ihracatı yasaklanmıştır. Ancak istisna olmak üzere enerji ile ilgili donanım ve teknolojilerin Rusya'ya ihracatı, üye devletlerin izniyle mümkün kılınmıştır (EUEA, 2018a).

Uygulanan ekonomik yaptırımlara ek olarak üye devletlerin de Rusya'ya yönelik bazı adımlar attığı gözlenmiştir. Örneğin Fransa, Ukrayna Krizi'ndeki tutumu nedeniyle, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Rusya'nın yapmış olduğu en büyük askeri ekipman alımı olan Mistral sınıfı iki helikopter gemisi almasına engel olmuş ve bunların Rusya'ya satışını iptal etmiştir (Sabrina Tavernise, 2015).

Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerine yönelik olarak atılan bu adımlar her ne kadar Rus ekonomisine zarar vermişse de³² Moskova yönetiminin kararlılığında herhangi bir değişiklik gözlenmemiştir ve Ukrayna'ya yönelik tutumunu devam ettirmiş ve Ukrayna'daki askeri kapasitesini artırmıştır. Ukrayna Ordusu'nun sözcüsü Andriy Lysenko, 2015 yılının Şubat ayında yaptığı bir açıklamada 1500 Rus askeri ile birlikte füze sistemlerini de içeren çeşitli askeri ekipmanların Ukrayna sınırından geçtiğini belirtmiştir (Times of Israel, 2015). Öte yandan Moskova yönetimi, Kırım'da da askeri kapasitesini illegal bir şekilde artırmıştır. RF, ilhaktan önce 12,500 olan askeri personel sayısını 2018 yılına gelindiğinde 43,000 kişiye kadar çıkarmış, askeri üslerini genişletmiş ve askeri ekipmanlarını artırmıştır. Son olarak S-400 hava savunma sistemlerini buraya konuşlandıran Moskova yönetimi Yarımada'ya; Türkiye, Romanya ve Bulgaristan kıyılarına ulaşabilecek çeşitli gemisavar füze sistemleri de yerleştirmiştir (Munich, 2018). Aynı zamanda 2018 yılının Kasım ayında Kerç Boğazı'nda Rusya'nın, kendi sularına izinsiz şekilde girdiği gerekçesiyle Ukrayna'ya ait üç savaş gemisine müdahalesi ve Ukrayna askerlerini tutuklaması Avrupa gündeminde geniş bir yer

---

³² Yaptırımlar, Rusya'da döviz kurunun artmasına sebep olmuş, döviz kurunun artışı da ithal edilen ürünlerin fiyatlarında artışları beraberinde getirmiştir.

bulmuş, Rusya'nın Ukrayna konusundaki tutumunun ne kadar ciddi olduğunu yeniden ortaya koymuştur.

Öte yandan Moskova yönetimi, AB'ye yaptırımlarla karşılık vermiş, AB'den tarımsal ürünlerin alınmasını yasaklamıştır. Bunun sonucunda AB'de tarımsal ürünlerin ihracatı azalmış ve elde kalan fazla stoklar fiyatların düşmesine sebep olmuş, bu durum da AB'deki üreticileri olumsuz yönde etkilemiştir (European Union Committee, 2015: 71).

Yaptırımların, Rusya'nın Ukrayna Krizi'nde izlediği politikayı değişikliğe uğratmaması, hatta ve hatta Rusya'nın daha saldırgan tutumlar izlemesi sebebiyle Fransa Ulusal Meclisi, 28 Nisan 2016 tarihinde Rusya'ya yönelik yaptırımların kaldırılması gerektiği yönünde bağlayıcı olmayan bir karar almıştır (Caytas, 2017: 32). Fransız Ulusal Meclisi'nin atmış olduğu bu adımın ülke içerisindeki Fransız üreticilerini korumak amacıyla atıldığı söylenmektedir.

Ayrıca Moskova yönetimi, uygulanan yaptırımlar dolayısıyla doğalgaz ithalatında Rusya'ya büyük oranda bağımlı olan Avrupa devletlerini,³³ gaz akışını kesmekle tehdit etmiştir. Moskova yönetimi burada kararlı bir adım atmak amacıyla Avrupa'ya alternatifler bulmaya çalışmaktadır. Çünkü Avrupa'nın doğalgaz konusunda Rusya'ya bağımlılığı oranında Rusya'nın da doğalgaz satışından elde edilecek gelirlere bağımlılığı bulunmaktadır. Bu sebeple Çin ile yeni bir doğalgaz anlaşması yapılmış ve yeni bir doğalgaz hattının inşasına başlanmıştır.

Yaptırımların AB içerisinde olumsuz etkilere yol açması sebebiyle AB üyesi ülkeler arasında yaptırımlara karşıt düşünceler ortaya çıkmıştır. Bunun temel sebebi AB üyesi ülkelerin farklılaşan çıkarlarıdır.

Bu kapsamda belirtilmesi gereken ilk konu Rusya ile farklı ticaret hacmine sahip ülkelerin bulunmasıdır. Örneğin Almanya'nın yaptırımların uygulanmaya başladığı tarihlerde Rusya ile olan ticaret hacmi yaklaşık olarak 76,5 milyar dolardı. Bunun yanı

---

³³ Doğu Avrupa ülkelerinin birçoğu doğalgaz ithalatında tamamen Rusya'ya bağımlıdır.

sıra, yapılan araştırmalara göre Almanya'da yaklaşık olarak 300000 kişi Rusya ile ticareti yapılan ürünlerin üretim sürecinde çalışmaktadır. Öte yandan BMW, Daimler ve Metro gibi 6000 Alman firmasının Rusya'da yatırımları bulunmaktadır (Bayraklı, 2014: 4). Bu ticari rakamların sonucu olarak Almanya'da, ülke içinde ekonominin olumsuz etkilenebilmesi ihtimali dolayısıyla yaptırımlara karşı olumsuz görüşler ortaya çıkmıştır.

Rusya ile yakın ticari ilişkilere sahip bir başka ülke ise Bulgaristan'dır. Bulgaristan'ın ticari anlamda Rusya ile gelişmiş ilişkileri bulunmaktadır. Bulgaristan'ın en büyük ikinci ticari ortağı olan Rusya'nın aynı zamanda bu ülkede yaklaşık olarak faaliyet gösteren 2000 şirketi bulunmaktadır ve bu şirketler 80000 kişiye istihdam imknı vermektedir. Öte yandan Rusların Bulgaristan'daki turizm faaliyetlerinin 2013 yılında Bulgaristan GSYİH'sine %13'lk bir katkı sağladığı ifade edilmektedir. Bu nedenlerden dolayı Bulgaristan yönetimi, Rusya'ya karşı uygulanacak yaptırımların, kendi ülkelerine zarar verebileceğini düşünmektedir (Kelkitli, 2014: 303).

Bir bütün olarak düşünüldüğünde ise Rusya, AB'nin en büyük ticaret ortağıdır. Rusya'nın ihracatının neredeyse yarısı AB ülkelerine gerçekleşmektedir. Öte yandan AB'den yapılan 169 milyarlık ithalat ile birlikte Rusya, AB'nin ihracatında en büyük 3. lke konumundadır (Chapple ve Kottasova, 2014).

Fransa'da az önce belirtilen ekonomik gerekçelerin yanı sıra ülkedeki güvenlik sorunları nedeniyle de Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımların hafifletilmesi gerektiğini savunmaktadır. Fransa'daki terör saldırılarından sonra dönemin cumhurbaşkanı Hollande, Suriye'de istikrarın sağlanması, dolayısıyla da DEAş ile mücadelede Rusya'nın işbirliğinin önemine vurgu yapmıştır (MSC, 2016: 16). Fransa'nın yanı sıra birçok ye devlet de Suriye Krizi nedeniyle Avrupa'yı tehdit eden unsurlarla mücadelede Rusya'nın işbirliğine ihtiyaç duyulduğunu belirtmekteydi. Özellikle de 2015 yılının sonunda mülteci krizi ve Avrupa'daki DEAş saldırıları, Suriye Krizi'nin çözülmesini Avrupa gündeminde öncelikli hale getirince, Rusya ile işbirliği yapılması gerektiği (ECFR, 2016: 48) ve bu işbirliğine karşılık olarak da AB tarafından Rusya'ya uygulanan siyasi ve ekonomik yaptırımlardan taviz verilebileceği düşüncesi gündeme

gelmiştir (MSC, 2016: 16). Çünkü yaptırımların, Rusya'nın Suriye Krizi'nde Avrupa ile ortak bir tutum izlemesine engel olduğu düşünülmektedir (ECFR, 2016: 58).

2015 yılının Ekim ayından itibaren resmi olarak krize müdahil olan Rusya, DAES ve radikal gruplara yönelik başlattığı operasyonlarda büyük ölçüde başarılı olmuş, ABD destekli güçlerin de bu konuda ilerleme sağlamasıyla ülke genelinde DAES mevcudiyeti büyük bir oranda sona ermiştir. Öte yandan Rusya'nın Suriye hava sahasındaki hâkimiyeti Rusya'yı mecburi bir ortak konumuna getirdiği de söylenebilir.

Yukarıda belirtilen olguların yanı sıra uygulanan yaptırımlarla AB, istediği amaca ulaşamamakla birlikte, yaptırımları Rusya'nın Suriye müdahalesini beraberinde getirdiği düşünülmektedir. ECFR, 2016 yılında hazırlanmış olduğu bir çalışmada Rusya'nın Ukrayna'daki Kriz ile birlikte girdiği çıkmazdan Suriye müdahalesi ile birlikte kurtulmaya çalıştığını belirtmiştir. Bu adımın temel ayağını ise Batı ile ilişkilerin geliştirilmesi oluşturacaktı (ECFR, 2016: 47). Rusya Suriye müdahalesiyle birlikte ülkedeki DAES tehdidine büyük bir darbe vurmuş, yukarıda da ifade edildiği gibi DAES'e yönelik operasyonları ile AB içerisinde kendisine destek bulmuş ve uygulanan yaptırımlara karşı cephe oluşturulmasını sağlamıştır.

Bu olgular sebebiyle bazı AB üyesi ülkelerin, yaptırımların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini savunmasına, Rus tehdidinden çok fazla endişe duyan Polonya, Baltık ülkeleri ve İngiltere tepki göstermişlerdir.

Uygulanan yaptırımların etkisizliği sebebiyle yaptırımlara son verilmesi gerektiği fikrinin ortaya atılmasının yanı sıra, AB içerisinde Rusya'ya yönelik askeri bir cevap verilmesi gerektiği fikri de ortaya çıkmıştır. Daha önce askeri bir adım atılmayacağı belirtilmiş olmasına rağmen, Ukrayna'ya silah temin edilmesi konusu Birlik içerisinde fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Örneğin 2015 yılında Ukrayna Krizi ve Rusya ile ilişkilerin hâkim olduğu Münih Güvenlik Konferansı'nda AB ile ABD arasında Ukrayna'ya silah temini konusunda yaşanan fikir ayrılıkları gündemde geniş yer bulmuştur. Rusya'nın Ukrayna'daki faaliyetlerine cevap verme konusunda ABD Ukrayna'ya silah gönderilmesinin elzem olduğunu savunurken; AB, Ukrayna'ya silah temin edilmesinin olayları daha da şiddetlendireceğini ve bu durumun da sivil kayıpları

artıracağını belirtmekteydi. Aynı Konferans'ta Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko, Batı'dan ülkedeki ayrılıkçılarla mücadelede ordunun savaşma kabiliyetini artıracak yardımlarda bulunmasını istemiş, buna karşılık çoğu AB üyesi devlet bu konuda çekimser kalmıştır. Özellikle Almanya Şansölyesi Angela Merkel, Ukrayna'ya silah temin etmenin krize yönelik bir çözüm oluşturmayacağını, çözüm için diplomatik anlamda çaba sarf edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Cirlig, 2015: 3-4). AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksel Temsilcisi Federica Mogherini de bu dönemde Kriz'e diplomatik bir çözüm bulunması gerektiğini savunmuştur.

Ukrayna'ya silah temini konusu, yalnızca ABD ile AB arasında bir problem konusu oluşturmamakta aynı zamanda AB üyesi ülkelerde de, silah temin edilmemesine karşı siyasi görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşler genel olarak Ukrayna'ya silah temin etmenin Ukrayna'nın kabiliyetini artıracığını ve bu durumun da, Rusya'nın gelecekte bu tür adımlar atmasını engelleyeceğini savunmaktadır. Özellikle de Rusya tehdidinin en fazla hissedildiği ülkelerden birisi olan Polonya'da da toplum, silah temini konusunda ortak bir tutum sergileyememiştir. Örneğin 2015 yılında gerçekleştirilen bir ankette, ankete katılan Polonyalıların %50'si Ukrayna'ya silah teminine karşı çıkarken, %35'i silah temin edilmesini savunduklarını belirtmiştir (Fuksiewicz ve Lada, 2016: 4).

Bunların yanı sıra Tablo 1'den de silah temini konusunda AB üye ülkelerin vatandaşlarının farklı tutumlara sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 1: “Ukrayna'ya yönelik atılacak aşağıdaki adımlardan hangisini/hangilerini desteklersiniz?” Sorusuna Bazı AB Üyesi Devletlerin Vatandaşlarının Verdiği Cevaplar

Ülke	Ukrayna'ya Ekonomik Yardım Yapılmasına Destek (%)	Ukrayna'nın AB'ye Katılımına Destek (%)	NATO'nun Ukrayna'ya Silah Göndermesi (%)
Polonya	77	60	50
İspanya	77	65	25
Almanya	71	41	19
Fransa	67	46	40

Tablo 1 Devamı: “Ukrayna’ya yönelik atılacak aşağıdaki adımlardan hangisini/hangilerini desteklersiniz?” Sorusuna Bazı AB Üyesi Devletlerin Vatandaşlarının Verdiği Cevaplar

İtalya	44	37	22
--------	----	----	----

Kaynak: Simmon, Katie, Bruce Stokes, Jacob Poushter (2015). “NATO Publics Blame Russia for Ukrainian Crisis, but Reluctant to Provide Military Aid”. <http://www.pewglobal.org/2015/06/10/nato-publics-blame-russia-for-ukrainian-crisis-but-reluctant-to-provide-military-aid/> / Erişim Tarihi: 03/01/2019.

Polonya, İspanya, Almanya, Fransa ve İtalya gibi AB üyesi ülkelerde yapılan ve Ukrayna’ya yönelik olarak AB’nin atacağı hangi adımları destekleyecekleri konusunda soru sorulan bir çalışmada, katılımcıların çoğunlukla Ukrayna’ya ekonomik yardım yapılmasını belirttikleri görülmüştür. Tehdidin en çok hissedildiği ülkelerden birisi olan Polonya’da yapılan araştırmaya katılan Polonyalıların %50’si Ukrayna’ya silah gönderilmesi gerektiğini savunurken, Almanya’da bu oran %19’a, İtalya’da %22’ye, İspanya’da ise %25’e düştüğü görülmektedir. Buna karşılık ekonomik yardım fikrini ankete katılan Polonyalıların ve İspanyolların %77’si; Almanların %71’i; Fransızların %67’si ve İtalyanların %44’ü destekleyeceklerini belirtmişlerdir. Tablo 1, AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının da Ukrayna’ya silah temini konusunda farklı fikirleri benimsediklerini göstermektedir. Ancak genel olarak vatandaşların çoğunluğunun Ukrayna’ya ekonomik yardım fikrini savundukları görülmektedir.

Öte yandan Avrupa’da Rusya’ya karşı ortak tutum sergilemek bir yana, AB’nin Rusya’nın Ukrayna müdahalesine sebep olan temel aktör olduğu görüşü de mevcuttur. Örneğin, Almanya’da Sosyal Demokratlara yakın uzmanlar Ukrayna ile Ortaklık Anlaşması imzalanmadan önce Rusya’ya danışılmamasının bir hata olduğunu; Rusya’nın, Ukrayna ile Ortaklık Anlaşması imzalanmasına her ne kadar askeri anlamda bir cevap verebileceği umulmasa da olumsuz yönde bir tavır sergileyeceğinin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedirler (Fuksiewicz ve Lada, 2016: 3). Ayrıca bu dönemde AB ile birlikte NATO’nun genişleme çabalarının da bu krize sebep olduğu belirtilmiş ve Rusya’nın ileride de silahlı eylemlerde bulunmasını engellemek için NATO’nun genişleme sürecine ara vermesi gerektiği belirtilmiştir.

Kırım'ın ilhaki ve Rusya'nın Doğu Ukrayna'da ayrılıkçıları desteklemesinden sonra Rusya'ya karşı askeri anlamda bir cevap verilmeyeceği belirtilmiş ve Ukrayna'ya silah temini konusunda anlaşmazlıklar yaşanmış olmasına rağmen Avrupa'nın doğusunda bazı askeri tedbirlerin alındığı ve adeta bir savaş hazırlığı içerisine girildiği görülmüştür. Kırım'ın ilhakından sonra gerçekleştirilen ve Soğuk Savaş sonrasındaki en önemli NATO zirvesi olarak gösterilen Galler Zirvesi'nde (MSC,2015: 18), Avrupa'nın doğusuna askeri takviyelerin yapılması kararlaştırılmış ve olası bir Rus işgaline karşılık hazırlıklar yapılmıştır.

3.2.3. Galler Zirvesi

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Avrupa'daki ilk silahlı toprak elde etme eylemi olan Kırım'ın ilhakından hemen sonra Doğu Avrupa ve Baltık ülkeleri gibi Ukrayna'ya coğrafi açıdan yakın olan ülkelerde güvenlik endişesi ortaya çıkmış ve bu ülkeler tarafından NATO'ya askeri takviye yapılması çağrısında bulunulmuştur. Litvanya Devlet Başkanı Dalia Grybauskaitė, 2014 yılının Mart ayında yaptığı bir açıklamada, Rusya'nın engellenmediği takdirde başka bir Avrupa ülkesini hedef alabileceğini, Ukrayna'nın Komşuluk Politikası'nın bir parçası olduğunu, Kriz'in Baltıkları da ilgilendirdiğini belirten bir açıklamada bulunmuştur (Genç, 2014: 347-348).

Romanya Dışişleri Bakanı Titus Corlatean ise, AB ile ABD'nin Rusya'ya karşı daha sert yaptırımlar uygulamaları gerektiğini belirtmiş, özellikle ABD'nin Karadeniz'deki mevcudiyetinin Rusya'nın saldırgan tutumunu engelleyeceğini ifade etmiştir (Kelkitli, 2014: 303).

Rusya'nın Kırım'ı ilhakına yönelik bir tedbir alınması gerektiğini belirten Gürcistan Avrupa ve Transatlantik Kurumları Entegrasyonu Devlet Bakanı Yardımcısı David Dondua da, Rusya'nın durdurulamaması durumunda Gürcistan ve Moldova gibi Avrupa bütünleşme sürecindeki eski Sovyet cumhuriyetlerini hedef alacağını belirtmiştir (Kelkitli, 2014: 303).

Rusya'nın Ukrayna'daki müdahalesinden endişelenen Avrupa devletlerinin NATO'ya çağrısına karşılık olarak dönemin NATO Genel Sekreteri Anders Fogh

Rasmussen, 2014 yılının Haziran ayındaki Savunma Bakanları toplantısında, Avrupa'nın doğusunda savunma kapasitesini güçlendirme taahhüdünde bulunmuştur (Euronews, 2014).

2014 yılının Eylül ayında Galler'de gerçekleştirilen NATO Zirve'sinde ise, üye devletler Rusya'ya Ukrayna'daki saldırgan tutumuna son vermesi çağrısında bulunmuş ve Kırım'ın ilhakını tanımadıklarını ve asla tanımayacaklarını deklare etmişlerdir (NATO, 2014). Öte yandan Ukrayna'daki Kriz'in akabinde; Polonya, Romanya ve Baltık ülkeleri³⁴ gibi Ukrayna ve Rusya'ya sınır komşusu olan NATO üyesi ülkeler Ukrayna'da gelişen olaylar için endişelerini belirtmekle beraber, krizin kendi güvenliklerine de etki ettiğini belirtmişler ve İttifak'ın doğusundaki ülkelerin güvenliklerinin sağlanması çağrısında bulunmuşlardır (Shelest, 2014-2015: 63). Bu ülkelerin çağrısına karşılık olarak, Rus tehdidinin bertaraf edilebilmesi için Zirve'de;

- Batı Ukrayna'da, Ukrayna ordusu ile ortak bir askeri tatbikat yapılması, Ukrayna ordusuna askeri ekipman yardımında bulunulması (Bayraklı, 2014: 4),
- Üye ülkelerin Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte azaltmaya başladıkları, savunma harcamalarını tekrar GSYİH'lerinin %2'si seviyesine çıkarmaları (Bayraklı, 2014: 4),
- Hazırlık Eylem Planı'nın uygulamaya geçirilmesi, Hazırlık Eylem Planı kapsamında ise NATO Mukabele Gücü'nün içerisinde 4000 kişilik hızlı tepki gücünün oluşturulması (Larrabee ve Wilson, 2015: 32), Mukabele Gücü'nün 13000'den 40000'e çıkarılması ve 5000 kişilik Çok Yüksek Hazırlık Ortak Görev Gücü'nün³⁵ oluşturulması (Young ve Birchfield, 2018: 37-38),

---

³⁴ Kırım'ın ilhakı ile birlikte Doğu Avrupa'da özellikle de Baltık ülkelerinde -Estonya, Litvanya ve Letonya- Rusya ile olan tarihsel ilişki ve Rusya ile Baltık ülkeleri arasında askeri güç bakımından büyük bir uçurumun olması, bu ülkelerde güçlü bir güvensizlik hissinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Larrabee ve Pezard, 2017: 3).

³⁵ Bu oluşum 48 saat içerisinde hazır duruma getirilmesi bakımından önem arz etmektedir (Young ve Birchfield, 2018: 37-38).

- Avrupa'nın doğusunda yer alan üye ülkelere bir kriz durumunda hızlı bir şekilde birliklerin konuşlandırılmasına imkân tanıyacak 8 karargâhın kurulması (Zaphe, 2017: 75-76),
- Kabul edilen tedbir paketiyle birlikte Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya ve Romanya'ya çokuluslu komutanlıkların ve NATO Kuvvet Entegrasyon Birimleri'nin kurulması (Young ve Birchfield, 2018: 37-38) kararlaştırılmıştır.

Alınan kararların yanı sıra, Galler Zirvesi'nde Polonyalı yetkililer ülke topraklarında daimi birliklerin konuşlandırılmasını talep etmiştir. Aynı zamanda Baltık ülkeleri ise Amerikan birliklerinin ülkelerinde konuşlandırılmasını memnuniyetle karşılayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu ülkeler aynı zirvede NATO'nun doğudaki üyelerinin topraklarına NATO birliklerinin daimi olarak yerleştirilmesi için baskı kurmuşlardır. Ancak Zirve'de İttifak'ın doğusunda NATO birliklerinin konuşlandırılmasına yönelik ortak bir karar alınamamıştır. Çünkü Almanya ve bazı üye ülkeler, Avrupa'nın doğusuna konuşlandırılacak birliklerin Rusya'yı daha da provoke edeceğini belirtmişlerdir. Zirvede bu yönde bir karar alınamayınca üye devletler, İttifak'ın doğusunda yer alan ülkelere yer alan mevcut birliklerin rotasyonlu bir şekilde artırılmasını kararlaştırmışlardır (Larrabee ve Pezard, 2017: 12-13).

Galler Zirvesi'nde NATO üyesi olmayan ve uzun süre tarafsızlık statülerini sürdüren İsveç ve Finlandiya temsilcileri ile NATO yetkilileri, savunma alanında işbirliğine imkân tanıyan bir anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşmayla birlikte İsveç'in ve Finlandiya'nın, gerekli durumlarda İttifak'tan yardım almasının ve NATO'ya bu ülkelerin askeri teçhizatlarını kullanmasının önü açılmıştır (Larrabee ve Pezard, 2017: 11).

Rusya'nın tıpkı Ukrayna'da gerçekleştirmiş olduğu saldırgan tutumu başka bir Avrupa ülkesinde gerçekleştirmesini önlemek amacıyla Galler Zirvesi'nde bazı kararlar alınmış ve bu kararlar hızla uygulanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede İskandinavya, Baltık ve Karadeniz bölgelerinde savaş hazırlıklarına başlanmış ve bu bölgedeki ülkeler tarafından bazı askeri tedbirlerin alınmaya başlandığı görülmüştür.

3.2.4. Avrupa’da Savaş Hazırlıkları

Galler Zirvesi’nde yukarıda bahsedilen kararların alınmasından hemen sonra Baltık ülkelerine, Polonya ve Romanya’ya NATO birlikleri konuşlandırılmıştır. Bunun yanı sıra, Ukrayna’da meydana gelen olayları izlemek için Polonya ve Romanya’ya AWACS (havadan uyarı ve kontrol sistemi) radar uçakları, Baltık Denizi’ne ve Karadeniz’e NATO’ya ait savaş gemileri gönderilmiştir (Associated Press Archive, 2015).

Rusya’nın saldırgan tutumundan en çok endişe duyulan ülkelerden birisi olan Polonya’da,³⁶ ülkenin doğusunda Kırım’ın ilhakının ardından askeri tatbikatlar düzenlenmeye başlamış ve ülkenin doğusundaki askeri kapasite artırılmıştır. 2014 yılının Mart ayında 12 adet ABD F-16 uçağı, 300 hava kuvvetleri mensubu Polonya’ya konuşlandırılmıştır (Belkin ve Mix, 2014: 9). Askeri harcamalarını 2015 yılından itibaren artıracığını belirten Varşova yönetimi (Ukraine Today, 2015), bu adımların Rusya’ya karşı yeterli olmayacağını düşündüğü için NATO’dan ek olarak 10000 kişilik askeri takviye gücü talep etmiştir (Aliyev, 2015: 98). Bu dönemde Polonya halkının da Rusya’nın saldırgan tutumundan büyük bir endişe duyduğu bilinmektedir ve bu endişe sebebiyle Tablo 2’den de anlaşılacağı gibi Polonyalıların NATO birliklerine yönelik pozitif tutumlarında zamanla artış yaşandığı gözlenmiştir.

Tablo 2: Polonyalıların NATO’nun Polonya’ya Birliklerini Konuşlandırma Fikrine Yönelik Tutumları (%)

Tarih	Olumlu	Olumsuz	Çekimser
Şubat/Mart 1999	32	56	12
Şubat 2000	35	55	10

³⁶ Polonya’da bir araştırma merkezi tarafından yapılan bir anket çalışmasında, ankete katılanların %75’i, Doğu Ukrayna’daki sorunun Polonya için de bir tehdit oluşturduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda ankete katılanların büyük bir çoğunluğu Rusya’nın Ukrayna’daki tutumunun Avrupa güvenliği için de bir tehdit oluşturduğunu ifade etmiştir (Ukraine Today, 2015). Polonya’da Rusya’dan bu kadar çok endişe duyulmasının nedeni olarak geçmişte Sovyetler Birliği ile yaşamış olduğu sorunlar gösterilmektedir.

Ocak 2004	40	42	17
Eylül 2004	40	49	11
Aralık 2005	33	49	18
Eylül 2014	57	30	13
Ocak 2016	65	23	12

Kaynak: “Munich Security Report 2017: Post-Truth, Post-West, Post-Order?” (2017). Munich: Munich Security Conference.

Polonya’da Kamuoyu Araştırma Merkezi’nin, 1999 yılında düzenlemiş olduğu ankete katılanların %32’si NATO’nun Polonya’ya silahlı kuvvetlerini konuşlandırmasını desteklerken, %56’sı bu görüşe karşı çıkmıştır. 2005 yılında yapılan anket çalışmasında ise katılanların %32’si bu fikri desteklerken, %49’u karşı çıkmış kalan %18’lik kısım ise çekimser olduklarını belirtmiştir. Kırım’ın ilhakından sonra Eylül 2014’te yapılan çalışma incelendiğinde ise NATO’nun Polonya’ya birlikleri konuşlandırması fikri %57 oranında destek bulmuş, karşı olanların oranı da %30’a düşmüştür. Son olarak da Ocak 2016’da NATO birliklerinin konuşlandırılması fikrine olumlu yaklaşanların oranı %65’e kadar çıkmıştır.

NATO birliklerinin yanı sıra ülkede ABD varlığının artmaya başladığı da gözlenmiştir ve bu durumun gerek Varşova yönetimi gerekse Polonya halkı tarafından memnuniyetle karşılandığı görülmüştür. 2017 yılında, NATO’nun Doğu Avrupa’yı güvence altına alma operasyonu kapsamında ABD askerleri Polonya’ya konuşlandırılmaya başlamış (Batchelor, 2017) ve bu birlikler, Polonya halkı tarafından bir kurtarıcı nidasıyla Amerikan bayraklarıyla karşılanmış, bu durum ise Rusya’yı rahatsız etmiştir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in sözcüsü Dmitri Peskov, bu durumun Rusya’nın çıkarlarını tehdit ettiğini belirterek Varşova yönetimini uyarmıştır (Gera, 2017).

Konuşlandırılan birliklere ek olarak Polonya'ya, ABD'ye ait savaş uçakları gönderilmiş (Larrabee ve Pezard, 2017: 12), aynı zamanda bu birliklerin Almanya'dan³⁷ getirilecek olan 2800 tank ve diğer askeri ekipmanlarla da kuvvetlendirilmesi planlanmıştır. ABD'nin Polonya'ya yapmış olduğu bu askeri sevkiyatlar, Soğuk Savaş'tan sonra ABD tarafından atılan en büyük askeri adımlardan birisi olarak tanımlanmıştır (Batchelor, 2017).

28 Mart 2018 tarihinde ise Varşova yönetimi ABD ile 4.75 milyar dolarlık bir anlaşmaya varmıştır. Polonya tarihinin en büyük silah tedarik anlaşması olan bu adım, ABD'nin hava ve füze savunma sistemi olan Patriot füzesinin Polonya'ya satışını kapsamaktadır (Shaikh, 2018). Bu anlaşmadan sonra 28 Mayıs 2018 tarihinde Polonya Savunma Bakanı Mariusz Blaszczak, Nisan ayında ABD'li yetkililerle daimi ABD birliklerinin Polonya'ya, Rus tehdidine karşı caydırıcı bir güç olarak konuşlandırılması konusunda bir görüşme gerçekleştirildiğini belirtmiştir (Turcanu, 2018a). Polonya'nın NATO haricinde ABD'den böyle bir talepte bulunması, Varşova yönetiminin Almanya ve Fransa gibi NATO üyesi ülkeleri güvenilmez bir ortak olarak görmesinin bir sonucu olarak düşünülebilir. Varşova yönetimi; Rusya'nın Ukrayna müdahalesine yönelik zayıf tepkileri, NATO'nun %2'lik savunma harcaması koşulunu reddetmeleri ve bu devletlerin Rusya'ya yönelik yaptırım kararına sıcak bakmamaları sebebiyle bu ülkeleri güvenilir bir ortak olarak görmemektedir (Gao, 2018).

Ülkelerinde ciddi oranlarda Rus nüfusunu barındıran Baltık ülkeleri -Estonya, Letonya ve Litvanya- ise Rusya'nın etnik Rusların koruyuculuğunu üstlenmesinden dolayı Kırım'ın ilhakından sonra endişe duymaya başlamışlardır. NATO üyesi oldukları için Rusya'nın doğrudan müdahalesine maruz kalmayacağı düşünülen Baltık ülkelerindeki etnik Rusların artan politik eylemlerine Rusya'nın destek vermesi endişeye sebebiyet vermektedir. Bunların yanı sıra, Baltık ülkelerinin yetkilileri Putin yönetiminde Baltık hava sahasının birçok kez ihlal edildiğini ve bu ihlallerin sayılarının

---

³⁷ ABD Almanya'daki birliklerine de takviyeler yapmaya başlamıştır. Almanya'da hâlihazırda 33000 kişilik askeri güce sahip ABD, 2020 yılına kadar bu gücüne 1500 kişi takviye etmeyi planlamaktadır. Bu takviye yalnız birliklerle sınırlı kalmamakta, askeri üslerin kurulmasını ve bazı hava savunma sistemlerinin ve ekipmanların Almanya'ya gönderilmesini de içermektedir (Deutsche Welle [DW], 2018).

arttığını ifade etmişlerdir (Larrabee ve Wilson, 2015: 33). Bu sebeplerden ötürü Litvanya ile birlikte Estonya ve Letonya sınırları içerisinde daha fazla daimi NATO birliklerinin bulunmasını talep etmişlerdir.

Baltık ülkelerinin bu talebi kapsamında NATO üyeleri tarafından, İttifak'ın Baltık Hava Polislik Misyonu'na ek savaş uçakları gönderilerek, Hava Polislik Misyonu'ndaki uçak sayısı 4'ten 16'ya yükseltilmiştir. Baltık ülkelerinin kendi hava kuvvetleri olmadığı için bu Misyon'a NATO üyeleri tarafından rotasyonlu bir şekilde uçaklar gönderilmektedir (Belkin ve Mix, 2014: 3).

Bunların yanı sıra Kırım'ın ilhakının hemen ardından Baltık Denizi'nde ABD donanmasına ait gemilerin sayısı artırılmıştır. ABD'nin atmış olduğu adım Baltık ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılanırken, yetersiz görülmüştür ve daha fazla adım atılması gerektiği düşünülmüştür (Larrabee ve Pezard, 2017: 12). 2015 yılının Haziran ayında ABD yönetimi Baltık devletlerine ve Doğu Avrupa'ya ilk kez muharebe tankları, piyade savaş araçları ve diğer ağır silahları konuşlandırmayı planladıklarını açıklamıştır. İngiltere yönetimi ise Polonya'ya, Ukrayna'ya ve Baltık ülkelerine askeri birlikler gönderebileceklerini belirtmiştir. Öte yandan Baltık Denizi'ndeki ortak donanma devriyesinin gücü de artırılmıştır (Young ve Birchfield, 2018: 37-38).

Bunlara ek olarak NATO tarafından, Baltık bölgesinde, bölgenin denetlenmesi amacıyla Belçika, Estonya, Fransa, Almanya, Hollanda ve Norveç gemilerinden oluşan bir grup kurulmuştur. Mayın temizleme gemilerini de içinde barındıran bu grup 2014 yılının Nisan ayından itibaren burada devriye görevlerine başlamıştır (Belkin ve Mix, 2014: 3).

Öte yandan alınan bu tedbirlere ek olarak Polonya, Litvanya, Estonya ve Letonya'ya 4000 NATO askerinin daha gönderilmesi planlanmaktadır (Batchelor, 2017).

Bu arada 5 Şubat 2018 tarihinde Rus devlet televizyonu, Rusya'nın Polonya ve Litvanya sınırında bulunan Kaliningrad'a İskender balistik füzelerini daimi olarak yerleştirdiğini duyurmuştur. 500 km menzile sahip olan bu füze sistemi konvansiyonel

veya nükleer savaş başlığı taşıma kabiliyetine sahiptir (Center for Strategic and International Studies [CSIS], 2018). Moskova yönetiminden üst düzey bir yetkili bu adımın, NATO'nun Baltıklara birlikler göndermesine ve ABD'nin Polonya'daki askeri kapasitesini artırmasına cevaben atıldığını belirtmiştir. Moskova yönetiminin atmış olduğu bu adım üzerine Litvanya Devlet Başkanı, NATO'ya bölgedeki silahlı kuvvetlerini revize etmesi çağrısında bulunmuştur (Masq, 2018).

Ukrayna Krizi'nin ardından Baltık Bölgesi'nin sık sık Rus askeri tatbikatlarına sahne olduğu da bilinmektedir. Örneğin Mart 2016'da, 33.000 Rus askeri Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç'e yönelik saldırı operasyonlarını içeren bir askeri tatbikat düzenlemiştir. Bunun da öncesinde Rusya, Danimarka'da bir ada olan Bornholm'e bir nükleer saldırı simülasyonu gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra Litvanya ve Polonya sınırındaki Rus toprağı Kaliningrad'da da Rus anakarasındaki güçlerle koordineli olarak tatbikatlar gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda Ekim 2016'da, Estonya sınırına yakın olan ve 6400 askeri personele sahip Pskov kentinde 5000 paraşüt birliğinin katıldığı bir tatbikat düzenlenmiştir (Galeotti, 2016: 5).

Bu tür tatbikatlar, özellikle komşu ülkelerle olası bir savaşta bu ülkelere karşı nasıl tepki verileceği konusunda bir tehdit yönlendirmesinde bulunmada fayda sağlamaktadır. Bu sayede bu komşu ülkelere Rusya'nın gerçek niyetinin ne olduğu konusunda bir gözdağı verilebilmektedir (Galeotti, 2016: 5).

Ayrıca Rusya'nın yapmış olduğu bu tatbikatlar NATO'nun almış olduğu önlemlerin yetersizliğini de ortaya koymuştur. Hız ve şaşkırtmaya dayalı Zapad tatbikatında Moskova yönetimi, Batı'nın askeri gücünü harekete geçirmesinden daha hızlı bir şekilde Ukrayna sınırına 7 gün içerisinde hava birlikleri, özel kuvvet alayları, elektronik savaş birlikleri, topçu birlikleri, hava savunma sistemleri, çeşitli zırhlı birlikler, savaş uçakları ve sahil donanma varlıklarını konuşlandırabileceğini göstermiştir. Galler Zirvesi'nde, 5 gün içerisinde 5000 kişilik birliklerden oluşan Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Müşterek Görev Gücü'nün oluşturulması kararlaştırılmasına rağmen, bu adımın Zapad tatbikatından da anlaşılacağı üzere yetersiz olduğu görülmüştür (Gressel, 2018: 14-15).

Rusya'nın saldırgan tavrından etkilenen bir diğer bölge olan Karadeniz'de ise, ABD, varlığını artırmaya başlamış ve 2014 yılının Mart ve Mayıs aylarında USS Truxton, USS Donald Cook, USS Taylor ve USS Vella Gulf isimli donanma gemilerini deniz tatbikatları için Karadeniz'e göndermiştir. Öte yandan İtalya, Türkiye ve İngiltere'nin sağlamış olduğu 4 gemilik bir grup burada, Yunanistan, İtalya, Romanya, Türkiye ve ABD'ye ait donanma birlikleri ile birlikte gerçekleştirilen tatbikatlara katılmak üzere görevlendirilmiştir. Bununla birlikte Kanada ise Romanya hava kuvvetleri ile ortak bir askeri tatbikat yapmak için bu ülkeye savaş uçaklarını göndermiştir (Belkin ve Mix, 2014: 3-5).

İskandinavya'da ise özellikle Rus Hava Kuvvetleri'ne ait savaş uçaklarının İsveç ve Finlandiya'nın hava sahalarını ihlal etmesi dolayısıyla bu ülkelerde tehdit algılamaları ortaya çıkmıştır. Hatta ve hatta artan Rusya tehdidiyle birlikte sınırları ihlal edilen ülkelere Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üyelikleri gündeme gelmiştir (İsmayılov, 2014).

NATO'ya üye olma konusunda daha önce herhangi bir arzusu olmayan Finlandiya yönetimi, Ukrayna Krizi sonrasında kendi vatandaşlarının ve toprak bütünlüğünün güvenliği açısından bir memorandum imzalayarak, NATO'nun askeri uçak ve gemilerinin kendi topraklarına konuşlandırılmasına izin vermiştir. Ayrıca bu memorandum Finlandiya hükümetine gerektiği durumlarda NATO'ya askeri destek sağlanmasının da önünü açmıştır. Bu dönemde Finlandiya Savunma Bakanı NATO üyeliği için referanduma gidilmesi gerektiğini savunmuşsa da, yapılan bir ankette Finlandiya halkının, NATO üyeliğine sıcak bakmadığı ortaya çıkmıştır (İsmayılov, 2014).

Ülkede halk arasında NATO üyeliğine sıcak bakılmaması dolayısıyla bir plan hazırlanmıştır. Bu plana göre, 2016-2024 yılları arasında savunma bütçesinin arttırılması tasarlanmakta, bütçenin büyük bir kısmının savunma alanında harcanması düşünülmektedir. Bu bütçe kapsamında ise modernizasyon programlarının geliştirilmesi, savaş uçakları ve gemilerinin, hava savunma sistemlerinin ve zırhlı araçların alınması öngörülmektedir (İsmayılov, 2014).

İsveç'te de buna benzer bir durum gözlenmiştir. İsveç'te ilk defa dört muhalefet partisi birden bir konu üzerinde, NATO'ya üyelik konusu üzerinde, fikir birliği sağlamışlar ve üyelik konusunda isteklerini dile getirmişlerdir (Galeotti, 2016: 8). Ancak İsveç'te halkın ve parlamentonun çoğunluğu NATO üyeliğine karşı çıkmaktadır. Bu sebeple NATO üyeliği rafa kaldırılmış, askeri harcamaların artırılması konusunda bir düşünce ortaya atılmıştır (İsmayilov, 2014). Öte yandan İsveç hükümetinin 7 Kasım 2017 tarihinde yaptığı bir açıklamada, Patriot hava savunma sistemlerinin alımı konusunda ABD yönetimiyle görüşmelere başlamak üzere oldukları belirtilmiştir. Bunun yanı sıra İsveç, Rusya tehdidinden dolayı Baltık Denizi'nde stratejik bir konuma sahip olan Gotland Adası'nı silahlandırmıştır (ESJ, 2017).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkesinde yabancı asker varlığına izin vermeyen Norveç'te ise, bu duruma Rusya'nın Ukrayna'daki tutumundan sonra 2017 yılının Ocak ayında, 330 ABD deniz piyadesine ülkesinde uzun dönemli kış koşulları için tatbikat yapması amacıyla izin verilmesiyle son verilmiştir (Turcanu, 2018c). Öte yandan Norveç yönetimi hava kuvvetlerini güçlendirmeye başlamıştır (ESJ, 2017).

Danimarka'da da benzer durumlar gözlenmiş, savunma bütçesinde artış kararı alınmıştır. Danimarka parlamentosunda, 2017 yılının Ekim ayında teklif edilen ve 2018 yılının Ocak ayında kabul edilen bir karara göre Rus tehdidi sebebiyle askeri kapasitenin artırılması onaylanmıştır (Tkadleckova, 2018).

İskandinav Yarımadası'nda Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin sebep olduğu güvenlik endişesi dolayısıyla atılmış olan bu adımlar Rusya'yı tedirgin etmiş ve özellikle de Finlandiya ve İsveç yönetimlerinin tarafsızlık statülerinden taviz vermeleriyle birlikte İskandinav ülkeleri Rus yetkililer tarafından uyarılmıştır. Örneğin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Kasım 2016'daki bir konuşmasında NATO'nun almış olduğu kararlardan endişe duyduklarını belirterek, İsveç'in almayı planladığı füze sistemlerini hedef alarak, Rusya'ya tehdit oluşturan bu kararlara karşı önlem almaları gerektiğini savunmuştur (Galeotti, 2016: 4).

RF Başbakan Yardımcısı Dmitri Rogozin ise yapmış olduğu bir açıklamada İskandinavya'daki politikacıların, NATO'nun savunma sistemi projesi hakkında dikkatli

düşünmeleri gerektiğini belirtmiştir ve atılacak yanlış adımların Avrupa'daki güvenlik tehditlerinde kaçınılmaz bir artışa sebep olacağını ifade etmiştir (Galeotti, 2016: 4).

Rusya'nın Kopenhag Büyükelçisi Mikhail Vanin de, Danimarka'nın, Rusya'ya karşı oluşturulmaya çalışılan tehdidin bir parçası olabileceğini, ancak bu durumun Rusya ile olan ilişkilere zarar vereceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, Rusya'nın Stokholm Büyükelçisi Viktor Tatarintsev, İsveç'in şu anda Rusya'nın hedefinde olmadığını, ancak ülkenin NATO'ya üye olması durumunda, bu tercihlerinin bazı sonuçları olacağını ifade ederek Stokholm yönetimini uyarmıştır. Aynı zamanda NATO'ya katılmaya istekli olan bir ülkenin, bu durumun risklerinden ve bu ülkeyi içine sokacağı durumdan haberdar olması gerektiğini de belirtmiştir (Galeotti, 2016: 4).

Genel olarak incelendiğinde Rusya'ya ve Ukrayna'ya coğrafi olarak yakın olan NATO üyesi ülkelerin askeri kapasiteleri artırılmış, ABD'nin bu bölgedeki askeri varlığında artış gözlenmiştir. Öte yandan askeri açıdan Polonya, Romanya ve Baltıklardaki geçici askeri birlikler yerlerini daimi NATO birliklerine bırakmaya başlamıştır (Trenin, 2014: 9). NATO'nun Rusya'ya yakın bölgelerde askeri varlığı artmasına rağmen, İttifak'ın çeşitli anlaşmazlıklar nedeniyle dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı ve Avrupa Ordusu³⁸ fikrinin uzun bir süre sonra yeniden gündeme geldiği görülmüştür.

---

³⁸ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan Sovyet tehdidine yönelik olarak kurulması planlanan Avrupa Ordusu fikri, ilk olarak 1950 yılında Jean Monnet tarafından, Avrupa'nın savunulmasının ulusüstü bir temelde gerçekleştirilmesi düşüncesiyle ortaya atılmıştır. Daha sonra ise aynı yıl içerisinde, Fransa Başbakanı Rene Pleven tarafından AST önerisi Fransız Ulusal Meclisi'ne sunulmuştur. Bu öneri AST'nin ortak bütçe tarafından finanse edilmesini ve ulusüstü bir yönetim altında idare edilmesini kapsamaktaydı. Pleven Planı olarak da bilinen bu öneri, çoğu Batı Avrupa devleti tarafından uygun görülmüş ve 1952 yılında Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda tarafından imzalanan anlaşmayla resmiyete dökülmüştür. Ancak Avrupa Ordusu fikri, fikrin sahibi olan Fransa'nın Ulusal Meclisi tarafından 1954 yılında reddedilince sona ermiş ve bu tarihten sonra Avrupa kıtasının güvenliğinin garantörü NATO olmuştur (European Defence Agency [EDA], ty).

3.2.5. Avrupa Ordusu Fikri

2016 yılının Temmuz ayında gerçekleşen Varşova Zirvesi'nde Baltık ülkelerinde, İttifak'a yönelik gerçekleştirilecek herhangi bir saldırgan tutuma karşı İttifak'ın dayanışmasını, kararlılığını ve ani tepki verme kabiliyetini göstermek amacıyla gelişmiş bir varlık gösterilmesine karar verilmiştir (NATO, 2016). Öte yandan NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg yaptığı açıklamada, İttifak'ın doğusunda 8 yeni merkezin oluşturulduğunu, Doğu Avrupa'da askeri varlığın artırılması yönünde karar alındığını ve Baltık ülkelerine çok uluslu askeri birliklerin konuşlandırılmasının kararlaştırıldığını belirtmiştir (Gaemmagami, 2016).

Zirve'deki en önemli tartışma konularından birini üye devletlerin Galler Zirvesi'nde savunma harcamalarını artırma konusunda vermiş oldukları taahhütleri yerine getirmemiş olmaları oluşturmuştur.

Tablo 3: NATO Üyelerinin Savunma Harcamalarının Ülke GSYİH'lerindeki Payları (%)

Ülke	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ABD	4.08	3.77	3.56	3.56	3.57	3.50
Kanada	0,99	1,01	1,20	1,15	1,36	1,23
Arnavutluk	1.41	1.35	1.16	1.10	1.11	1.19
Bulgaristan	1.46	1.32	1.26	1.26	1.27	1.56
Hırvatistan	1.46	1.40	1.35	1.21	1.27	1.30
Çekya	1.03	0.95	1.03	0.96	1.04	1.11
Estonya	1.91	1.96	2.05	2.13	2.08	2.14
Macaristan	0.95	0.86	0.92	1.02	1.05	1.08
Letonya	0.93	0.94	1.04	1.46	1.69	2.00
Litvanya	0.76	0.88	1.14	1.49	1.73	1.96
Karadağ	1.47	1.50	1.40	1.42	1.38	1.58
Polonya	1.72	1.85	2.22	2.00	1.89	1.98

Tablo 3 Devamı: NATO Üyelerinin Savunma Harcamalarının Ülke GSYİH'lerindeki Payları (%)

Ülke	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Romanya	1.28	1.35	1.45	1.41	1.72	1.93
Slovakya	0.98	0.99	1.13	1.12	1.10	1.20
Slovenya	1.05	0.97	0.93	1.00	0.98	1.01
Belçika	1.01	0.98	0.92	0.92	0.91	0.93
Danimarka	1.23	1.15	1.12	1.17	1.16	1.21
Fransa	1.86	1.82	1.78	1.79	1.78	1.81
Almanya	1.22	1.18	1.18	1.20	1.24	1.24
Türkiye	1.52	1.45	1.39	1.46	1.52	1.68
Yunanistan	2.22	2.21	2.31	2.41	2.38	2.27
İtalya	1.20	1.08	1.01	1.12	1.15	1.15
Lüksemburg	0.38	0.38	0.43	0.40	0.52	0.55
Hollanda	1.16	1.15	1.12	1.15	1.16	1.35
Norveç	1.48	1.51	1.46	1.54	1.55	1.61
Portekiz	1.44	1.31	1.33	1.27	1.24	1.36
İspanya	0.93	0.92	0.93	0.81	0.90	0.93
Birleşik Krallık	2.27	2.17	2.06	2.15	2.11	2.10
Hollanda	1.16	1.15	1.12	1.15	1.16	1.35

Kaynak: “Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018”. Erişim: NATO. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180709_180710-pr2018-91-en.pdf / Erişim Tarihi: 27/01/2019.

Tablo 3’den de anlaşılabilceği gibi 2015 yılında, yalnızca ABD, Yunanistan, Birleşik Krallık, Polonya ve Estonya ülkelerinde savunma harcamalarına GSYİH’lerinin %2’si kadar bütçe ayırma taahhüdünü yerine getirmiştir. ABD 2015 yılı içerisinde GSYİH’sinin %3,56’sını; Polonya %2,22’sini; Estonya %2,05’ini; Yunanistan %2,31’ini; Birleşik Krallık ise %2,06’sını savunma harcamalarına ayırmıştır.

Avrupa ülkelerinin bu tutumu, başta ABD olmak üzere bazı İttifak üyeleri tarafından eleştirilmişse de, bu tutumlarını sonraki yıllarda da sürdürmüşlerdir. Örneğin 2016 yılında da tıpkı 2015 yılındaki gibi yalnızca ABD, Yunanistan, Polonya, Estonya ve Birleşik Krallık tarafından istenilen savunma harcamaları gerçekleştirilmiş, 2017 yılında ise ABD, Birleşik Krallık, Estonya ve Yunanistan savunma harcamalarında %2'lik hedefi yerine getirmiş; 2018 yılında da bu dört ülkeye Letonya eklenmiştir. Görüldüğü üzere 2014 yılında Galler Zirvesi'nde alınmış olan karar, Avrupa devletleri tarafından yerine getirilmemiş ve ileride de bu taahhüdün yerine getirilmeyeceği anlaşılmıştır. Bu durum İttifak içerisinde ciddi tartışmalara sebep olmuştur. Özellikle de ABD yönetiminin bu dönemde Avrupalı müttefiklerini sert bir dille eleştirmesinin Avrupa'nın kendi ordusunu oluşturması düşüncesini daha da güçlendirdiği görülmüştür.

ABD yönetiminin, Avrupalı devletleri savunma harcamalarını GSYİH'lerinin %2'si seviyesinde gerçekleştirmemesi dolayısıyla eleştirmesine ek olarak, 2018 yılında Brüksel'de gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nde üye ülkelerden ciddi bir talepte bulunmuştur. ABD Başkanı Donald Trump, Zirve'de, %2'lik savunma harcamalarını yerine getirmek istemeyen üye devletlere, savunma harcamalarının %4'e çıkarılması gerektiğini belirtmiştir (MacAskill ve Crerar, 2018). Ancak NATO'nun Avrupa devletleri bu fikre karşı çıkmışlardır. Çünkü AB üyesi ülkeler askeri harcamalara daha fazla bütçe ayırmaya sıcak bakmamaktaydılar (Bartels, 2015: 8).

Savunma harcamaları konusunda yaşanan tartışmaların yanı sıra, Kırım'ın ilhaki ve Rusya'nın Doğu Ukrayna'daki çatışmalara müdahalesi; askeri tehditler ve ülkelerin savunulması konularını yeniden Avrupa'nın temel güvenlik meselelerinde en önemli gündem maddeleri haline getirmiştir. Dünyanın en güvenli kıtası olarak gösterilen Avrupa, Ukrayna Krizi'ne Rusya'nın müdahil olması ile birlikte baş edilmesi zor güvenlik tehditleri ile karşı karşıya kalmıştır (Kapitonenko, 2016: 97).

Bu sebeplerden ötürü AB'nin kendi ordusuna sahip olması fikri yeniden gündeme gelmiş ve bu fikre resmi olarak ilk kez AB'nin Haziran 2016 tarihli Dış ve Güvenlik Politikası için Küresel Strateji isimli belgesinde yer verilmiştir. Belgede, Avrupa'nın doğusunda Avrupa güvenlik düzeninin ihlal edildiği belirtilmiş ve bu sebeple daha güçlü

bir Avrupa'ya ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda belgede, Avrupa'nın güvenliği için AB'nin daha fazla sorumluluk alması, AB'ye yönelik dış tehditlere karşılık kendilerini koruması, bu dış tehditleri bertaraf etmeye ve bu tehditlere karşılık vermeye hazırlıklı olunması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Her ne kadar belgede NATO, Avrupa güvenliğinin güvencesi olarak görülmüşse de, Avrupalıların da özerk kararlar alabilmesi ve bağımsız bir şekilde hareket edebilme yeteneğine sahip olması ve en önemlisi de AB'nin artık bir askeri birlik olarak da güçlenmesi gerektiğine yer verilmiştir (EU, 2016: 14-15).

Değişen güvenlik ortamında Küresel Strateji isimli belge ile birlikte savunma ve güvenlik alanında daha yakın bir işbirliği süreci başlatılmış, AB üyesi devletler AB'nin bu alandaki çalışmalarını hızlandırmasını kabul etmiştir. Bunun yanı sıra daha fazla koordinasyon ve savunma yatırımlarının ve kabiliyetlerinin geliştirilmesinde işbirliğinin sağlanması için bazı gerekli şartlar da kabul edilmiştir (EUEA, 2018b). Bu arada Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Eylül 2017'de Sorbonne'da yaptığı bir konuşmada Avrupa'nın ortak bir müdahale gücüne ihtiyacı olduğunu ve ortak bir savunma bütçesi oluşturması gerektiğini ifade etmiş (MSC, 2017: 14) ve bu fikir Almanya Şansölyesi Angela Merkel tarafından da desteklenmiştir (EUEA, 2018b).

Görüldüğu üzere AB içerisinde Avrupa Ordusu fikrine güçlü bir destek ortaya çıkınca, Federica Mogherini'nin tarihi bir an olarak nitelediği 11 Aralık 2017 tarihinde PESCO kurulmuştur. AB üyesi 25 ülkenin³⁹ taraf olduğu PESCO (MSC, 2018: 14), AB içerisinde üye devletlere güvenlik sorunlarını ifade edebilmelerine imkân tanıyacak ve savunma alanındaki işbirliğinin güçlendirilmiş bir şekilde geliştirilmesine olanak sağlayacaktır (EUEA, 2018b). PESCO, savunma harcamalarının üye devletler arasında

---

³⁹Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çekya, Hırvatistan, Kıbrıs, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, İrlanda, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovenya, Slovakya, İspanya ve İsveç taraf devletlerdir. Danimarka, Malta, İngiltere anlaşmaya taraf olmayan ülkeler arasında yer almaktadır. İngiltere, savunma alanındaki işbirliğinin Brexit süreci sonlanınca netleşeceğini belirterek PESCO'ya katılmamıştır. Danimarka ise Avrupa'da herhangi bir savunma anlaşmasına taraf olmayacağını açıklamış ve PESCO'yu kuran anlaşmayı imzalamamıştır (BBC, 2017).

uyumlu bir biçimde artırılmasına ve askeri varlıkların ortak bir şekilde operasyonlara hazır hale getirilerek artırılmasına ve askeri kabiliyetlerin geliştirilmesine de olanak sağlayacaktır (Fiott ve Bund, 2018: 128). Bu ise AB vatandaşlarının korunması ve savunma harcamalarının etkinliğinin artırılmasına yardımcı olacaktır (EUEA, 2018b).

Bu arada Avrupa Ordusu konusunda, AB içerisinde bazı adımlar atılmışken NATO'dan da bu fikre karşıt görüşler yükselmeye başlamıştır. İttifak'ın Genel Sekreteri Jens Stoltenberg 2018 yılında yapmış olduğu bir açıklamayla NATO'ya alternatif olacak güvenlik oluşumlarına karşı olduğunu ifade etmiş (DW Türkçe, 2018); ABD Başkanı Donald Trump ise, bu fikrin öncülüğünü üstlenmiş olan Fransa'yı sert bir dille eleştirerek Avrupa Ordusu fikrine karşı olduklarını dile getirmiştir. Özellikle de 2018 yılında Donald Trump'ın, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile Fransa'da gerçekleştirmiş olduğu bir görüşmenin ardından sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamalar İttifak'ın geleceği konusundaki endişeleri beraberinde getirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren Ateşkes Günü'nün 100. yıldönümü kapsamında ABD Başkanı Donald Trump Fransa'da, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile görüşmüş ve bu görüşmede Donald Trump, savunma harcamalarını kastederek, Avrupa güvenliği konusunda yükün büyük bir kısmının ABD'de olduğunu ve Avrupalı ülkelerin daha fazla sorumluluk alması gerektiğini belirtmiştir. Emmanuel Macron ise, Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında sadece ABD'nin sorumluluk üstlenmesinin adil olmadığını belirterek Avrupa'nın savunulması konusundaki fikirlerinin tutarlı olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşmeden kısa bir süre önce Macron, Rusya tehdidine yönelik ABD'den bağımsız bir AB ordusu kurulmadığı sürece Avrupa'nın güvende olamayacağını vurgulamıştır (Hacısalıhoğlu, 2018).

Bu görüşmenin ardından, ülkesine dönen Donald Trump sosyal medya hesabından Macron'un açıklamalarını sert bir dille eleştirmiş ve Avrupa'nın NATO'ya borçlu olduğunu belirtmiştir (Hacısalıhoğlu, 2018). Ayrıca Trump, ülkesinin Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'na katılmaması durumunda, Fransızların Almanca öğrenmeye başlayacaklarını belirterek, Macron'un Avrupa Ordusu fikrine sert bir şekilde yanıt vermiştir (Sputnik Türkiye, 2018).

Yaşanan tartışmaların yanı sıra, Avrupa Ordusu fikri konusunda bazı soru işaretleri bulunmaktadır. İlk olarak NATO'ya alternatif olarak gösterilen PESCO (Arslan, 2018; BBC, 2017), ABD ve İngiltere gibi nükleer güce sahip ülkeleri, aynı zamanda dünyanın en büyük ordularından birine sahip Türkiye'yi kapsamamaktadır. Bu etken sebebiyle, PESCO acaba NATO'nun sağlamış olduğu caydırıcı gücü sağlayabilecek miydi? Bununla birlikte PESCO kapsamında alınacak kararların tüm taraf devletler nezdinde bağlayıcı olduğu belirtilmesine rağmen; dış tehditlere, özellikle de Rusya'ya, karşı atılacak adımlar konusunda AB'nin ortak bir tavır sergileyip sergileyemeyeceği de bir başka soru işaretini oluşturmaktadır. Hatırlanacağı üzere Kırım'ın ilhakından sonraki süreçte AB üyesi devletlerin farklılaşan çıkarları dolayısıyla üye devletler tarafından Rusya'ya karşı etkin adımlar atılamamış, atılan adımların da Rusya'yı saldırgan tutumundan vazgeçiremediği görülmüştür. Yani Rusya tehdidine karşı oluşturulmuş ve Rusya tehdidine karşı atılacak adımlar konusunda fikir ayrılıkları yaşayan ülkeleri barındıran bir oluşum Rusya'ya karşı atılacak adımlarda ortak bir tavır sergileyebilecek mi sorusu aslında Avrupa güvenliğinin geleceğini de belirleyecektir. Birlik ya çıkarlarını bütünleştirip ortak tehditlere karşı ortak cevap verme kabiliyetini artıracak ya da dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Genel olarak incelendiğinde Rusya'nın Ukrayna müdahalesi Avrupa güvenlik sisteminde zorunlu değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Kırım'ın ilhakı ile birlikte Rusya'ya karşı etkili bir tavır sergilenememiş; atılan adımlar yetersiz kalmış ve bu durum da üye devletlerin birbirlerine olan güvenlerini zedelemiştir. Öte yandan NATO cephesinde de üye devletlerin birbirlerine karşı sert söylemlerde bulunması ve İttifak'a alternatifler oluşturulması, dünyanın en büyük ve en önemli askeri örgütü olan NATO'yu adeta dağılmanın eşiğine getirmiştir.

SONUÇ

Binlerce Ukraynalının ölümüne, bir milyondan fazla Ukraynalının da göç etmesine sebep olan süreç günümüzde ülkenin doğusunda yaşanan çatışmalarla devam etmektedir. Yaşanan çatışmalar her ne kadar Ukrayna ordusu ile Rus yanlısı ayrılıkçılar arasında gerçekleşse de, bu sürece Rusya'nın da müdahil olduğu bilinmektedir ve bu müdahalenin tüm Avrupa kıtasını etkilediği ve tüm dünyayı etkileme potansiyeline sahip olduğu görülmüştür. Bu sebeple de tezin amacını, Rusya'nın Ukrayna Krizi'ne müdahalesinin Avrupa'da meydana getirdiği güvenlik endişelerinin sonucunda ne gibi etkilere neden olduğunu incelemek oluşturmuştur.

Rusya'nın müdahalesinin Avrupa'da neden bir güvenlik sorununun olarak algılandığına ulaşmak için ise ilk olarak, Rusya'nın bu müdahaleyi gerçekleştirmesinde etkili olan ilk etken, yani Rusya'nın Soğuk Savaş sonrasında çok kutuplu bir sistem oluşturma ve oluşturulacak olan bu sistemde bir süper güç olma çabaları incelenmiştir. Bu kapsamda da Moskova yönetiminin Sovyetlerin dağılmasından sonra, her ne kadar ilk dönemlerinde ekonomik sebeplerle Batılılaşma yönünde politikalar izlemişse de, dış politikada ABD öncülüğündeki tek kutuplu sistemin çok kutuplu bir sisteme dönüştürmeye ve bu sistemde etkili bir aktör olmaya çalıştığı görülmüştür. Ülkenin önemli dış politika belgelerinde de yer verilmiş olan yeni çok kutuplu sistem fikri, özellikle Vladimir Putin'in göreve gelmesi ile birlikte ivme kazanmış; bu fikir kapsamında Putin'in ve Putin'in dış politikasını benimseyeceğini açıklayan Dmitri Medvedev'in devlet başkanlığı dönemlerinde ciddi adımlar atılmıştır.

Vladimir Putin'in devlet başkanlığının ilk yıllarında, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullar sebebiyle Batı ile ilişkilerin devam ettirilmesi zorunlu görülmüşse de, AB ve NATO'nun eski Sovyet coğrafyasına genişleme çabalarını Rusya'nın tüm uyarılara rağmen devam ettirmesi, geliştirilmeye çalışılan ilişkileri zedelemiş ve bu çabalar Moskova yönetiminin askeri müdahaleleri ile karşı karşıya kalmıştır. Rusya'nın askeri müdahalelere özellikle 2007 yılında Vladimir Putin'in Münih Güvenlik Konferansı'nda Batı'nın genişleme çabalarını sert bir şekilde eleştirmesinden hemen sonra başvurduğu görülmüştür. Konferans'tan bir sonraki yıl olan 2008 yılında, NATO

ve AB'ye üye olmayı amaçlayan Gürcistan'a müdahale edilmiş, Gül Devrimi ile göreve gelen Saakaşvili, ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır. Daha sonra ise AB ile Ortaklık Anlaşması'nı imzalama aşamasında olan Ukrayna'da Kırım ilhak edilmiş, Doğu Ukrayna'daki savaşa müdahil olunmuştur. Böylece Avrupa'yı güvenlik endişelerine sürükleyen süreç başlamıştır.

Daha sonra ise Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesindeki asıl etken olan Batı'nın en önemli kurumları AB ve NATO'nun Ukrayna'yı kendi eksenlerine çekme çabalarına değinilmiştir. Ukrayna'da da, bağımsızlığının hemen ardından Batı ile ilişkilerin geliştirilmesinde ekonomik gayeler güdülmüş, ancak Rusya ile ilişkilerin devam ettirilmesi zaruri görülmüştür. Bundan dolayı Yuşçenko dönemine kadar bir denge siyaseti izlenmişse de, Yuşçenko ile birlikte tamamen Batı'ya endekli bir dış politika benimsenmiş ve bu durum Moskova yönetimini rahatsız etmiştir. Moskova yönetimi, duymuş olduğu bu rahatsızlığa doğalgaz kartı ile müdahale etmişse de AB ve NATO, genişleme çabalarını Yuşçenko'dan sonra da devam ettirmiştir. Moskova yönetimi ise, bu çabalara 2013 yılında, Batı dünyası ile Rusya arasında tampon bir bölge olmasının sonucu ortaya çıkan Ukrayna'daki halk ayaklanmalarına müdahalesi ile birlikte sert bir cevap vermiştir.

Bu iki etkenin sonucu olarak ise, tezin ana konusu ve ana fikrini oluşturan Rusya'nın müdahalesinin Avrupa güvenliğine etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda da ilk olarak Ukrayna'da Kriz'in ortaya çıkışı ve RF'nin bu Kriz'e müdahil olma sürecine değinilmiştir. Burada müdahalenin aslında, Ukrayna'daki Rusların korunması amacıyla değil, Batı'nın genişleme çabalarına karşı gerçekleştirildiği, buna paralel olarak da Avrupa bütünleşme sürecini benimsemiş olan Ukraynalılara karşı gerçekleştirildiği ve Rusya'nın artık taraf olduğu uluslararası anlaşmaları dikkate almayacağı anlaşılmıştır. Bu sebeplerden ötürü ciddi güvenlik endişelerinin ortaya çıktığı ve bu endişeye bağlı olarak bazı adımların atıldığı Avrupa'da, Rusya'ya karşı atılacak adımlarda çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda hem AB içerisinde hem de NATO içerisinde üye ülkeler arasında fikir ayrılıkları meydana gelmiş ve bu fikir ayrılıklarının ardından sadece Avrupa'nın değil tüm dünyanın güvenliğini etkileyebilecek adımların atıldığı görülmüştür.

Kriz'in hemen ardından, Rusya'nın müdahalesinin Avrupa açısından büyük bir sorun teşkil ettiğinin belirtilmesinden sonra Rusya'ya ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulanmış ancak bu üye ülkeler tarafından yeterli görülmemiştir. Bazı ülkeler Rusya'ya karşı askeri adımların da atılması gerektiğini ifade etmiş, Rusya'nın faaliyetlerinde en fazla endişenin duyulduğu Baltık Bölgesi'ne ve Doğu Avrupa'ya NATO tarafından askeri takviyeler yapılmıştır. Öte yandan NATO üyesi ülkeler savunma harcamalarını artırma taahhüdünde bulunmuşlarsa da, bu taahhüt yerine getirilmemiş ve bu durum NATO içerisinde sert tartışmalara sebep olmuştur. Böylece Rusya'nın Ukrayna müdahalesine, savunma harcamaları konusunda yaşanan tartışmalar da eklenince, Avrupa'da NATO'ya alternatif olacak Avrupa Ordusu fikri gündeme getirilmiş ve NATO'nun geleceği tehdit altına girmiştir ve süreç içerisinde hem NATO içerisinde hem de AB içerisinde ortak bir tutum belirlenememesi de bu durumu daha ciddi boyutlara ulaştıracaktır ve geri dönülmez bir sürecin içine girilecektir.

Görüldüğü üzere Rusya'nın Ukrayna müdahalesi yalnız Avrupa'yı değil tüm dünyayı etkileyebilecek bir potansiyele ulaşmıştır. Bununla birlikte Rusya'nın müdahalesi yalnızca AB ve NATO'yu değil, Batı değerlerini benimsemeye istekli ülkelerin, özellikle de eski Sovyet cumhuriyetlerinin, Rus müdahalesi ile karşılaşabileceği ihtimalini her zaman canlı tutacaktır. Bu da Batı ile bütünleşmeye istekli ülkelerin bu yöndeki tercihlerini olumsuz anlamda etkileyecektir. Bu sebeple Rusya'nın müdahalesinin Batı'nın genişleme çabalarını durduracağı söylenebilir. Aynı zamanda AB ile bütünleşmeye istekli ülkelerin gözünde AB'nin güvenilirliğini devam ettirebilmesinde, Rusya'nın faaliyetlerine karşı atılacak adımlar büyük önem arz edecektir. Yani AB'nin, üye ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarının ortadan kaldırılarak Rusya'ya karşı vereceği yanıt, Birliğin geleceğini etkileyecek en önemli unsurlardan birisi olacaktır. Öte yandan Rusya'nın Ukrayna müdahalesinden sonra ortaya çıkan etkenler neticesinde, AB'nin NATO'ya alternatif bir ordu kurma girişimi dünyanın en güçlü askeri örgütü olan NATO'nun da geleceğini tehdit edecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Çomak, Hasret, Atilla Sandıklı, Erdem Kaya, Elnur İsmayılov (2014). “Karadeniz’de Yeni Gelişmeler, Ukrayna Krizi ve Türkiye”. Şu kitapta: Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım. Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi. İstanbul: BETA. s. 144-156.

Donaldson, Robert, Joseph L. Noguee, Vidya Nadkarni (2014). The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests. New York: Routledge.

Dugin, Aleksandr (2015). Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım (çev. Vügar İmanov). İstanbul: Küre Yayınları.

Genç, Deniz (2014). “İngiliz, Fransız ve Alman Basınında Kırım Sorunu”. Şu kitapta: Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım. Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi. İstanbul: Beta Yayınevi, s. 347-349.

Haas, Marcel (2010). Russia’s Foreign Security Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond. Abingdon: Routledge.

Kamalov, İlyas (2008). Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova’nın Rövanşı. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Kelkitli, Fatma Aslı (2014). “Kırım: Rusya İçin Vazgeçilmez Yarımada”. Şu kitapta: Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım. Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi. İstanbul: Beta Yayınevi, s. 303.

Lomagin, Nikita (2014). “Russia’s CIS Policy and Economic and Political Transformations in Eurasia”. Şu kitapta: Roger Kenet ve Remi Piet. Shifting Priorities in Russia’s Foreign and Security Policy. England: Ashgate, s. 126.

Öztürk, Osman Metin (2001). “Rusya Federasyonu Askeri Doktrini”. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Primakov, Yevgeni (2010). Rusyasız Dünya (çev. Aijan Esenkanova). İstanbul: Timaş Yayınları.

“Rusya Federasyonu’nun Dış Politika Konsepti” Şu kitapta: Yılmaz Tezkan. Kadim Komşumuz Yeni Rusya. İstanbul: Ülke Kitapları, s. 224-225.

“Rusya Federasyonu Milli Güvenlik Konsepti” Şu kitapta: Yılmaz Tezkan. Kadim Komşumuz Yeni Rusya. İstanbul: Ülke Kitapları, s. 216-217.

Şöhret, Mesut (2015). “Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu”. Şu kitapta: İrfan Kaya Ülger. Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 594.

Taşar, Murat (2001). “Kremlin’deki Yeni Çar: Vladimir Vladimiroviç Putin” Şu kitapta: Yılmaz Tezkan. Kadim Komşumuz Yeni Rusya. İstanbul: Ülke Kitapları, s. 133-147.

Tsygankov, Andrei (2010). Russia’s Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity. Plymouth: Rowman&Littlefield Publishers.

Yapıcı, Utku (2007). Yeni Soğuk Savaş: Putin, Rusya ve Avrasya. İstanbul: Başlık Yayınevi.

Young, Alasdair, Vicki Birchfield (2018). “Empirical Scene Setting: The Contours of the Crisis and Response”. Vicki Birchfield ve Alasdair Young. Triangular Diplomacy Among the United States, the European Union and the Russian Federation: Responses to the Crisis in Ukraine. Gewerbestrasse: Palgrave Macmillan, s. 37-38.

Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Aliyev, Bahlul (2015). “NATO’nun Avrupa Güvenliği Bağlamında Ukrayna-Rusya Krizinde Oynadığı Rol”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bartels, Hans-Peter (2015). “Europe needs a defense union”. Berlin: The Security Times, s. 8.

Bayraklı, Enes (2014). “NATO’nun Galler Zirvesi: Yeni bir Soğuk Savaş mı, Rusya ile İşbirliği mi?”. SETA Perspektif, 70, s. 3-4.

Belkin, Paul, Derek E. Mix, Steven Woehrel (2014). “NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe”. Washington DC: Congressional Research Service.

Beybulayeva, Lyudmila (2015). “The Crimean Question in Russo-Ukrainian Relations: 1991-2014”. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Caytas, Joanna Dianne (2017). “Sanctions, Real and Imaginary: Experiences with Russia in the Ukraine Crisis”. Amsterdam Law Forum, 9(2), s. 32.

Cerrah, Ufuk (2014). “Ukrayna Krizinin Avrupa Birliği Enerji Güvenliğine Etkileri”. (Ed.) Hasret Çomak ve Mehlika Özlem Ultan. Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi. İstanbul: Kocaeli Üniversitesi: s. 832.

Chirkova, Ekaterina (2012). “Key Aspects of Russia’s Current Foreign and Security Policy”. Brussels: European Union.

Cirlig, Carmen Cristina (2015). “Munich Security Conference 2015: Key Security Challenges Ahead”. Brussels: European Parliamentary Research Service.

Cohen, Ariel (1997). The “Primakov Doctrine”: Russia’s Zero-Sum Game with the United States. Washington: The Heritage Foundation. Rapor No: 167.

Çomak, Hasret, Ufuk Cerrah (2014). “Karadeniz Jeopolitiğinde Ukrayna ve Kırım’ın Güvenliği ve Bu Güvenliğin Avrasya Enerji Güvenliğine Etkileri”. (Ed.) Hasret Çomak ve Mehlika Özlem Ultan. Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi. İstanbul: Kocaeli Üniversitesi: s. 732-733.

Demir, Sertif (2014). “The Effect of Ukraininan Crisis on Global Security”. (Ed.) Hasret Çomak ve Mehlika Özlem Ultan. Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, 23-24 Eylül 2014, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2014, s.506.

Derman, Giray Saynur (2016). “Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Dönemi Rus Dış Politikası Paradigmaları”. Akademik Bakış, 10(19), s. 287.

Dragneva, Rilka, Kataryna Wolczuk (2016). “Between Dependence and Integration: Ukraine’s Relations with Russia”. Europe-Asia Studies, 68(4), s. 690-692.

European Council on Foreign Relations (2016). “European Foreign Policy Scorecard: 2016”. Londra: European Council on Foreign Relations.

European Union Committee (2015). “The EU and Russia: before and beyond the crisis in Ukraine”. London: House of Lords.

Fabry, Mikulas (2016). “Whose International Law? Legal Clashes in The Ukraine Crisis”. Atlanta: Georgia Tech Jean Monnet Center of Excellence.

Fiott, Daniel ve Jakob Bund (2018). “Yearbook of European Security 2018). Luxemburg: European Union Institute for Security Studies.

Fuksiewicz, Aleksander, Agnieszka Lada, Lukasz Wenerski (2016). “Transatlantic Relations After the Russia-Ukraine Conflict: Assessments and Expectations of the Expert Communities in Poland, Germany and the US”. Warsaw: Institute of Public Affairs Foundation.

Galeotti, Mark (2016). “Heavy Metal Diplomacy: Russia’s Political Use of Its Military in Europe Since 2014”. London: European Council for Foreign Relations.

Gressel, Gustav (2018). “Under the Gun: Rearmament for Arms Control in Europe”. London: ECFR.

Gülşen, Halit (2018). “Rusya’nın Askeri Yayılmacılığı: Gürcistan, Ukrayna ve Suriye Müdahaleleri”. Ankara: Ortadoğu Araştırmaları Merkezi. Rapor No:218.

İsmayılov, Elnur (2013). “21. Yüzyıl Rusya Dış Politika Doktrinlerinde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi”. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 1(1), s. 89-95.

İsmayılov, Elnur (2014), “Ukrayna Krizi ve İskandinav Ülkelerinin Güvenliği Sorunu”. İstanbul: BİLGESAM. Analiz No:1161.

Jungmann, Jula (2016). “The European Union’s Relations with Ukraine: An Analysis of the EU’s Foreign Policy Towards Ukraine and the Ongoing Conflict”. Yüksek Lisans Tezi, Aalborg Üniversitesi, Danimarka.

Kaim, Markus (2014). Partnership Plus: On the Future of the NATO-Ukraine Relationship. Berlin: German Institute for International and Security Affairs.

Kapitonenko, Mykola (2016). “Managing the Ukrainian Crisis: A Challenge for European Security”. East of Europe: Humanities and Social Studies, 2(2), s. 97.

Khudoley, Konstantin (2016). “Russia’s Foreign Policy Amid Current International Tensions”. Teorija in Praksa, 53(2), s. 390-392.

Klotz, Maximilian (2017). “Russia and Ukrainian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking into Account NATO’s and the EU’s Enlargement”. Croatian International Relations Review, 23(80), s. 270-273.

Krienler, John (2007). “Ukrainian Membership in NATO: Benefits, Costs and Challenges”. Almanya: George C. Marshall European Center for Security Studies. Rapor No: 12.

Kuzio, Taras (2003). “Ukraine’s Relations with the West: Disinterest, Partnership, Disillusionment”. European Security, 12(2), s. 22-30.

Larrabee, F. Stephen, Peter A. Wilson, John Gordon IV (2015). “The Ukrainian Crisis and European Security: Implications for the United States and U.S. Army”. California: RAND Corporation.

Larrabee, Stephen, Stephanie Pezard, Andrew Radin, Nathan Chandler, Keith Crane, Thomas Szayna (2017). “Russia and the West After the Ukrainian Crisis: European Vulnerabilities to Russian Pressures”. California: RAND Corporation.

Loo, Guillaume Van der, Peter Van Elsuwege, Roman Petrov (2014). “The EU-Ukraine Association Agreement: Assessment of an Innovative Legal Instrument”. İtalya, European University Institute.

Lynch, Allen C. (2007). “The Putin Succession and Russian Foreign Policy”. The Brown Journal of World Affairs, 14(1), s. 55.

Mammadov, Halit (2014). Rus Dış Politikasında Stratejik-Zihinsel Süreklilik ve Putin’in Dış Politika Doktrini. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi. Yayın No: 16.

Marxsen, Christian (2014). “The Crimea Crisis: An International Law Perspective”. Heidelberg Journal of International Law, 74, s. 372-374.

Memmedli, Elşen (2012). Rus Dış Politikası: Temelleri, Belirleyicileri, Uygulaması (1991-2007). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Mikail, Elnur Hasan (2004). Vladimir Putin Dönemi Rusya Dış Politikası: 2000-2003 Yılları Arası. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Montanari, Marco (2007). “Knocking on the EU’s Door: The Political Economy of EU-Ukraine Relations”. *Journal of Contemporary European Research*, 3(1), s. 65-69.

“More European, More Connected and More Capable: Building the European Armed Forces of the Future” (2017). Munich: Munich Security Conference.

Munasipova, Malika, Kanat Ydyrys (2015). “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya’nın Dış Politikasında Avrasya Birliği Projesi”. *Karadeniz Araştırmaları*, 45, s. 58-61.

“Munich Security Report 2015” (2015). Munich: Munich Security Conference.

“Munich Security Report 2016: Boundless Crises, Reckless Spoilers, Helpless Guardians” (2016). Munich: Munich Security Conference.

“Munich Security Report 2017: Post-Truth, Post-West, Post-Order?” (2017). Munich: Munich Security Conference.

“Munich Security Report 2018: To the Brink – and Black?” (2018). Munich: Munich Security Conference.

Oliker, Olga, Keith Crane, Lowell H. Schwartz, Catherine Yusupov (2009). *Russian Foreign Policy: Sources and Implications*. Pittsburgh: RAND Corporation.

Özdal, Habibe (2015). Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdilek, Sibel (2009). Avrupa Komşuluk Politikası: Bir Hegemonya Projesi mi?: Ukrayna Örnek Çalışma. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Polat, Doğan Şafak (2017). “NATO ve Rusya Federasyonu’nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5, s. 54.

Poshedin, Oleh, Maryna Chulaievska (2017). “European Integration of Ukraine: Tool for Internal Reform, Source of Problem or Pass Ticket to EU Membership?”. *Romanian Journal of European Affairs*, 17(1), s. 101.

Razumkov Centre (2012). “EU-Ukraine-Russia: Political Dimension of Relations”. *National Security&Defence*, 4-5, s. 4.

Rumer, Eugene (2016). "Russia and The Security of Europe". Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.

Saraçlı, Murat (2015). "Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Politikası'nda Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi". Karadeniz Araştırmaları, 45, s. 72-82.

Sarı, Gözde (2015). "AB Yolunda Ukrayna: Avrupa Komşuluk Politikası ve AB-Ukrayna İlişkileri". Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sasaoğlu, Dicle (2015). "Rus Dış Politikasında Dış Ruslar Argümanının Kullanımı". İstanbul: BİLGESAM.

Savchenko, Volodymyr (2007). "The Puzzle of NATO-Ukraine Relations the Importance of Images in Ukraine's Bid for NATO Membership". Master Thesis, Naval Postgraduate School, California.

Shelest, Hanna (2014,2015). "NATO and Ukraine: In or Out?". Caucasus International, 4(3-4), s. 56-63.

Spiliopoulos, Odysseas (2014). "The EU-Ukraine Association Agreement As A Framework of Integration Between The Two Parties". Procedia Economics and Finance, 9, s. 256-258.

Tellal, Erel (2010). "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası". Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 65(3), s. 206-209.

Trenin, Dmitri (2014). "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry". Moskova: Carnegie Moscow Center.

Tsygankov, Andrei (2012). "Change and Continuity in Russia's Foreign Policy". Russian Analytical Digest, 109, s. 9.

Turgutoğlu, Kenan (2006). Rusya Federasyonu'nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO ile İlişkiler Düzleminde Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tüysüzoğlu, Göktürk (2017). "Rusya Dış Politikasının Etkin Silahı: Donmuş Çatışma Bölgeleri". Güvenlik Stratejileri Dergisi, 13(26), s. 192-203.

"Ukraine: A Distinctive Partnership" (2015). Brussels: NATO.

Varsa, Tuuli (2017). "Ukraine and the European Union". United Europe, 11, s. 38.

Yapıcı, Merve İrem (2009). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İç Etkenler Açısından Rus Dış Politikasının Yönelimleri: Yeltsin ve Putin Dönemleri. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Young, Derek (2008). "Analyzing Ukraine's Prospects for NATO Membership". Master's Thesis, Naval Postgraduate School. California.

Yıldırım, Yusuf (2010). “Rus Dış Politikasında Ukrayna Faktörü”. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Zaphe, Martin (2017). “Threatened from Within? NATO, Trump and Institutional Adaptation”. Oliver Thranert ve Martin Zaphe: Strategic Trends 2017. Zurich: Center for Security Studies.

Zevelev, Igor (2016). Russian National Identity and Foreign Policy. Washington: Center for Strategic and International Studies.

Elektronik Kaynaklar

“1,500 Russian troops, military equipment enter Ukraine” (9 Şubat 2015). Erişim: Times of Israel. <https://www.timesofisrael.com/1500-russian-troops-military-equipment-enter-ukraine/> / Erişim Tarihi: 26/12/2018.

“2016 Foreign Policy Concept of the Russian Federation” (1 Aralık 2016). Erişim: Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248 / Erişim Tarihi: 19/09/2018.

“A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy” (15 Aralık 2016). Erişim: European Union External Action. https://eeas.europa.eu/topics/human-rights-democracy/17304/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en / Erişim Tarihi: 20/01/2019.

“Alliances’s Europe commander on impact of Ukraine crisis on region” (3 Ağustos 2015). Erişim: Associated Press Archive. https://www.youtube.com/watch?v=Qo3qEu_IMs8 / Erişim Tarihi: 23/12/2018.

Arslan, Abdülkerim (15 Haziran 2018). “Avrupa’nın NATO’ya alternatifi PESCO’nun bilinmeyenleri”. Erişim: GZT. <https://www.gzt.com/haber/avrupanin-natoya-alternatifi-pesconun-bilinmeyenleri-2880221> / Erişim Tarihi: 19/01/2019.

“Avrupa’nın ‘NATO’ya alternatifi’ PESCO hakkında bilinmesi gerekenler” (14 Kasım 2017). Erişim: BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-41978775> / Erişim Tarihi: 19/01/2019.

Batchelor, Tom (9 Ocak 2017). “US troops deployed to Poland in response to ‘Russian aggression’”. Erişim: Independent. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-us-troops-nato-mission-poland-message-obama-putin-a7517281.html> / Erişim Tarihi: 28/12/2018.

Bayraklı, Enes (2014). “Avrupa Birliği’nin Ukrayna Kriziyle İmtihani” [Elektronik Sürüm]. SETA Perspektif, (40), 4. http://file.setav.org/Files/Pdf/20140325182303_avrupa-birliginin-ukrayna-kriziyle-imtihani-pdf.pdf / Erişim Tarihi: 25/12/2018.

Bentzen, Naja (Temmuz 2016). “Ukraine-NATO Partnership in A Time of Crisis”. [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA\(2016\)586592](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA(2016)586592) / Erişim Tarihi: 18/10/2018.

Buras, Piotr, Anthony Dworkin, François Godement, Daniel Levy, Mark Leonard, Kadri Liik (16 Haziran 2014). “Ten global consequences of the Ukraine crisis”. Erişim: European Council on Foreign Relations. https://www.ecfr.eu/article/commentary_ten_global_consequences_of_ukraine272 / Erişim Tarihi: 23/12/2018.

Butenko, Viktoria, Laura Smith-Spark, Diana Magnay (Ağustos 2014). “U.S. official says 1000 Russian troops have entered Ukraine”. Erişim: CNN. <http://edition.cnn.com/2014/08/28/world/europe/ukraine-crisis/index.html> / Erişim Tarihi: 22/11/2018.

Cabbarlı, Hatem (19 Kasım 2014). “NATO ve AB’nin Doğu Genişlemesi ve Rusya”. Erişim: Uluslararası Politika Akademisi. <http://politikaakademisi.org/2014/11/19/nato-ve-abnin-dogu-genislemesi-ve-rusya/> / Erişim Tarihi: 20/10/2018.

Castle, Stephen (18 Kasım 2002). “Kuchma Says He Will Attend Summit in Defiance of NATO”. Erişim: Independent. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/kuchma-says-he-will-attend-summit-in-defiance-of-nato-128228.html> / Erişim Tarihi: 19/10/2018.

Chapple, Irene, Ivana Kottasova (2014). “West Threatens russia with More Sanctions, but Trade Relations Complex”. Erişim: CNN. <http://edition.cnn.com/2014/03/07/business/russia-sanctions-why-the-u-s-and-europe-are-not-quite-in-step/index.html> / Erişim Tarihi: 01/12/2018.

Ciechanowicz, Artur, Anna Kwiatkowska- Droźdz, Rafał Sadowski, (9 Mayıs 2012). “The crisis in EU/Ukraine relations surrounding Tymoshenko”. Eriřim: Centre for Eastern Studies. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2012-05-09/crisis-eu/ukraine-relations-surrounding-tymoshenko> / Eriřim Tarihi: 10/01/2018.

Central Intelligence Agency (2018). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> / Erişim Tarihi: 21/10/2018.

Cura, Ali (1 Ocak 2016). “Ukrayna’nın Zorlu AB Yolculuğu”. Erişim: Anadolu Ajansı. <http://aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-nin-zorlu-ab-yolculugu/499271>, Erişim Tarihi: 14/12/2017.

“Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018)” (10 Temmuz 2018). Erişim: NATO. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180709_180710-pr2018-91-en.pdf / Erişim Tarihi: 27/01/2019.

European Defence Agency. <https://www.eda.europa.eu/aboutus/our-history/inception> / Erişim Tarihi: 20/01/2019.

“European Security Threat: Nearly 67% of Poles see Ukraine conflict as threat to polish security” (19 Şubat 2015). Erişim: Ukraine Today. <https://www.youtube.com/watch?v=B3nOHkt8wFg> / Erişim Tarihi: 23/12/2018.

“European Neighbourhood Policy” (21 Aralık 2016). Erişim: European Union External Action. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/330/european-neighbourhood-policy-enp_en / Erişim Tarihi: 20/10/2018.

“EU-Ukraine Relations, Factsheet” (2018). Erişim: European Union External Action. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/4081/%20EU-Ukraine%20relations,%20factsheet / Erişim Tarihi: 15/12/2018.

“EU-Ukraine Relations”. Erişim: Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. <http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/ua-eu-relations> / Erişim: 15.12.2017.

Gaemmagami, Seyid Ali (9 Temmuz 2016), “NATO Devlet ve Hükümet Başkanlarının Varşova Zirvesi”. Erişim: Pars Today. http://parstoday.com/tr/news/world-i26968-nato_devlet_ve_h%C3%BCk%C3%BCmet_ba%C5%9Fkanlar%C4%B1n%C4%B1n_v ar%C5%9Fova_zirvesi, (Erişim Tarihi:26/12/2016).

Gafarlı, Orhan (2 Şubat 2014). “AB ile Rusya Arasında Ukrayna”. Erişim: Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. <http://www.bilgesam.org/incele/76/-ab-ile-rusya-arasinda-ukrayna/#.W-avH9X7TIV> / Erişim Tarihi: 27/10/2018.

Gao, Charlie (30 Haziran 2018). “Poland Wants Lots of US Military Gear. The Reason: Russia”. Erişim: The National Interest. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/poland-wants-lots-us-military-gear-reason-russia-24702> / Erişim Tarihi: 24/12/2018.

Gera, Vanessa (12 Ocak 2017). “US troops cheered as they enter Poland – but Russia decries threat to their ‘national security’”. Erişim: Independent. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-nato-us-military-troops-stationed-vladimir-putin-poland-a7524726.html> / Erişim Tarihi: 28/12/2018.

Hacısalıhoğlu, Devrim (10 Kasım 2018). “Macron-Trump görüşmesinde Avrupa ordusu gerginliği”. Erişim: Euronews. <https://tr.euronews.com/2018/11/10/macron-trump-gorusmesinde-avrupa-ordusu-gerginligi> / Erişim Tarihi: 21/01/2019.

International Yearbook (2010). Country Profile: Russian Federation. https://www.cidob.org/en/media2/publicacions/anuario_cidob/2010/anuario_cidob_2010_eng/rusia_politica_exterior_de_rusia_ang / Erişim Tarihi: 15/08/2018.

“Joint Press Point with NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen and the Prime Minister of Ukraine, Arsenii Yatseniuk” (2014). Erişim: NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_107842.htm / Erişim Tarihi: 24/12/2018.

“Kırım kararını verdi” (16 Mart 2014). Erişim: Habertürk. <https://www.haberturk.com/dunya/haber/930256-kirim-kararini-verdi#> / Erişim Tarihi: 17/12/2018.

Laub, Zachary, (28 Nisan 2017). “Who’s Who in Syria’s Civil War”. Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/whos-who-syrias-civil-war> / Erişim Tarihi: 19/09/2018.

MacAskill, Ewen, Pippa Crerar (11 Temmuz 2018). “Donald Trump tells NATO allies to spend 4% of GDP on defence”. Erişim: The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2018/jul/11/donald-trump-tells-nato-allies-to-spend-4-of-gdp-on-defence> / Erişim Tarihi: 13/01/2019.

Macq, Martin (7 Şubat 2018). “Lithuania Warns NATO About Additional Russian Missiles in Kaliningrad”. Erişim: ESJ. <https://www.esjnews.com/lithuania-warns-nato-about-extra-russian-missiles-in-kaliningrad> / Erişim Tarihi: 29/12/2018.

Mercouris, Alexander (9 Şubat 2017), “Russia’s military bases in Syria”. Erişim: The Duran. <http://theduran.com/russias-bases-syria/> Erişim Tarihi: 18/09/2018.

Minich, Ruslan (6 Kasım 2018). “Russia Shows its Military Might in the Black Sea and Beyond”. Erişim: Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russia-shows-its-military-might-in-the-black-sea-and-beyond> / Erişim Tarihi: 30/12/2018.

Mission of Ukraine to the European Union, <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/ukraine-eu/relations> / Erişim: 14/12/2017.

“NATO-Ukraine cooperation within Partnership for Peace”. Erişim: Mission of Ukraine to the North Atlantic Treaty Organization, <https://nato.mfa.gov.ua/en/ukraine-nato/Partnership> / Erişim Tarihi: 19/10/2018.

“NATO to bolster defences in eastern Europe”. (3 Haziran 2014). Erişim: Euronews. <https://www.euronews.com/2014/06/03/nato-to-bolster-defences-in-eastern-europe> / Erişim Tarihi: 24/12/2018.

“NATO-Ukraine Relations: The Background” (2015). Erişim: NATO. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_06/20150624_1506-nato-ukraine-bg.pdf / Erişim Tarihi: 15/10/2018.

“Nordic States Increase Military Capabilities, Plan to Invest Billions” (9 Kasım 2017). Erişim: European Security Journal. <https://www.esjnews.com/nordic-states-defence> / Erişim Tarihi: 28/12/2019.

Perepelytsia, Grigoriy (2007). “NATO ve Ukrayna: Yol Ayrımında”. NATO Dergisi, <https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art2.html> / Erişim Tarihi: 19.10.2018.

“Permenant Structured Cooperation (PESCO)- Factsheet” (2018). Erişim: European Union External Action. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en / Erişim Tarihi: 20/01/2019.

President of Russia (2008). Foreign Policy Concept of the Russian Federation. <http://en.kremlin.ru/supplement/4116> / Erişim Tarihi: 15/08/2018.

“Russia Deploys Iskander Missiles to Kaliningrad” (5 Şubat 2018). Erişim: Center for Strategic and International Studies. <https://missilethreat.csis.org/russia-deploys-iskander-missiles-kaliningrad-2/> / Erişim Tarihi: 29/12/2018.

“Russian parliament approves troop deployment in Ukraine”. BBC: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26400035> / Erişim Tarihi: 22/11/2018.

Shaikh, Shaan (28 Mart 2018). “Poland Signs \$4.75 Billion Patriot Missile and IBCS Deal”. Erişim: CSIS. <https://missilethreat.csis.org/poland-signs-4-75-billion-patriot-missile-deal/> / Erişim Tarihi: 30/12/2018.

Simmon, Katie, Bruce Stokes, Jacob Poushter (10 Haziran 2015). “NATO Publics Blame Russia for Ukrainian Crisis, but Reluctant to Provide Military Aid”. Erişim: Pew Research Center. <http://www.pewglobal.org/2015/06/10/nato-publics-blame-russia-for-ukrainian-crisis-but-reluctant-to-provide-military-aid/> / Erişim Tarihi: 03/01/2019.

Sinitsky, Julia (2015). “EU-Ukraine Relations Before the 2014 Maidan Revolution”. Erişim: E-International Relations, <http://www.e-ir.info/2015/04/23/eu-ukraine-relations-before-the-2014-maidan-revolution/> / Erişim: 15/12/2018.

Smith, Ben (2016). “Russian Foreign and Security Policy”. <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7646> / Erişim Tarihi: 14/08/2018.

“Stoltenberg’den AB’ye “Avrupa ordusu” uyarısı” (12 Kasım 2018). Erişim: DW Türkçe. <https://p.dw.com/p/38899> / Erişim Tarihi: 19/01/2019.

Tavernise, Sabrina (5 Ağustos 2015). “Canceling Deal for 2 Warships, France Agrees to Repay Russia”. Erişim: The New York Times. <https://www.nytimes.com/2015/08/06/world/europe/france-reimburses-russia-for-warships-as-deal-becomes-casualty-of-ukraine-sanctions.html> / Erişim Tarihi: 28/12/2018.

Tkadleckova, Daniela (1 Şubat 2018). “Denmark Increases Its Defence Budget Due to Russian Threat”. Erişim: ESJ. <https://www.esjnews.com/denmark-increase-defence-budget/> / Erişim Tarihi: 29/12/2018.

“Trump’tan Macron’a: ABD imdadına yetişmeden önce Nazi işgali altında Almanca öğrenmeye başlıyordunuz” (13 Kasım 2018). Erişim: Sputnik Türkiye. <https://tr.sputniknews.com/abd/201811131036127040-trump-macron-abd-imdada-yetismeden-once-almanca-ogrenmeye-basliyordunuz/> / Erişim Tarihi: 21/01/2019.

Turcanu, Mihai (17 Haziran 2018). “Russia Condemns Norway’s Push for a Stronger US Military Presence on Its Territory”. Erişim: ESJ. <https://www.esjnews.com/russia-condemns-norway/> / Erişim Tarihi: 24/12/2018.

Turcanu, Mihai (30 Mayıs 2018). “Poland is Working Towards a Permanent US Military Presence on Its Territory”. Erişim ESJ. <https://www.esjnews.com/poland-usa-military-presence/> / Erişim Tarihi: 29/12/2018.

Türkiye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumu, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/752d1--Kopenhag-Kriterleri.pdf> / Erişim Tarihi: 17/11/2018.

“Ukraine crisis: Does Russia have a case?”. Erişim: BBC. <http://www.bbc.com/news/world-europe-26415508> / Erişim Tarihi: 23/12/2018.

“Ukraine “most serious” European crisis since Balkan Wars, Eu says” (9 Mart 2015). Erişim: AFP News Agency. https://www.youtube.com/watch?v=29nv_jxMZaE / Erişim Tarihi: 25/12/2018.

“Ukrayna Krizi: 21. Yüzyıl’da Batı ile Rusya’nın Güç Mücadelesi” (28 Nisan 2014). Erişim: Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, <http://asem.org.tr/tr/publication/details/2075/Ukrayna-Krizi-21Y%C3%BCzy%C4%B1%E2%80%99da-Bat%C4%B1-ile-Rusya%E2%80%99n%C4%B1n-G%C3%BC%C3%A7-M%C3%BCcadelesi> / Erişim Tarihi: 01/12/2018.

“US transferring 1,500 soldiers to Germany” (7 Eylül 2018). Erişim: DW. <https://www.dw.com/en/us-transferring-1500-soldiers-to-germany/a-45404469> / Erişim Tarihi: 20/12/2019.

“Wales Summit Declaration” (2014). Erişim: NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm / Erişim Tarihi: 03/01/2019.

Walker, Shaun (22 Eylül 2013). “Ukraine’s EU trade deal will be catastrophic, says Russia”, <https://www.theguardian.com/world/2013/sep/22/ukraine-european-union-trade-russia> / Erişim Tarihi: 23/12/2018.

Walker, Shaun (22 Aralık 2015). “Putin admits Russian military presence in Ukraine for first time”. <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/17/vladimir-putin-admits-russian-military-presence-ukraine> / Erişim Tarihi: 23/12/2018.

“Warsaw Summit Communiqué” (2016). Erişim: NATO.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm / Erişim Tarihi:
03/01/2019.

Wolczuk, Kataryna. “Ukraine’s Policy towards the European Union: A Case of
‘Declarative Europeanization’”.
http://www.batory.org.pl/ftp/program/forum/eu_ukraine/ukraine_eu_policy.pdf / Erişim
Tarihi: 15/11/2018.

Yapıcı, Utku. “Ukrayna-NATO İlişkilerinin Tarihsel Analizi”.
[http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YAPICI-Utku-UKRAYNA-NATO-
%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N-
TAR%C4%B0HSEL-ANAL%C4%B0Z%C4%B0.pdf](http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YAPICI-Utku-UKRAYNA-NATO-%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N-TAR%C4%B0HSEL-ANAL%C4%B0Z%C4%B0.pdf) / Erişim Tarihi: 17/10/2018.

ÖZGEÇMİŞ

- 1. Adı Soyadı** : Devrim Taşkıran
- 2. Doğum Tarihi** : 15/11/1993
- 3. Öğrenim Durumu** : Lisans

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lise	Eşit Ağırlık	Ümraniye Merkez Anadolu Lisesi	2007-2011
Lisans	Uluslararası İlişkiler	Kocaeli Üniversitesi	2011-2016
Y. Lisans	Uluslararası İlişkiler	Kocaeli Üniversitesi	2016-

4. Yayınlar

4.1. Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan makaleler (SCI,SSCI,Arts and Humanities)

“Türkiye-Suriye İlişkilerinde Su Sorunu ve Sorunun İlişkilere Etkisi (ISSN: 2587-1587)”, Social Sciences Studies Journal, 4(24), s. 5059-5071.

5. Ödüller

- Kocaeli Üniversitesi Onur Belgesi – 2013/2014
- Kocaeli Üniversitesi Yüksek Onur Belgesi – 2014/2015
- Erasmus Öğrenim Hareketliliği Hibesi – 2014/2015
- Kocaeli Üniversitesi Yüksek Onur Belgesi – 2015/2016
- Erasmus Öğrenim Hareketliliği Hibesi – 2017/2018